

שו"ת

במראה הבזק

חלק ראשון

מייסודו של מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל
נשיא ומיסד "ארץ חמדה"

תשובות לשאלות
שנשלחו בפקסימיליה ובדואר אלקטרוני
על ידי רבני התפוצות
למכון "ארץ חמדה"

בראשות

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל

בהורמנא דהרבנות הראשית לישראל

בהוצאת

מכון התורה והמדינה
ע"ש הרב שאול ישראלי זצ"ל
ירושלים

הסתדרות הציונית העולמית
המרכז לשירותים רוחניים בתפוצות

תוכן הענינים

אורח חיים

תפילה, בית הכנסת והקהילה

- א. לשון התפילה במקום שהציבור אינו מבין עברית
- ב. אמירת אלוקינו ואלוקי אבותינו ע"י גר כש"ץ או במנין גרים
- ג. עוגב וכלי זמר בבית הכנסת
- ד. אמירת קדיש על ידי אשה
- ה. השמטת קטעים מן התפילה ושיתוף הציבור בתפילה
- ו. החתימה לברכת "ותערב" ברגלים ובמועדים
- ז. מחלל שבת, נושא נכרית וגר רפורמי: עלייתם לתורה וצירופם למניין]
- ח. נושא נכרית – נשיאת כפיים וכיבודים בבית הכנסת
- ט. כהן הנושא גרושה – העלאתו לתורה, כשאין עוד כהנים, ודין בניו
- י. היחס לפרנס שנשא גויה
- יא. אי תשלום מיסי חבר לבית הכנסת והשפעתו על כיבודים
- יב. אימתי מותר לאסור על יהודי להכנס לבית הכנסת
- יג. היחס לתובע את הקהילה בפני ערכאות של גויים
- יד. כהן שיצא עליו קול שהוא בן הגיורת – הורדתו מכהונה
- טו. הסבר לצורך במחיצה בין גברים ונשים בבית הכנסת
- טז. שער גובה המחיצה בבית הכנסת
- יז. עריכת "בת-מצווה"
- יח. עריכת בת-מצווה בבית הכנסת
- יט. "כבוד הציבור" באי עליית נשים ובנות מצווה לתורה (הסבר)
- כ. תגים מנותקים של אותיות ספר תורה
- כא. אופן גניזת ספרי תורה
- כב. בדיקת ס"ת ישנים, והגהת הפרשה לפני שבת
- כג. שיפוץ בית כנסת ע"י השלטונות בתנאי שימשמש גם אולם לאירועים שונים
- כד. חיוב הציבור בעזרה לאדם שנכשל (הסתבך בפלילים)
- כה. אמירת עננו, אבינו מלכנו וסליחות כשיש רק אחד או שנים מתענים
- כו. קריאת מגילה ברמקול

שבת

- כז. שימוש ברמקול לצורך מצווה בשבת ומועד
- כח. פתיחת נעילה חשמלית בשבת במקום סכנה
- כט. מערכת ביטחון חשמלית בשבת, בבית פרטי
- ל. האזנה לתפילה מוקלטת בשבת

במראה הבזק א

- לא. עידוד יהודים לבוא בשבת לבית הכנסת כשבאים ברכב, נסיעה במוצש"ק מבית הכנסת עם יהודי שבא בשבת ברכב
- לב. דחיית מילה הכרוכה בחילול שבת
- לג. שימוש בתנור חשמלי בשבת
- לד. הנאה ממעשה שבת של גוי
- לה. קניית מוצרים שהגיעו בטיסה הכרוכה בחילול שבת
- לו. הפעלת מסעדה של יהודי בשבת ע"י עובדים נוכרים
- לז. שותפות בע"מ, המותר להשתתף בה כשהעסק פתוח גם בשבת (מאפייה)
- לח. עסק בע"מ הפתוח בשבת ושותפות עם גוי במסעדה למטרת פתיחתה בשבת
- לט. יין תפוחים לעניין טעימת המסובים לאחר הקידוש

מועדים וזמנים

- מ. שמירת יו"ט שני של גלויות ע"י שליחים ובעלי חוזה אישי היוצאים מא"י לחו"ל
- מא. שמירת יו"ט שני של גלויות ע"י חזנים היוצאים רק לחגים
- מב. מחצלת לסוכה המשמשת לשכיבה רק אצל גויים
- מג. קביעת תענית על השואה
- מד. השיבה לירושלים בימינו (הסבר)

ברכות

- מה. שאלות בהלכות הפרשת חלה. אחוז הסוכר בעיסה לברכת בורא מיני מזונות

יורה דעה

כשרות

- מו. שימוש בשיער אדם עבור חומר המשמש אח"כ כמאכל
- מז. השימוש בגליצרין למאכל ולקוסמטיקה
- מח. מכירת לחמניות שנילושו בחלב
- מט. אפיית מאפה חלבי ופרווה בתנור אחד
- נ. דין הלחם הנאפה בתנור שאפו בו עוגות חלביות שאחוז החלב בהן נמוך (עד 2%)
- נא. קניית גבינות מביח"ר של גויים – גבינות עכו"ם וכשרות המעמיד
- נב. הכשרת תנור מיקרוגל
- נג. מינוי שו"ב במקום שאין השו"ב הנוכחי רצוי
- נד. הכאת העוף במכת חשמל מיד לאחר השחיטה
- נה. ספיקות המתעוררים בבשר שהובא מבית מטבחים של גוי. נאמנות של קצב שאינו שומר תורה ומצוות על כשרות המליחה
- נו. זרם חזק של מים כתחליף לג' הדחות שאחרי המליחה

במראה הבזק א

נז. כשרות סוכר הענבים

עבודה זרה

נח. כלי ותשמישי ע"ז – קנייתם ואופן ביטולם

נט. איסור כניסה לכנסיות ומבואותיהן

ס. הורים סנדקאים (Madrina, Padrino) לילד נוצרי

מקוואות

סא. בניית מקווה כהלכתה, מקווה ע"פ שיטת חב"ד

תלמוד תורה

סב. היחס לספר "מקבים" ולספרים חיצוניים

סג. היחס למספרים בתנ"ך

אבלות ובית קברות

סד. שמירת המת – בלילה, במקום סכנה ומקרר

סה. מנהגים בבית הקברות

סו. סידור הקברים בבית הקברות (גברים ונשים)

סז. שיעור ההרחקה בין קברי ישראל לקברי נוכרים

סח. בעל שהתייאש מלמצוא את אשתו שטבעה במים שאין להם סוף – אם ינהג אבלות

סט. חגיגת בר מצווה לנער שהוריו באבלות

ע. אזכרה להורים לא יהודים

עא. אמירת "יזכור" על בן או בת במקום שיש הורים

עב. שבת ויום טוב שלפני יארצייט

עג. העלאת עצמות מחו"ל לארץ ישראל

גרות ונכרים

עד. גיור אנשים שלפי הערכה לא יקיימו מצוות

עה. ילדים לאם נכריה – התייחסות אליהם והכנסתם לחינוך יהודי

עו. קטן שאביו יהודי ואמו נוצריה (ואינה רוצה להתגייר) – גיורו, קבלתו לבי"ס יהודי, הצטרפות האם

לשיעורי יהדות לנשים

עז. גיור ילד שאומץ ע"י הורים שאינם שומרי תורה ומצוות

עח. גיור ילד שנולד לאם נוצריה הממשיכה לחיות עם בעלה היהודי

עט. גיור ילד (לקראת בר מצווה) שאימו נתגיירה ע"י קונסרבטיבים

פ. קטן שהתגייר – מחאתו לאחר שגדל

פא. גר שחזר לסורו ונוהג כגוי – אם עודנו יהודי

פב. הטוען שהוא יהודי (ע"פ דברי סבתו) ואינו מוחזק אצלנו כיהודי

במראה הבזק א

- פג. עולים מבריה"מ – נאמנותם על יהדותם
- פד. "גרים" רפורמים וקונסרבטיבים – תפיסת קידושין והצורך בגט
- פה. דין הבחנה בגיורת העומדת להינשא מייד לאחר גיורה

רפואה

- פו. איסור עישון
- פז. בדיקת מי שפיר והפסקת הריון
- פח. השתלת קרנית
- פט. סדר עדיפות להצלה במצב של פיקוח נפש (התקפת גזים ל"ע)

מילה

- צ. שימוש במגן "קלמפ" ומגן "ברונשטיין" במילה

אבן העזר

אישות, קידושין

- צא. זוג הנשוי זה מכבר ומעולם לא ערכו חופה וקידושין, עריכת חופה וברכות נישואין, ודין כתובתם
- צב. עדי קידושין במקום שאין בו יהודים שומרי תורה ומצוות
- צג. סידור קידושין לגר שהתעורר ספק בכשרות גיור אמו

גיטין, גרושין

- צד. דרכים לכפיית הבעל ליתן גט, עריכת חוזה מחייב בנישואין
- צה. כפייה למתן גט
- צו. כפייה למתן גט
- צז. הצורך בגט ל"גרים" קונסרבטיבים שהתחתנו בנישואין קונסרבטיבים
- צח. "כתבו ותנו" בגט

חושן משפט

דין תורה וערכאות

- צט. דינו של המסרב להגיע לדין תורה
- ק. עדות נגד יהודי בערכאות של גויים

א. לשון התפילה במקום שהצבור אינו מבין עברית

טיחואנה, מקסיקו - טבת, תש"ן

שאלה

מה לעשות במקרה, שרוב הציבור אינו בקי בלשון הקודש (עברית). האם מותר, בשעת התפילה, לעבור על כמה קטעים בשפה לועזית? כמו כן, האם מותר להכריז את מספר הדף בסידור, אפילו במקומות שאסור להכריז?

תשובה

בעניין תפילה בלועזית, יש לחלק בין תפילה בלועזית במקום בלשון הקודש, לבין הוספת תרגום בלועזית.

- א. אין להתפלל בלשון לעז¹, הן ביחיד² והן בציבור, אלא בלשון הקודש. ואפי' אינו מבין³.
- ב. אין להפסיק את התפילה, במקום שאסור להפסיק⁴, כדי לתרגם או להסביר את התפילה⁵. במקום שאפשר להפסיק⁶, אפשר לתרגם איזה קטעים או להעיר הערות כדי לחזק התפילה, בתנאים האלה:
  1. שלא יפסיק לזמן ארוך⁷.
  2. שלא יהיה נראה כתפילה עצמאית, או כתרגום בעל חשיבות בפני עצמו, אלא כסיוע להבנת כוונת התפילה בלשון הקודש⁸.
  - ג. חובה מוטלת על הרב, ללמד את הקהל פירוש המילים, לפחות של פסוק ראשון של קריאת שמע, ברכה ראשונה של שמונה עשרה וברכת מודים⁹.

- 1 יש לחלק בין דין הגמרא לבין המנהג המקובל. המשנה (סוטה, דף ל"ב, ע"א) מונה את קריאת שמע ותפילה בין הדברים הנאמרים בכל לשון. יש דיעות בפוסקים, שאם לא מבין לשון הקודש עדיף להתפלל בלועזית. (מגן אברהם או"ח, סי' ק"א, סק"ה על פי ספר חסידים). אמנם בפוסקים האחרונים, יש התנגדות חריפה לקביעת התפילה בלועזית, מכמה סיבות: 1. קשה לתרגם באופן השומר על הכוונה האמיתית של העניין. 2. יש סגולות רבות בתפילה - שנתקנה ע"י אנשי כנסת הגדולה - התלויות בלשון. 3. מסוכן לשנות התפילה - שאומרים בכל תפוצות ישראל ולחדש בה חידושים, אפי' אם יהיו רק שינויים בלשון. מה שכתוב במשנה, שמותר בכל לשון, הוא רק באקראי. עיין ביד אפרים, או"ח, סי' ק"א על המגן אברהם הנ"ל. ובביאור הלכה שם, ס"ד, ד"ה יכול (על פי חת"ם סופר, חלק ו', סי' פ"ד). המנהג המקובל בכל תפוצות ישראל הוא, להקפיד שיהיה רק בלשון הקודש. אמנם היד אפרים, ממליץ שאנשים יקראו באופן פרטי, לפני או אחרי התפילה, את התרגום. וכן נראה שמותר לקרוא בעיניים (בלי שפתיים) באמצע התפילה, את התרגום, כדי שיבין את התפילה שאומר בלשון הקודש.
- 2 לגבי יחיד, יש דיעות (שו"ע או"ח, סי' ק"א, ס"ד) שאפי' מדינא דגמרא לא יוצאים בלעז, ואפי' באקראי. וכל שכן בזמננו.
- 3 עיין ביד אפרים וביאור הלכה, המובאים בהערה 1. ועיין בהערה 9.
- 4 בפסוקי דזימרה אחרי "ברוך שאמר", בין קדיש לברכות קריאת שמע (רמ"א, סי' כ"ד, ס"ג), בברכות קריאת שמע ובשמונה עשרה בלחש.
- 5 אגרות משה או"ח, ח"ג, סי' ח'.
- 6 לפני "ברוך שאמר", בין "ישתבח" לקדיש, וכן נראה בחזרת הש"ץ שנאסרה רק שיחת חולין (עיין שו"ע או"ח, סי' קכ"ד, ס"ז). בין "ישתבח" לקדיש יש להפסיק רק אם חשוב באותו רגע, וכן, יש לומר לפחות ג' פסוקים של פסוקי דזימרה, אחרי ההפסק קודם קדיש (רמ"א, סי' נ"ד, ס"ג. ומשנה ברורה, סי' נ"ג, ס"ק י"א).
- 7 משנה ברורה, סי' ק"ד, ס"ק י"ז.
- 8 לפי רוח האחרונים - המובאים בהערה 1 - שחוששים מחידושים בסדר התפילה.
- 9 צריכים להבין את הפסוק הראשון של קריאת שמע (שו"ע או"ח, סי' ס', ס"ה), הברכה הראשונה של שמונה עשרה (שם, סי' ק"א, ס"א), ואולי גם מודים (משנה ברורה, שם, סק"ב).

ד. לגבי הכרזת דפים וכדומה, כדי שיעקבו אחר התפילה, מותר עד ברכות קריאת שמע¹⁰, וכן חזרת השי"ץ¹¹. בברכות קריאת שמע ותפילת שמונה עשרה בלחש¹², אפשר רק בשעת הדחק ממש¹³.

10 אגרות משה או"ח, ח"א סי' כ"ב.

11 עיין הערה 6.

12 ההיתר בשעת הדחק, הוא רק בין ברכות שמונה עשרה. אבל באמצע הברכה, אסור בכל מקרה. (אגרות משה או"ח, ח"ד, סי' ט"ז).

13 עיין אגרות משה או"ח, ח"ד, סי' ט"ז. בכל העניין הזה, העצה היעוצה היא, לחשוב מראש איך להסתדר מבלי להפסיק במקומות האלה. לדוגמא, ע"י חלוקת דפי הסבר וכדומה. ומוטב אפילו שהרב יתפלל ביחידות קודם תפילת הציבור, ממה שיכריז בברכות קריאת שמע או תפילה (אגרות משה או"ח, ח"א, סי' כ"ב). אם מוכרח להכריז הוראות לפני שמונה עשרה, ולא יספיק מה שיכריז אחרי ישתבח, יש להעדיף להפסיק לפני "צור ישראל", ולא בין גאולה לתפילה. הטעם הוא, שבין גאולה לתפילה הוא מקום יותר חמור, לעניין לשאול ולהשיב מפני כבוד ויראה (עיין שו"ע, סי' ס"ו ס"ח). אמנם בשבת, יש להסתפק, שלפי הדיעה (המובאת ברמ"א, סי' קי"א, סי"א) שסמיכת גאולה לתפילה לא נצרכת בשבת, לכאורה יש להעדיף להפסיק שם.

ב. אמירת אלוקינו ואלוקי אבותינו ע"י גר כש"ץ או במנין גרים**לימה, פרו - טבת, תש"ן****שאלה**

במניין של גרים. האם יש לומר בחזרת הש"ץ "אלוקינו ואלוקי אבותינו ברכנו וגו'", הבא במקום ברכת כוהנים?

תשובה

יש לגר שליח ציבור, לומר: "אלוקינו ואלוקי אבותינו", בברכת כוהנים ובברכת האבות, בין שהוא מתפלל במניין רגיל¹, בין במניין של גרים².

- 1 לשון השו"ע או"ח, סי' נ"ג סעי' י"ט: "יש מונעים גר מלהיות ש"ץ ונדחו דבריהם". דעת השו"ע מבוססת על הר"י בתוס', ב"ב, דף פ"א, ע"א, ד"ה למעוטי אדמת עכו"מ, וברמב"ן שם ע"פ הירושלמי ותשובת הרמב"ם, בניגוד לדעת ר"ת בתוס' שם, ע"פ משנה ביכורים.
- 2 מסברא, היה מקום לחלק ולומר שמה שהותר זה דווקא במקום שחייב לומר לשון זו. כגון, להוציא אחרים שצריכים לומר "אלוקי אבותינו" או בקריאת פרשת ביכורים שצריכים לומר הפסוק כהויתו, אבל לעצמו או למניין של גרים, יותר נכון להגיד "אלוקי אבות ישראל" כהמשנה בביכורים פ"א מ"ד. אמנם בתשובת הרמב"ם שמובא בהגהות מרדכי פ"א ממגילה פוסק, שגר מתפלל כישראל בין ביחיד בין בציבור. וכן משמע מפסק הב"ח, סי' קצ"ט, ומשנה ברורה שם, ס"ק נ', שאפי' להוציא אחרים אפשר לומר "אלוקינו ואלוקי אבותינו". ומשמע, שכל שכן שאפשר בינם לבין עצמם.

ג. עוגב וכלי זמר בבית הכנסת

טיחואנה, מקסיקו - טבת, תש"ן

שאלה

כיצד נסביר את האיסור בשימוש בכלי זמר כגון: עוגב, וכלים אחרים, בשעת התפילה?

כמו כן כיצד נסביר ונשכנע חילונים, אשר פרקו את עול המצוות, ובעיקר אלה אשר עובדים עבודה זרה ופעילים בתנועה משיחית, מאמיני יש"ו הנוצרי?

תשובה

מאז צאתנו לגלות, מנהג עם ישראל לדורותיו, שלא לנגן בבית הכנסת, בשעת התפילות.

מצאנו כתוב בספר החסידים ח"י: "שורש התפילה שמחת לב בהקב"ה ולפיכך היה דוד מלך ישראל מנגן בכינור על כל תפילותיו וזמירותיו, כדי למלא לבבו שמחה באהבתו של הקב"ה". ובכלל, ראו חז"ל כערך, שתהיה התפילה בנעימה ובקול ערב ותעורר לב. ספר החסידים שם ממשיך: "וכן אותם הקוראים פסוקי דזימרה בקול רם ונעים זמר, ואינם יודעים הפסוקים ואומרים בטעות, תפילתם וזמירותם מתקבל כריח ניחוח, וגם הקב"ה שמח עליו שמחה גדולה. ואומר: כמה הוא מזמר לפני, לפי דעתו. על זה נאמר: ודגלו עלי אהבה".

ובמקורות קדומים יותר כתוב: "מכאן למדנו, כי מי שצריך לשבח להקב"ה בקולו צריך שיהיה לו קול נעים, שיומתק לאחרים השומעים לו. ואם לאו, לא יעמוד להרים קולו".¹

ובאמת, הצורך להיעזר בניגון כדי להגיע למדרגה רוחנית גבוהה, נזכר בנביאים, אצל אלישע: "קחו לי מנגן".²

אם כן, מה ראו דורות ראשונים לבטל תפילה בכלי זמר ונגינה, ולהשאיר רק את הנעימה והשירה בפה?

מסביר בעל השדי חמד³, לנגן בביהכ"נ בכינור ועוגב, לע"ד, הוא מנוע, מפסוק "על נהרות בבל". שנראה, שהיו צריכים להראות לפני המלך יאוש מלחזור לירושלים. וכאילו מודים לד' שזכו לחסות בצילו (של מלך בבל). ומכל מקום לא רצו לומר בתפילתם, כדרך שעשו בבית המקדש, כאילו שכחו את ירושלים ונתייאשו ממנה. וזה שאמרו, "שם ישבנו", בהשקט. ואפילו הכי, "גם בכינו בזכרנו את ציון", כי אפילו אם הותר (לנגן) לשמחת חתן וכלה - לשמח לב עגומי הגלות. אבל במקדש מעט, אין נכון להראות שמחה לפניו, כעין שמחת ציון. כי אין שמחה לפניו יתברך, עד אשר "יושב בשמים ישחק".

הסכנה בגלות היא הפיזור, ופירוק חיי הלאום. ומזה תבוא שכחת היעוד השלם שלנו, כעם ד' החי בארצו. "אם אשכחך ירושלים", כיוון שכל אחד טרוד בקיומו הפרטי. ואם גם בבית הכנסת ינהיגו עצמם בשמחה חיצונית יתירה, ייראה כאילו דבר לא השתנה, ואיבדו את הכמיהה הנפשית, לשוב ולהתרומם למה שראוי לנו להיות, כעם שזרח עליו אור אלוקי אמת, והאור בעולם כולו. בפוסקים מובא, שיסוד האיסור לנגן בעוגב וכד', משום "בחוקותיהם לא תלכו".⁴ כיוון שראו את הנוצרים נוהגים כך, בבית יראתם.

הנוצרים, אכן שמחים על אובדן היחוד הישראלי הלאומי. כיוון ששמש ישראל שוקעת, נראים הכוכבים, שהם אמנם מאירים באור קלוש, אך אינם יכולים להפיח חיים בעולם. ועל זה הם שמחים, שיוכלו לגנוב מפינו את שם ד', ולאמר "האלוקים אתנו". ומחשיבים אותו עמהם כל כך... עד שהפכו והכניסוהו לגוף אדם יחיד. אך, אנו הלא מתפללים לשוב למצבנו הראשון. ובוטחים, שכשיבוא אותו הזמן בשלימות, "אז ימלא שחוק פינו ולשונו רינה". "אז יאמרו בגויים, הגדיל ד' לעשות עם אלה. הגדיל ד' לעשות עמנו, היינו שמחים".⁵

לשאלתך, על הסבר ושכנוע חילונים והנמשכים אחר ע"ז שאלתך רחבה ודורשת לימוד ועיבוד רב. על כך נשתדל, בל"נ, לשלוח לכבודו בדואר, חוברות וצילומים, שיוכל להפיק מהם תועלת, וד' יהיה בעזרו. נשמח לסייע אם יתעוררו דברים, שיש ללבנם.

1 זוהר ויחי, רמ"ט, ע"ב.

2 מלכים ב', פרק ג' (ועיין שבת דף ל' ע"ב).

3 כרך ו', עמוד 290.

4 שו"ת שבט הלוי, א', כ"ו.

5 שו"ת חת"ס חו"מ, ק"צ.

שו"ע או"ח, סימן ק"א, משנה ברורה ס"ק י"ג, בשם שו"ת החת"ס, חלק או"ח, ת' פ"ד ופ"ו ששינוי לשון השפה בתפילה, גרר לעקור את זכר ירושלים מהסידור. תהילים קכ"ו.

ד. אמירת קדיש על ידי אשה**קאלי, קולומביה - אדר, תש"ן****שאלה**

אישה הרוצה לומר קדיש בשקט, בעזרת הנשים של בית הכנסת על בעלה שנפטר, כשאינן בניין לומר עליו קדיש. הרשאי?

תשובה

ישנם כמה טעמים לחיוב האבל בקדיש:

- א. ע"י אמירתו, מתקדש שמו הגדול בעולמות, וע"י מתכפרים עוונות הנפטר¹, ומציל אותו מן הפורענות², ואף שמעלה את הנפטר מדרגה לדרגה בגן עדן³.
- ב. יש בקדיש צידוק הדין. שמקבל דין מלכות שמים, שכל משפטיו אמת וצדק⁴.
- ולכאורה, טעמים אלו שייכים אף באישה, ולכן, היה מקום להתיר לאישה לאמר קדיש⁵. אך, הסכמת האחרונים, שאין להתיר לאישה לאמר קדיש בבית הכנסת⁶. יש שהתירו לאישה לאמר קדיש בביתה⁷, אך רבו הפוסקים שחלקו על דעה זו, ואסרו משום היחלשות המנהגים⁸.
- בנדון דידן, אם האישה תאמר קדיש בקול רגיל בעזרת נשים, יש מקום להתיר. ואין בזה משום היחלשות המנהגים. עם זאת, כדאי לציין שישנה אפשרות יותר פשוטה, והיא, שהאישה תשכור אדם שיאמר קדיש⁹.

1 גשר החיים ח"א, פרק ל', ד-א.

2 מסכת כלה רבתי, פרק ב'.

3 מהרח"ו בשער הזכרונות (דף ט"ו), בשם האר"י. אמנם עיין בשו"ת פסקי עוזיאל בשאלות הזמן סימן ג'.

4 גשר החיים, ח"א, פרק ל', ד-א.

5 חוות יאיר סימן רכ"ב, בתחילת דבריו. אך במסקנתו אסר משום היחלשות המנהגים.

6 שו"ע או"ח, סימן קל"ב. באר היטב, סק"ה. ובשערי תשובה סק"ה, וביו"ד סימן שע"ו. ובפתי"ש סק"ג וסק"ז.

7 כהתרו של השב"י בח"ב סימן צ"ג בבית. כך נראה, שבעזרת נשים אין בזה משום היחלשות המנהגים, אף לחוות יאיר.

8 עיין פני ברוך, סימן ל"ד, סעיף כ', ובילקוט יוסף, סימן כ"ג, ס"א, שהסיבה לאיסור היא חשש היחלשות המנהגים.

9 ב"י יו"ד, סו"ס ת"ג, ועיין פני ברוך פרק ל"ד, סעיף כ"ו ובהגהות שם. עיין גם בשו"ת במראה הבזק ח"ג תשובה כח.

ה. השמטת קטעים מן התפילה ושיתוף הציבור בתפילה

טיחואנה, מקסיקו - ניסן, תש"ן

שאלה

- א. האם יש דרך לקצר את תפילת השבת והחגים כ"תיקון-הזמן"? רוב העולם היהודי לא שולט בשפה העברית ותפילה של שעתיים וחצי היא "קשה" למשתתפים.
- ב. איך אפשר לשתף את הציבור כדי להגדיל את מספר המתפללים בבית-כנסת. הכל כמובן בדרך של אבותינו ז"ל עם דגם דתי שלא ידמה למראה הרפורמי או הקונסרבטיבי.

תשובה

כמה וכמה סיבות נמנו בהלכה המצדיקות קיצור התפילה על ידי השמטת קטעים בסיסיים ממנה¹, אך מפאת "תיקון הזמן" או "טרדת הציבור"² אינה אחת מהן. ואדרבא³: גדולי האחרונים פסקו שאף מנהגים שאינם סותרים את ההלכה מעיקר הדין - חלילה להנהיגם, אם העילה לכך היא לעשות כ"תיקון הזמן", וזאת כדי להרחיק מדרך הרפורמים ודומיהם.

דברים אלה אמורים לגבי השמטת חלקי תפילה בכלל, לגבי קיצור ע"י ויתור על חזרת הש"ץ בפרט (קרי: שלפני תפילת י"ח בלחש יאמר הש"ץ בקול עד אחר "האל הקדוש")⁴ אף שיש שנהגו כן בתפילת מוסף, הרי שהסתמכו על כך שסיבת תקנת חזרת הש"ץ היתה בכדי להוציא את אלו שאינם בקיאים בתפילה, והאידינא שכולם בקיאים ויוצאים בתפילה בלחש - ניתן להקל. נראה מתוך שאלתך שבקהילה המדוברת אי אפשר לומר כן (שכולם בקיאים), ולפיכך חזרת הש"ץ היא חטיבה חיונית ממש כבשעה שתוקנה.

למעשה - אין מניעה שתפילה כתיקונה תארך יותר מאשר שעה וחצי בשבת ממוצעת (ולא שעתיים וחצי!). התארכות מעבר לכך היא בוודאי כתוצאה מגורמים שניתן לוותר עליהם כגון: אמירת הברכות וקורבנות לפני התפילה בביהכ"נ, אמירת יוצרות וכד', אריכות של חזן בחלקי תפילה שאין בהם שיתוף הציבור, אמירת "מי שברך" ביד רחבה וללא הגבלה בעת קה"ת, הוספת קרואים לתורה מעבר למחוייב ועוד כהנה וכהנה.

במקרה שדרשת הרב היא הגורמת לאריכות הנ"ל - אולי יש לשקול קביעת מועד נתינתה בצירוף לתפילה קצרה יותר (למשל: תפילת ליל שבת). או לחילופין לקצר בדרשת השבת ולנצל אירועים אחרים שמתכנס בהן הציבור להעברת מסרים ארוכים. לשיתוף הציבור בתפילה, אנו מייעצים להנהיג קביעות בה ילמדו ביאור חלקי התפילה, ובמקביל ניגונים המקובלים בקהילות ישראל לחלקי התפילה השונים, כך שלאחר מכן יוכל הציבור להשתתף בצורה פעילה בתפילה ע"י שירה בציבור במקומות שמתאימים לכך.

1 עיין שו"ע או"ח, סי' נ"ב, וסי' ק"י.

2 ויש לקרוא על זה מש"כ בביאור הלכה למשנ"ב שם: "שאם באנו לקצר כהיום מחמת טרדה לא נתפלל לעולם תפילה שלמה מפני רוב הטרדה בעו"ה", ואף שמדבר ביחיד, וב"טרדה" במשמעות אחרת (המונעת כוונה בתפילה), מ"מ אנו רואים שלא העלה במחשבתו ליצור מצב שבקביעות ("לעולם") לא יתפלל תפילה שלימה.

3 תשובות חת"ס סופר ס"ו, פ"ד ופ"ו, הובאו במשנ"ב סי' ק"א ס"ק י"ג.

4 וגם בלא"ה, דן בנוהג הזה ביחווה דעת, ח"ה, סי' י"ב, והכריע שיש לבטלו.

ו. החתימה לברכת "ותערב" ברגלים ובמועדים

טריאסט, איטליה - סיון, תש"ן

שאלה

ק"ק טריאסט עומדת להדפיס מחזור לראש השנה, לצורך פנימי, כפי מנהג אשכנזים, עם תרגום איטלקי. הנוסח המקובל כאן מלפני שנים הוא ע"פ מחזור ADLER שמודפס בניו-יארק, והוא לקוח מהוצאת לונדון.

שם בתפילת מוסף, בברכת רצה מופיעה תוספת של הקטע "ותערב לפניך..." עם חתימה: "ברוך... שאותך לבדך ביראה נעבוד". האם מקובל להוסיף ברכה כזאת "בשם" בתוך ברכה, ולא נראה כמטבע שקבעו חז"ל בתוך העמידה, בחזרת הש"ץ, או שמא צריך להוציא החתימה מן הדפוס ולהשאיר את היתר?

תשובה

ראשית, יש להבהיר שלאחר שהחזן חותם תפילת "ותערב" בברכת "אותך לבדך וכו'" - אומרים הציבור "מודים וכו'". (החתימה הרגילה, "המחזיר שכינתו לציון", המודפסת בסידור אחרי זה, היא לצורך המתפללים שמונה עשרה בלחש אשר אינם אומרים "ותערב" כלל).

ולגוף השאלה: נוסח החתימה ל"ותערב" - "בא"י שאותך לבדך ביראה נעבוד" - יסודה בהררי קודש¹, ונוהגת בהרבה קהילות אשכנז. לפיכך, אין מקום לשנות מהנוסח שהיה מקובל לפי עדותך בקהילה, שהשתמשה כל השנים במחזור הנזכר.

אמנם היה מקום להוסיף² בסידור את ההערה הבאה - שהועתקה כלשונה³ מסידור הגר"א - ויהיה בכך תועלת למשתמשים במחזור החדש, בעת שהותם בקהילות אחרות. וזו לשון ההערה: "וע"פ מנהג הגר"א, מקדים הש"ץ את הפסוק "ושם נעבדך" ל"ותחזינה", ומסיים "בא"י המחזיר שכינתו לציון", כדי שלא לשנות מטבע הברכות דכל השנה. וכן נוהגין⁴ בירושלים עיה"ק ובעוד קהילות⁵.

1 ירושלמי, יומא פרק ז', הלכה א'. ושם סוטה פרק ז', הלכה ו'. ומפורש בילקוט שמעוני, שמואל, רמז פ' אות ב', רש"י, יומא, דף ס"ח, ע"ב, וברכות י"א, ע"ב, רוקח שכי"ו בשם מדרש ויכולו.

2 על ידי כוכבון (*) בגוף התפילה המכוון להערה בשולי הדף.

3 ואף שמנהג הגר"א היה כדלקמן, בגוף התפילה הנוסח הוא: "שאותך לבדך ביראה נעבוד"!

4 וכן מעיד הגר"מ טוקציינסקי בלוח.

5 הערה: בדבר מה שכתוב במחזור שצולם על ידך, שאין אומרים "ותערב" בשבת, עיין במשנה ברורה, או"ח, סי' קכ"ח, ס"ק קס"ה, לענין נשיאות כפיים ויתכן וה"ה ל"ותערב" דהא בהא תליא.

ז. מחלל שבת, נושא נוכרית וגר רפורמי: עלייתם לתורה וצירופם למניין

סנטיאגו, צ'ילה - כסלו, תש"ן

שאלה

- מי הם המצטרפים למניין עשרה לתפילה, ולמניין שבעה לעלייה לספר תורה?
 א. האם אדם שחי עם גויה, ונשוי עימה בנישואין אזרחיים, ניתן לצרפו למניין עשרה לתפילה, או למניין שבעת הקרואים לס"ת?
 ב. הנוסע בשבת ממרחקים, במיוחד, כדי להשלים מניין?
 ג. המגוייר ע"י רפורמים / קונסרבטיבים?

תשובה

- א. אדם החי עם גויה - הרי אין נפקא-מינה אם זה בנישואין אזרחיים אם לאו, כי ממילא הקידושין אינם תופסים. ומעשה זה הינו עבירה חמורה מאד¹. אף על פי כן, פסקו מגדולי האחרונים² שאין לפסול אדם כזה מלהצטרף למניין או לעלות לס"ת, אלא אם כן נידוהו בנידוי או בחרם³. ובזמננו לא נהגו לנדוהו. יש מחמירים בעלייה לתורה⁴, לכן, יש להעלותו אחר שבעה קרואים⁵.
- ב. בענין דינו של מחלל שבת, אחרוני זמננו דנו רבות בגדרו ההלכתי ובהשלכותיו למעשה⁶. עקרונית, יש להבחין בין יהודי, המאמין בה' ובתורתו, אלא שאינו מקיים רוב המצוות, לבין יהודי, הכופר בכך, ואינו מאמין בה' ובתורתו.
- המאמין - כמו בנדון דידן, שבא מרצונו לבית הכנסת - דינו קל יותר: הוא מצטרף למניין, ומותר גם להעלותו לתורה כדי לקרבו. לעומת זאת, ברור שאין למנותו ש"ץ או בעל קריאה⁷. במקרה המדובר כאן, שקיומו של המניין תלוי בחילול השבת של אותו אדם (כמו ששמע מן השאלה), יש להעדיף את ביטולו של המניין בכלל, שהרי זה כמצווה הבאה בעבירה⁸, אלא שצריך להזהר מהרחקת יהודים מתורה ומקדושה. ולפיכך, ראוי לשכנעו שישהה באיזור בית הכנסת, במשך השבת כולה (יתארח אצל המשפחות וכדו'), ולהסביר לו, בדרכי נועם, את חומרת העבירה של חילול שבת.
- ג. גוי ש"גוייר" ע"י רפורמים וקונסרבטיבים אינו נחשב כיהודי, מאחר ואין גיורם תואם את ההלכה. הן מצד תהליך הגיור עצמו, והן מצד העובדה שהגוי מקבל על עצמו מצוות בצורה מסולפת (אם בכלל)⁹. לפיכך, ברור שאין הוא מצטרף למניין. והוא הדין שאין לכבדו בשום כיבוד שהוא בבית הכנסת.

1 רמב"ם פ"ב מאיסורי ביאה, הלכה ו' ח'. ע"ש.

2 משבצות זהב (או"ח), בתחילת סימן קלה ע"פ השו"ע בסימן קכ"ח, סעיף מ'. אגרות משה אורח חיים, חלק ב', סימן ל"ג.

3 שו"ע או"ח, סימן נ"ה, סעיף י"א. ובמשנ"ב שם, ס"ק מ"ו-מ"ו. ועיין עוד שו"ת שרידי אש, חלק ב', סימן ו'.

4 אגרות משה או"ח חלק ב', סימן נ"א.

5 יחוה דעת, חלק ב', סימן ט"ז.

6 לענין דברים שבקדושה ובבית הכנסת, שחיטתו או מילתו, יין נסך בנגיעתו, קבורתו וכו'.

7 שו"ע או"ח, סימן נ"ג, סעיף ד' וסעיף כ"ה. ועיין בספר משיב מלחמה (הרב ש. גורן) סימן ק"ז.

8 אגרות משה, או"ח חלק א', סימן צ"ח.

9 אג"מ יו"ד, חלק ג', סימן ק"ז.

ח. נושא נכרית - נשיאת כפים וכיבודים בבית הכנסת**קינשאסה, זאיר - אב, תש"ן קינשאסה, זאיר - אב, תש"ן****שאלה**

בדבר כיבוד בביהכ"נ לנשוי לשאינה יהודיה - פתיחת הארון, עליה לתורה, ברכת כוהנים - האם יש הגבלה או לא? (כמובן, שהיהודי רוצה לעלות, והדבר עלול להביא למחלוקת גדולה).

תשובה

אע"פ שבעילת נוכרית, הינה עבירה חמורה מאוד¹, אין היא מעכבת את היהודי החוטא בה מלעלות לתורה². אבל אם כוהן הוא, אסור לו לישא כפיו³ ואסור להעלותו לתורה ראשון ככוהן⁴. גם ישראל הבעל גויה, עדיף שלא להעלותו במניין שבעת הקרואים⁵. אלא להוסיף עוד עליה, או להעלותו למפטיר. אין כל מניעה לכבדו בפתיחת הארון, בהגבהה וגלילה וכד', בתנאי שאין בזה משום חנופה כלפיו⁶. ומ"מ נכון שלא למנותו שליח צבור⁷.

- 1 רמב"ם, הלכות איסורי ביאה, פ"ב, ה"ח. שו"ע אה"ע, ס"י ט"ז, סעיף ב'.
- 2 פרי מגדים במשבצות זהב, תחילת ס"י קל"ה, ע"פ השו"ע, או"ח סימן קכ"ח, סעיף מ', וראה גם ס"י נ"ה, סעיף י"א, ובמשנה ברורה ס"ק מ"ו, בענין הצטרפות למניין. וכן אגרות משה, או"ח ב', ס"י נ"א. אמנם עיין שו"ת אורח משפט השמטות ומילואים סימן כ"ב.
- 3 כן יש לדייק מהשו"ת שואל ומשיב (מהד"י קמא ח"ב ס"י צ"ז).
- 4 אע"פ שעבירות שגם ישראל מוזהרים עליהן (וכגון זאת), אינם מונעים נשיאת כפיים, מ"מ יש איסור נוסף על כוהן, מדין אשה זונה. ומשום כך, גם גיורת אסורה עליו. לכן פשוט, שאסור לתת לו לישא כפיו ולכבדו ראשון, בדברים שבקדושה.
- 5 עיין יחוה דעת, ב', ס"י ט"ז.
- 6 אגרות משה, שם.
- 7 שו"ע או"ח, ס"י נ"ג, סעיף ד'.

ט. כהן הנושא גרושה - העלאתו לתורה, כשאין עוד כהנים, ודין בניו

מלמו, שוודיה - כסלו, תשנ"א

שאלה

יש כאן הרבה מקרים של כוהנים נשואים עם גיורות או גרושות. נניח שהגיור היה כהלכה. (על זה אני לא רוצה לדון עכשיו). היו רבנים בסקנדינביה שהיו "אורתודוקסים-ליברליים". לפי ההלכה, הכוהנים האלו אסורים לעלות לדוכן. זה ברור. אבל מה בקשר לעלייה לתורה? האם מותר לקרוא להם לכהן? מה אם אין כוהן אחר בבית הכנסת? לרוב זה קורה כאן שהכוהנים היחידים שהם "כשרים" הם מעל גיל 70. ואותו הכוהן תמיד עולה לעלייה של כוהן, כמעט כל שבת, מפני שהאחרים נשואים עם גיורות או גרושות.

אם כל העניין שלא לתת להם עלייה של כוהן - זה, כדי שהם יתחרטו ויגרשו את נשותיהם (כך שמעתי), זה בכלל לא שייך כאן. ואם לא נותנים להם כוהן, אז האם אפשר לתת להם עלייה רגילה? זה בכלל לא נראה טוב, כי כולם מכירים אותם ככוהנים, ועכשיו הם עולים לשלישי. הם מתביישים מזה, אבל ברור שזה לא יגרום להם לגרש את נשותיהם! אני שמעתי שרק מותר לתת להם "אחרון". האם זה אמת, או שאפשר להקל? לפני שבועיים, בראש חודש בבוקר, היו שני כוהנים אחד נשוי עם גיורת, והשני עם גרושה. מה לעשות? שהם יצאו מבית הכנסת, ולקרוא מישהו אחר ראשון? זה נראה לי יותר מדי מחמיר בשביל קהילה כמו הקהילה כאן. שכל אדם שבא לבית הכנסת אפילו בשבת, וקל וחומר בימי החול, עושה דבר גדול!

אחד מהכוהנים שנשוי עם גרושה, הוא בן אדם שכל משפחתו מתחילה לבוא לבית הכנסת באורח סדיר, ולהתעניין ביהדות. הבן שלו יהיה בר-מצווה, אי"ה, בעוד חודש. מה נעשה ביום הבר-מצווה? להעלות את האבא אחרון? ומה בדרך כלל, בקשר לבנים של כוהנים הנשואים עם גרושות או גיורות? האם יש להם את הדין של ישראל. זאת אומרת. שעולים לתורה כמו ישראל, ואפילו מותר להם להיטמא למתים?

תשובה

אסור לכהן הנשוי לגרושה, לעלות לעליית כוהן ולוי אפילו אם אין כוהן אחר בבית הכנסת. אך לשאר העליות, רשאים להעלותו. ולא חייב להעלותו לאחרון דווקא¹. אך רצוי שיהיו שבעה עולים בלעדיו².

גם כאשר אין כוהן אחר בבית הכנסת - אלא הוא - צריך להעלות אחר. ואין הכוהן צריך לצאת.

לבנו יש דין של חלל. לכן, אינו כוהן ורשאי לעלות לכל העליות מלבד עליות כוהן ולוי. וכן רשאי להיטמא למתים³.

בשבת בר המצווה, ראוי להעלות את הבן למפטיר כנהוג. ואת האב לא להעלות בסמוך לבן. אך גם לא לכהן⁴.

1 שו"ע או"ח, סימן קכ"ח, סעיף מ'. ועיין אג"מ או"ח, ח"ב, סימן ל"ג.

2 יחוה דעת, ח"ב, סימן ט"ז.

3 שו"ע יו"ד, סימן שע"ג, ס"ב ושו"ע או"ח, סימן קל"ה, ס"ח.

4 שו"ע או"ח, סימן קמ"א, ס"ו.

י. היחס לפרנס שנשא גויה

קיטו, אקוואדור - אב, תש"ן

שאלה

יהודי בקהילתנו התגרש מאשתו היהודייה, כדת תורה, והתחיל לחיות עם אישה נוכריה. הוא מגבירי הקהילה, מושבו בראש השנה מול הארון וכו'. כמובן, הוא עולה לתורה בחזקה. הוא, והרבה כמוהו ייפגעו מאד, מכל ניסיון להסיר כבודם, מושביהם או לפגוע בזכותם לעלות לתורה וכו'. יש לשער שתגובתם יכולה לכלול הדחת הרב האורתודוקסי מקיטו, והבאת רב יותר "ליברלי". האם הסיכון של סילוק רב אורתודוקסי, שווה מאמץ להחרים כשליש הקהילה, שנשואים בנישואי תערובת?

תשובה

יהודי, בעל עבירה - כאותו החי עם אישה נוכריה - יש על מי לסמוך, להקל מעיקר הדין בכל התחומים שהזכרת בשאלה. ניתן להעלותו לתורה¹. ואפשר לשייר לו את מקומו המכובד בבית הכנסת².

כל זה אמור לעיקר הדין. אך למעשה, נראה, שבמסגרת המאבק בנישואי תערובת - שאמור להיות אחד היעדים העיקריים, לשהותו של הרב בקהילה שרובה ככולה אינה שומרת תורה ומצוות - בנוסף להסברה נרחבת בדבר זה, יש לשקול תיקון תקנות שימחישו את מורת הרוח שיש מהנוקטים צעד כזה.

ברור, שהאפקטיביות של תקנות כאלו, תלויה בכך שהקהילה בשלה לקבלן. כלומר שיש הכרה מצד רובו של הציבור, שנישואי תערובת הם בבחינת חציית "קו אדום". בשעה שהמצב הוא אכן כך, ניתן לתקן תקנות כאלו, שאינן פוגעות בזכויותיהם של מי שכבר הוחזקו, בכבוד זה או אחר. התקנות החדשות יהיו בהן משום מתן כבוד למתפללים שונים, והגבלת הזוכים בכבוד החדש לאלה, שאינם נגועים בעבירה זו.

1 עיין לעיל תשובה ח.

2 עיין, אג"מ או"ח, ח"ב סי' נ"א.

יא. אי תשלום מיסי חבר לבית הכנסת והשפעתו על כיבודים

קאראקס, ונצואלה - סיון, תש"ן

שאלה

האם יש כוח בידי קהילה לאסור על אחד מחבריה לעלות לתורה, כיוון שלא שילם את מיסי החבר החודשיים?

תשובה

א. אדם הנמנע מלשלם מיסי חבר לביהכ"נ, רשאי הגבאי להימנע מלהעלותו לתורה, במקום שאינו "חיוב" ע"פ המנהג¹, אפילו הוא² בן ת"ח וכד', שיש לו קדימות בדרך כלל³.

ב. ואף בשעה שיש לאותו אדם "חיוב", נראה, שבהתקיים התנאים המאפשרים לאסור כניסת אדם לביהכ"נ⁴, ניתן אף לצמצם את הסנקצייה כלפי אותו אדם לכך שלא יקבל עליות⁵. התנאים המאפשרים לעשות זאת, הם:

1. ביהכ"נ שהוא בבעלות פרטית של גוף מסויים (ולא בבעלות ציבורית כלל עולמית), שבסמכותו לאסור כניסת אנשים לרכושו⁶.

2. ביהכ"נ בעל "אופי סגור". דהיינו, שכל חבר בביהכ"נ משלם דמי חבר ובהם הוא שוכר - למעשה - את שירותי ביהכ"נ. הרי, שאם אינו משלם - ניתן לאסור עליו את השימוש בביהכ"נ.

ג. היה, לכאורה, מקום לומר, שגם ללא שיתקיימו התנאים דלעיל, כיוון, שאחזקת ביהכ"נ מוטלת על הציבור⁷ וזה מהדברים שבני העיר כופין זה את זה⁸, הרי, במסגרת כפיה זו, ניתן להטיל עליו סנקצייה זו, שלא יעלה לתורה⁹. (והוא, שתכליתה לאלצו לפרוע חובת המס לביהכ"נ).

אך נראה לסייג השימוש בהיתר זה: מכיוון שמשם של ביהכ"נ מיועד לתשלום משכורתו של החזן, הרב, ושאר צרכי הדת, הרי שמעיקר הדין היה צריך להיות מוטל גם לפי "ממון" (קרי: שיהיה פונקצייה של מידת אמידותו של כל חבר וחבר בקהילה) ולכל הפחות בחלק מסויים של התחשיב¹⁰. ומכאן, שאדם הממעט לשלם מפאת מצבו הכלכלי הדחוק - אין להימנע מלהעלותו לתורה (אא"כ התמלאו התנאים שבסעיף ב'), כאשר יש לו "חיוב", על פי המנהג¹¹.

הערה: תשובתנו היא מתוך הנחה שמדובר במיסי חבר, שהם תמורה לשימוש בביהכ"נ. ולא במיסי חבר בקהילה, שייעודם לכל מיני תכליות אחרות¹².

1 ועיין באריכות, בענין מנהגי החיובים בביאור הלכה למשנה ברורה, או"ח, סי' קל"ו.

2 עיין שו"ע או"ח סי' קל"ו.

3 שאינו גרוע ממקום שמוכרים העליות, ונופלים המעות לצדקה, שהקונה מכבד למי שירצה (ובלבד שיקרא לכל אחד לפי כבודו). עיין במשנה ברורה שם, ס"ק ד', ואף כאן נותן עליה למי שנותן תמורה לאחזקת הקדש ביהכ"נ.

4 שהרי במקום שמגרשו, בעקיפין נמנע ממנו פירעון "חיובו".

5 והוא, שנהנה בקביעות משירותי ביהכ"נ, ומסרב לשלם. דבאקראי יש לתת לבעל "חיוב" לעלות, אף שאינו "בן העיר".

6 רמ"א או"ח, סי' קנ"ג סעיף ט"ז. אמנם, באין שם ביהכ"נ אחר, נסתפק הביאור הלכה, עיין שם.

7 שו"ע או"ח, סי' נ"ג, סעיף כ"ג, וברמ"א שם.

8 רמ"א חו"מ, סי' קס"ג, סעיף א'.

9 בדומה לדין, שמנדים מי שאמרו לו ב"ד ליתן ואינו נותן (שו"ע יו"ד, סי' של"ד, סעי' כ"ד). ונידוי זה אף בכוחו להביא לגירושו מביהכ"נ (רמ"א שם סעיף י"א).

10 ומסקנת הציף אליעזר, חלק ב', סי' כ"ב.

11 ומכל מקום, נראה ודאי, שאדם שאינו משלם דמי חברות שלו לביהכ"נ, יידון כ"אינו עירוני" (שאינו בן העיר) שבנסיבות מסויימות, אף שיש לו "חיוב", חיובו נדחה מפני חיובים אחרים שיש לבני העיר. ועיין במש"כ לעיל הערה 1.

12 עיין להלן גם בתשובה י"ב.

יב. אימתי מותר לאסור על יהודי להכנס לבית הכנסת

סן חוסה, קוסטה ריקה - מרחשוון, תש"ן

שאלה

באלו מקרים ניתן לאסור על יהודי להכנס לבית הכנסת?
 אבקש לקבל מקורות אשר בהם ניתן לעיין וללמוד נושא זה.

תשובה

לא ניתן לאסור על אדם להכנס לביהכ"נ א"כ יתקיים אחד משני התנאים הבאים:
 א. בעלות ממונית של האוסרים¹ אשר בה ניתן להבחין בין שני סוגי בעלות²:

(א) בעלות ציבורית כלל עולמית, וכתוצאה ממנה לא ניתן למכור את ביהכ"נ, וכמו כן לאסור כניסת אדם לשם.

(ב) בעלות פרטית של גוף מסויים, וממילא כמו שניתן למכורו ניתן לאסור כניסת אדם לביהכ"נ ועיין ב"ביאור הלכה"³ שמסתפק אם מותר לאסור כניסה לביהכ"נ, כשאין בית כנסת אחר.

בביכ"נ בעל "אופי סגור" דהיינו, שכל חבר בביהכ"נ משלם דמי חבר - ושבוה הוא שוכר את שירותי ביהכ"נ - הרי שאם אינו משלם, ניתן לאסור עליו את השימוש בבית הכנסת.

ב. הפרעה לציבור - וכעין מה שמצאנו בשו"ת הריב"ש סימן קע"ג, שניתן להרחיק המנודה מביהכ"נ שהרי אסור להכנס בדי אמותיו. ובהמצאותו, הרי זה דוחק רגלי הציבור, וממילא אם המדובר הוא בהפרעה ציבורית בשהותו בביהכ"נ, צא ולמד מן הנ"ל שמוותר לאסור כניסתו. אלא שעל מנת לקבוע שאכן מדובר בהפרעה ציבורית, דרושה לכך החלטתם המתונה של ראשי הקהילה והרבה עמהם. ועיין שו"ת הריב"ש סוף סימן קע"א, שם, בזה הלשון: "ואומנם ראוי לדיין שיהיו כל מעשיו לשם שמים, ומתון ובעצת גדולי הקהל, ושאל יהיה כבוד הבריות קל בעיניו ושלא יבוא לכלל כעס, ומה במקום שאפשר שיצא מחלוקת מתוך דינו בתוך הקהל אם רבים מחזיקים ידי הנדון, כי לעולם ראוי שתהיה שמאל דוחה וימין מקרבת"⁴.

1 שו"ע או"ח, סימן קנ"ג, סעיף ט"ז, ברמ"א שם.

2 עיין מגילה, דף כ"ז, ע"ב, בסוגיית מכירת ביכניס ובהבחנה בין כרכים לכפרים וברש"י שם.

3 שו"ע או"ח קנ"ג, סעיף ט"ז ד"ה "לאוסרה".

4 ועיין עוד בפתחי תשובה, יורה דעה, סימן של"ד, ס"ק א', שכתב, וזה לשונו: "...ומ"מ צריך למנהיג הדור להיות מתון בדברים האלה". ועיין מה שהביא בשם החת"ם סופר שם, שיש לכלול בשיקול הדעת, גם היזק שעלול להיות לילדיו הקטנים.

יג. היחס לתובע את הקהילה בפני ערכאות של גויים

סן חוסה, קוסטה ריקה - מרחשוון, תש"ן

שאלה

מה יחס ההלכה ליהודי שאינו שומר על חובותיו כלפי הקהילה, ותובע את הקהילה היהודית בפני ערכאות של נוכרים?

תשובה

התובע את חבירו היהודי בפני ערכאות שלא כדין, החמירה איתו ההלכה מאוד. הרמ"א¹ כתב, שרשאיין בית דין לנדותו ולהחרומו, ובמקרה זה יש שכתבו² שאין לצרפו לעשרה לאמירת דבר שבקדושה, ואיבד חזקת כשרותו³ (כגון סופר סת"ם הכותב ומוכר לאחרים). אמנם, יש לשקול היטב הפעלת סנקציות מעין אלה, כיוון שיש ופנייה לערכאות מותרת אף ללא רשות בית דין. (והדברים מבוארים לפרטיהם בחו"מ סימן כ"ו ובאחרונים שם). ובזמן הזה לא ראינו שנהגו לנדות אדם וכבר כתב הריב"ש בסוף סימן קע"ב במי שעבר עבירה: "ודלא מצינו שלא יצטרף לעשרה, שאם תאמר כן תפיק מינן צודני צודני". (שיממון - תוהו ובוהו).

1 שו"ע חו"מ, סעיף כ"ו סעיף א'. עיין הערה 4 לתשובה צט.

2 כסף הקדשים שם.

3 ספר ערך שי, ובמשנ"ב, סימן תקפ"א, ס"ק י"א, הביא שאינו ראוי להיות שליח ציבור בימים הנוראים.

יד. כהן שיצא עליו קול שהוא בן הגיורת - הורדתו מכהונה

קיטו, אקוואדור - אב, תש"ן

שאלה

אדם שהוא בחזקת כוהן בקהילתנו עם שלשה בנים, יצא עליו קול שאביו ז"ל היה נשוי לגיורת. האם יש חובה לחקור אחריו? (כמעט אין סיכוי, שרב יצליח להורידו ממעמדו, ככוהן בקהילה).

תשובה

בשאלתך אודות הכוהן - שהוחזק אביו כוהן, ויצא עליו קול שאימו גיורת - שאלת בדבר החיוב לחקור אחריו. אך, לאמיתו של דבר, יש לדון יותר מזה. שמא יש להורידו מכהונתו, מפאת הקול, עד לבירורו.

ונראה, שאף שנפסק בשו"ע¹: "מי שהוחזק אביו כוהן, ויצא עליו² קול, שהוא בן גרושה או בן חלוצה, חוששין לו ומורידין אותו"³. יש להקל ולומר שזהו דווקא⁴ בקול שהוחזק בבי"ד⁵. ומ"מ בקול הברה היוצא מאנשים רבים, יש לחוש לחקור ולברר אמיתות הקול⁶, במידת האפשר⁷. ואילו קול שהוא שמועה בעלמא, מפי יחיד או איזה יחידים, אין צריך לדקדק אחר הקול כלל⁸.

1 אה"ע סי' ג', סעיף ז'.

2 ואין לחלק בין קול שאימו גיורת, לקול שהיא גרושה או חלוצה. ואף דאיתא בדבר קול שיצא על אישה לגבי כוהן - "שפחה... אין חוששין" (גיטין, דף פ"ט, ע"א) - כאן חששו לקול, שמעלה עשו בתרומה (חזו"א אה"ע, סי"ב ס"ק כ"ד).

3 אף שבגמ' איירי לגבי תרומה, לפי מה דקיי"ל, שמעלין מנשיאות כפיים וקריאת התורה לתרומה, יש להחמיר בזה. ואף שהקל הרמ"א אה"ע, סי' ג', סעיף א', האידנא במקום שאין נוהגין בתרומה (עי"ש), לא מצאנו שהקל גם במקום שיצא קול שהוא חלל, כבנדון שלנו.

4 והגדרת "שהוחזק בבי"ד", שמעידים עדים בפני בי"ד ששמעו מפי אחרים וכו', שאירע המעשה בפני פלוני ופלוני והלכו למדה"י (שו"ע אה"ע, סי' מ"ו, סעי' ב'). ועוד אופן שייחשב מוחזק בבי"ד, עיין בסעיף א' שם.

5 כן נראה שלמדו התוספות, בסוגיא כתובות דף כ"ו (ועיין בשיטה מקובצת שם, שהביא דעות החולקות). ויש לצרף לזה, שגם המחמירים בקול שאינו ברור, נימקו ד"מעלה עשו בתרומה". ומפני נימוקו של הרמ"א (הובא בהערה 3), היה מקום להקל לענין נשיאת כפיים וקריאת התורה, ועוד שהמחמירים לא פירשו "ואחתין" ממש.

6 שהרי דעת החולקין (שהובאו בהערה 5) שבכה"ג, אפילו "מורידין" אותו. ויש לפרש שרק "חוששין" לו. ולכה"פ יש לבדוק אמיתות הקול. (ועי' בשטמ"ק, ובתוס' רי"ד על הסוגיא בכתובות).

7 ובכל אופן אין להורידו, כל עוד לא "הוחזק בבי"ד" כדן קול. ועיין בבאר היטב שו"ע אבן העזר סימן ג' ס"ק ה' ובפתחי תשובה שם ס"ק א' שהביא מספר ישועות יעקב, שאיסור עשה - שיש בנשיאת כפיים - אינו רק במקדש.

8 רמ"א שו"ע אה"ע, סימן מ"ו, סעיף ד'.

טו. הסבר לצורך במחיצה בין גברים ונשים בבית הכנסת

טיחואנה, מקסיקו - טבת, תש"ן

שאלה

יש צורך החלטי להסביר את מצוות המחיצה בבית הכנסת בין גברים ונשים. וזאת, לחילוניים, אשר אינם חיים בבית דתי.

תשובה

מוגש בזה הסבר על הצורך בהפרדה בין נשים לגברים בבית הכנסת. הנסיון מורה שאין די בבירור מקורות ההלכה וטעמיה ההלכתיים.¹

אף לא יועילו הסברים המראים את גודל חומרת האיסור. יש צורך להציג את הנושא בסקירה כללית, במשמעותו העמוקה, ובאופן חיובי, תוך שימת לב לטענות הגורמות לאנשי שיחנו שלא תתישב הלכה זו על ליבם.

שלוש טענות עיקריות נשמעות נגד ההפרדה בביהכ"נ:

א. "זהו שריד מיושן ומאובן מהימים שהאישה כלא נחשבה".

ב. "בימינו החברה כולה מעורבת, בעבודה, במסיבות וכו' ואין היצר מפטפט, כיוון שהתרגלנו לחיות כך. ובפרט בביהכ"נ שבאים בכובד ראש לתפילה".

ג. "יותר נעים ומכובד לשאת תפילה, כאשר המשפחה כולה מאוחדת".

אפשר לפרוץ כל אחת מן הטענות בנפרד.² אך ספק, אם נוכל להשפיע בדרך זו על מי שסבור שהן אמיתיות. על כן נעדיף הסבר שיישג מעל לטענות הני"ל, מתוך הבנה בשורש טעותם של שואפי ביטול המחיצות.

בית הכנסת הינו מקום התכנסות לתפילה, לדבקות באלוקים ולעיסוק בתורה. יחודינו בכך, שהדברים הללו נוגעים הם אצלנו לאומה כולה, עם דו³, ומכללות האומה שואבים אנו את הרצון להשפיע טוב לכל האנושות, לכל יצור. אצלנו התפילה היא לא צורך נפשי אישי בלבד אלא שליחות, עבודה למען הכלל⁴, לכן נוסח התפילה הוא בלשון בקשה על הכלל וקבעו חכמים לסמוך גאולה לתפילה, שתהא תפילתו של כל יחיד קשורה לגאולת עם ישראל⁵, "חסידים ראשונים היו שוהים קודם תפילתם שעה" - כהכנה, שלא יתפללו לצורכי עצמם⁶. בבית הכנסת אסור לעשות כל פעולה של צורכי הפרט כגון חישוב חשבונותיו⁷, או לעשותו מעבר או מסתור מגשם⁸, וכן אסור

1 מקורות להסבר ההלכתי - שו"ת אגרות משה או"ח, א', ל"ט: במקום התקבצות רבים, חובת החציצה היא מדאורייתא. כן הוא בבית המקדש ובהספד לעתיד לבוא... ולפיכך גם בבתי כנסיות שלנו שמתקבצים להתפלל, צריך שתהיה מחיצה. ודווקא מחיצה כזו שלא יבואו מתוכה לקלות ראש. או בגוזזטרא, שהנשים למעלה והאנשים למטה, אף כשנראות משם, או במחיצה גבוהה עד אחר הכתפיים, שהוא י"ח טפחים.

ובתשובה מ': ... אבל ודאי ראוי לבעלי נפש להחמיר, לעשות - כשאפשר - גבוה יותר מראשיהן. ואף כשהן למעלה, שלא יתראו.

ובתשובה מ"א: ומה שרצה כת"ר לחדש דבשעת התפילה עדיף, דאין לחוש כלל לקלות ראש, ואין כאן איסור מעורבין זב"ז... הנה ח"ו לומר כן דהא במקדש... שלא היו נכנסים אלא למצווה... חזינן דאין שום קולא במה שעושין מצווה.

ובתשובה מ"ד: נותן הדרכה, כיצד לפעול כאשר אין שומעין לו להפריד. ומביא דברי רש"י במסכת סוטה, דף מ"ח, ע"ב: "א"ר יוסף, זמרי גברי ועני נשי - פריצותא, זמרי נשי ועני גברי - כאש בנעורת - למאי נפקא מינה? לבטולי הא מקמי הא" - רש"י: "אם אין שומעים לנו לבטל את שניהם נקדים לבטל את זה, שהוא כאש בנעורת...".

וממש כן הוא בענין זה, שאם רואים אנו מקום שיושבין מעורבין ואי אפשר לנו לעשות שיתפרדו, ויעשו שם מחיצה כדין, מחויבין אנו לעשות מה שבידנו. אם ישמעו, לכל הפחות, שיתפרדו הנשים לצד אחר. אף שעדיין יעשו איסור...".

מקורות נוספים:

שו"ת אגרות משה או"ח, ח"ג, כ"ג.

שו"ת שבת הלוי, ח"א, כ"ט.

שו"ת שרידי אש, חלק ב', תשובות ח', י"א.

2 למשל, לטענה ב', עיין ספר החינוך מצווה קפ"ח בשורש המצווה.

3 שבת דף ל"ב, ע"א. קורין לבית הכנסת בית עם, ועיין שם בחכמת מנוח.

4 איזוהי עבודה שבלב - זו תפילה.

5 ברכות דף ה', ע"ב.

6 עיין שנות אליהו (הגהות הגר"א על המשנה), ברכות, פ"ה, מ"א. הכנה שלא יתפללו לצורכם.

7 שו"ע או"ח, סימן קנ"א, סעי' א' "שלא יהיה כאילו נכנס לצורכו".

8 מגילה דף כ"ח ע"א/ע"ב, כ"ט ע"א.

לישון בו⁹, דינים אלו מתייחסים לבית כנסת שמתפללים בו רבים אך בבית תפילה של יחיד אין דינים אלו נוהגים¹⁰.

טבעי ומובן לכל אזרח במדינתו, שכאשר הוא נקרא לשרת את האומה, הוא נפרד ממשפחתו ויוצא. אם ימשיך להרהר אחר חיי הפרטיים יביא נזק לכלל, ואף למשפחתו ולעצמו¹¹. כך אנו, עם ד', שמטרת כינוסנו לתפילה, כללית היא ולא לעצמנו בלבד, לא נוכל לשבת משפחות משפחות ולהוריד את עוצמת התפילה, מהשפעתה הכוללת, לתחושות חברתיות אישיות.

לכן אסרו חכמים על אבא לנשק לבנו בתוך בית כנסת¹², כי נדרש מאתנו איפוק מלגלות רגשות פרטיים-משפחתיים בבית הכנסת. וכן אסור לבנות בתי העיר באופן שיהיו גבוהים מבית הכנסת¹³, כדי שלא יעלה על לב איש לחשוב שביתו חשוב מלב האומה, אליה שייכים הוא, אשתו וילדיו.

אם נבקש לבדוק במקרא היכן מצאנו שנפרדו נשים וגברים, נגלה שהיה זה תמיד באירוע לאומי כללי. דוגמת קריעת ים סוף, "אז ישיר משה ובני ישראל", ומרים והנשים בנפרד.

במתן תורה נצטוו ישראל להפרד איש מאשתו. ולאחר מתן תורה נצטוו "לשוב איש לאוהלו", לחזור, לטהר ולרומם את חיי המשפחה האישיים בהתאם לשאיפה הלאומית הכללית. וכן בבית המקדש שהוא "ליבם של ישראל", נאמר "ייראה כל זכורך את פני ד'" והיתה בו עזרת נשים כל ימות השנה; ובימי השמחה "עשו תיקון גדול"¹⁴, להטיב את ההפרדה, מטעמי צניעות וקדושה, שהם ערכי הקיום הלאומי שלנו.

עיקרון זה מופיע גם בהלכה האומרת: "אין נושאים נשים ברגל כדי שלא יערבב שמחה בשמחה"¹⁵. כדי שלא תטושטש שמחת הכלל ע"י שמחת הפרט וישקע האדם בעצמו. אדרבא, מתוך דבקות בשמחה הכללית - ישמח את אשתו. וכך נאמר ברגל: "ושמחת אתה וביתך".

גם בתפילה, השמחה היא שמחת הכלל, כשכל לב פונה לאלוקים. "שורש התפילה שמחת לב בקב"ה"¹⁶.

אחר שהוצגו הדברים באורם הכללי, מובן למה אין לסדר את הישיבה בביהכ"נ במעורב נשים וגברים. ולו תהיה הטענה שאין בנו יצר סוכן - אמת, הרי ודאי, שאיננו נקיים מפניות אישיות ואהבה עצמית ומשפחתית. והרי בציבור תמיד נמצאו אנשים שנטיית לב אגואיסטית הובילה אותם לנפילה מוסרית. ומה לנו לגרום מכשלה, ובפרט במקום שהוא "מכון הטהרה הנפשית שלנו"¹⁷, ולכן ראו חכמים להפריד, ע"י מחיצה, תוך הקפדה על צניעות.

בוודאי, שאין כאן יחס שלילי לאישה. אלא אדרבא, מתוך חיבה שיש לנו לנשותינו, אנו נפרדים כדי שנוכל מתוך שוויון לפעול לטובת הכלל ללא חיץ האהבה הפרטית. וכבוד הוא לבת ישראל שתהא עובדת ותומכת בפעילות המשפחה כולה למען הכלל. "ירושלים של זהב"¹⁸, התכשיט שנתן רבי עקיבא לאשתו רחל, כהוקרה על מעשיה, "הינו תכשיט יקר לראשן של בנות ישראל הרואות בהצלחת האומה הקוראת בשם ד"¹⁹ את מגמת המשפחה כולה.

9 שו"ע או"ח, סימן קנ"א, סעי' ג'.

10 שם, סעי' ב'.

11 רמב"ם הלכות מלכים, פי"ז, ה"א ט"ו.

12 שו"ע או"ח, סימן צ"ח, סעיף א' ברמ"א.

13 שו"ע או"ח, סימן ק"נ, סעי' ג'.

14 סוכה, דף נ"א, ע"ב.

15 מועד קטן, דף ח' ע"ב, ובדף י"ח, ע"ב.

16 ספר החסידים י"ח.

17 הראי"ה קוק, במאמר למקדש מעט, בעניין הני"ל.

18 שבת דף נ"ט ע"א, וכפי שהסביר הראי"ה קוק (מובא בחוברת ארץ חפץ).

19 רמב"ם, הלכות עכו"ם, פרק א', ממשפחה הופכים לאומה היודעת את ה' ועיין מורה נבוכים, ח"ג, פרק נ"א: "שאיפת האבות להקים אומה...".

טז. שעור גובה המחיצה בבית הכנסת

קינשאסה, זאיר - אב, תש"ן

שאלה

מהו גובה המחיצה המינימלי בביכ"נ, והאם בביהכ"נ שעזרת נשים נמצאת למעלה, בעי ג"כ מחיצה?

תשובה

- א. הצורך במחיצה בבית הכנסת, בין גברים ונשים, נלמד מהמשנה, מההפרדה, שהיו מתקינים בשמחת בית השואבה¹. ומטרתה העיקרית ליצור הפרדה בין גברים ונשים, באופן שלא יוכלו להגיע לידי שיחה וקלות ראש, המובילה לערבוביא גמורה. לפיכך, אם יושבות הנשים בקומת הגברים, יש להתקין מחיצה שמגיעה לפחות עד גובה הכתפיים (של הנשים דהיינו, כ - 1.50 מ'), שבאופן זה לא יוכלו הגברים לבוא לידי קשר של שיחה וקלות ראש. וכל זה - בתנאי, שהנשים באות בלבוש צנוע.
- ב. כשיש נשים, הבאות בלבוש שאינו צנוע (וזה מצוי בהחלט, ובפרט בחו"ל), ראוי להקים מחיצה גבוהה יותר, המגיעה עד למעלה מגובה הראש. וגם יש להקפיד במיוחד, שתהיה המחיצה אטומה, לפחות עד גובה הכתפיים. וכנ"ל.
- ג. כאשר עזרת הנשים היא ביציע (וגובהה כקומה שלמה), די בדבר זה עצמו לשם ההפרדה. ואולם, גם כאן, כשיש בעיה של נשים בלבוש בלתי צנוע, יש להתקין וילון מעל המעקה. כדי שהגברים לא יוכלו לראות את הנשים, בהרימן את ראשן.
- ד. במקום שעזרת הנשים מוגבהת רק בכמה מדרגות, אין זה כיציע ויש להקפיד איפוא, על מחיצה המגיעה עד לגובה הכתפיים של הנשים, כאמור.
- חשוב להעיר, שאם יש בפועל מחיצה העומדת בתנאים ההלכתיים, אין לשנות לקולא, גם אם יש למצוא לכך היתר, משום שיש בכך מגמה של פריצת סייגים².

1 סוכה, דף נ"א, ע"ב.

2 הדברים מלוקטים ממספר מקומות בספרי הגר"מ פיינשטיין. באגרות משה או"ח א', סימנים: ל"ט-מ"ב, ס' מ"ג. ג', ס' כ"ג-כ"ד. ד', ס' כ"ט ל"ב. וכן שרידי אש, ח"ב, ס' י"ד.

יז. עריכת "בת-מצווה"

טיחואנה, מקסיקו - טבת, תש"ן

שאלה

האם מותר לערוך סדר בת-מצווה, בסגנון דתי-מסורתי שיתאים לדרישת ההורים, ויתן סיפוק נפשי לכולם? כמובן, שזה לא יפגע ברגשות חברי עדות אחרות!

תשובה

- בענין חגיגת בת מצווה, רבו הדיעות בין אחרוני זמננו¹ כיוון שהעניין לא נזכר במקורות קדומים. למעשה, נכון לציין את המאורע - לפחות - בחגיגה משפחתית צנועה². ובמקום הצורך, אפשר לעשות אירוע גדול³ ולהקפיד על הדברים הבאים:
- א. הרב ידרוש בדברי תורה ודברי חיזוק והתעוררות רוחניים. גם הבת יכולה לדרוש בעניין חובתה לקיים מצוות⁴.
  - ב. האיירוע יעשה על פי כללי הצניעות, המקובלים מדור לדור.
  - ג. אין להמציא טקסים חדשים, או לנהוג מנהגים שישוו את הטקס לבר מצווה⁵.
  - ד. אין לערוך את המסיבה בבית כנסת⁶.
- לגבי ברכת "ברוך שפטרני", נראה שאין לאומרה אפילו בלא שם ומלכות⁷. ורק במקום שיש חשש מחלוקת, ניתן לאומרה ללא שם ומלכות⁸.

- 1 יש שמתנגדים לכל סעודה וטקס בגלל חוסר צניעות שנוהג במסיבת אנשים ונשים. ובגלל החשש שנעשה בגלל חיקוי הנוצרים או הרפורמים (זקן אהרון, חלק א', סי' ו'). במבט ראשון, גם הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה או"ח, ח"א, סי' ק"ד) מתנגד, אבל, יש לדון בדעתו שהוא משווה השמחה של בת מצווה לזאת של בר מצווה, ואומר, שבשניהם היה רוצה לבטל, ורק שבר מצווה כבר נקבע ולכן אי"א לבטל (או"ח, ח"ב, סי' צ"ז. וח"א, סי' ק"ד). וגם אומר, שאם יש חשש מחלוקת, אפשר לעשות חגיגה (או"ח, ח"ד, סי' ל"ו). וא"כ התנגדותו אינה מוחלטת, אלא תלויה בנסיבות המקרה. שאר הדיעות יובאו בהמשך.
- 2 קול מבשר, ח"ב, סי' מ"ד. הרב גרוסברג, בהמעין, שנה י"ג, ב'.
- 3 לפי הראשון הרב יצחק נסים בנועם (ספר ז' עמוד ד'), הסעודה היא סעודת מצווה, ואפי' בלי צורך מיוחד אפשר לעשות אירוע גדול. השרידי אש (ח"ג, סי' צ"ג) מעודד לחגוג בת מצווה, בגלל הצורך בזמננו לעודד הבנות לשמירת תורה ומצוות, בפני הלחץ לפריקת העול, ושלא תרגשנה הבנות אפליה (דיסקרימינציה).
- 4 שרידי אש, שם.
- 5 כדי למעט ככל האפשר את החששות המפורטות בהערה 1. דוגמא אחת - שצריכים להזהר ממנה - היא קריאת הנערה מספר תורה, אפי' בלי ברכה.
- 6 אגרות משה ושרידי אש, שם. אמנם באולם שליד בית הכנסת ודאי שאפשר.
- 7 פרי מגדים או"ח, סי' רכ"ה. אשל אברהם, אות ה', כף החיים, סי' רכ"ה, אות ט"ו. וכן המנהג.
- 8 על פי הרב גרוסברג והרב נסים (עיין לעיל), וכן ביביע אומר, להגר"ע יוסף, ח"ו, או"ח כ"ט, ג'. כמובן, נוסח הברכה הוא "ברוך שפטרני מעונשה של זאת".

יח. עריכת בת מצוה בבית הכנסת**לימה, פרו - טבת, תש"ן****שאלה**

בת מצווה הנערכת בדרך זו: הבנות יושבות בתוך עזרת גברים ליד ארון הקודש, במהלך התפילה הן אומרות בקול, כל אחת בתורה היא, פרק תפילה. שאלתי, האם מותר להשתתף כאורח בטקס זה או עדיף להדיר רגליי מאירוע זה?

תשובה

בהנחה שהטקס נערך שלא בשעת תפילת הגברים, וכולל רק תפילה וקריאת כמה פרקי תהילים, אפשר להשתתף בטקס. אם נערך הטקס בשעת התפילה, ונמצא שהבנות מתפללות ביחד עם הגברים, כמובן שאינו מנהג הגון, בוודאי אין לרב להתפלל שם ועדיף לא להופיע ויעשה כחכמתו. אם אפשר לשכנע את המשתתפים שהבנות תאמרנה את פסוקיהן מאחורי המחיצה, בעזרת הנשים, נראה שאין זה כ"כ בעייתי.

עיון גם תשובה יז לעיל.

י.ט. "כבוד הציבור" באי עליית נשים ובנות מצווה לתורה (הסבר)

קיטו, אקוואדור - אב, תש"ן

שאלה

לעיתים אני צריך להסביר את המושג של כבוד הציבור, בהקשר של הסבר ההבדל בין בני-מצווה ובנות מצווה. מהי העצה וכיצד לסבר את האוזן בהסבר של כבוד הציבור?

תשובה

מאז ומעולם, היו המקומות המקודשים לתורה ולתפילה מיוסדים על קיום הפרדה מודגשת בין גברים לנשים. קיומן של "עזרת נשים" בצד או מעל ל"עזרת ישראל" היתה סימן היכר של כל בית הכנסת. והיה זה דוגמת בית המקדש בו היתה קיימת - נוסף על "עזרת כוהנים" - גם "עזרת ישראל" ו"עזרת נשים".

כבר ב"שירת היים", זאת ההתבטאות הציבורית הראשונה של רינת עם ישראל לאביו שבשמים, נאמר "אז ישיר משה ובני ישראל", ובמקביל לזה אנו קוראים "ותקח מרים הנביאה את התוף בידה ותצאנה כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות ותען להם מרים שירו לדי' כי גאה גאה וכו'". ובמתן תורה נאמר "היו נכונים לשלושת ימים, אל תגשו אל אישה".

וכל זה אינו מקרי:

טהרת הלב וריכוז המחשבה נדרשים בעמוד איש ואישה מישראל לשפוך שיח לפני קונם. יש להשתדל להרחיק, במידת האפשר, כל גורם שיכול להסיח את הדעת ממטרה זו. והרי האדם איננו אלא בשר ודם והערבוב בין המינים אינו מסוגל לתרום לנקיון המחשבה כראוי לשעה זו, המיועדת ליצירת הקשר בין היצור ליוצרו. בעוד הבית הפרטי, הוא המקום האידיאלי לטיפוח חיזוקו וליכודו של התא המשפחתי. הרי בית הכנסת הוא המיועד לכל יחיד לעשות את חשבון הנפש עם עצמו, תוך הדגשת ניצבותו לפני היודע מחשבות, בוחן כליות ונפש. והתורה ובעקבותיה חכמינו ז"ל, בחנו ומצאו שהתנאי האידיאלי לזה הוא אותו הנוסח ואותה הצורה שאפיינו את בית הכנסת היהודי. אל לנו לשבור מסגרות אשר עברו את מבחן הדורות, ולנסות להקים במקומם דוגמאות לקוחות מעמי ניכר, שניכר בהם עקבות פולחני עבודה זרה, גם אם חיפו אותם, במעטה מזוייף מאמונת הייחוד הישראלי.

כ. תגים מנותקים של אותיות ספר תורה

סנטיאגו, צ'ילה - כסלו, תש"ן

אבקש לענות בדחיפות (לפני שבת זו) בכדי שנוכל לפתור בעיות אלה כהלכה וכדין, ולהסביר שזוהי הלכה למעשה בהתחשב במציאות הגלותית/צ'יליאנית.

שאלה

בעניין ספר תורה שתגיו מנותקים מהאות (ציור מס' 1) בכל עמוד כ- 20 ניתוקים וכן דיבוקים בין תג לחבירו (ציור מס' 2). אין בידי את הספרים הדרושים, לבדוק ביסודיות עניין זה.

נא להסביר את דחיפות העניין ואת חוסר ס"ת אחר, האם בדיעבד ובשעת דחק כצ'ילה ניתן להתייר?

תשובה

א. תגין מנותקין: בס"ת חדש - יש לכתחילה לחברם¹, וא"צ למחקם תחילה ודי שיחברם בדיו². בס"ת ישן - שיש לתלות שנפרדו מחמת שדהו - אין צריך לחברם³, ואם נראית כאות ז' קטנה - עיין בסעיף ג'.

ב. תגין שנתחברו זה לזה ונראים כע' או כש' (ציור מס' 3) - אין לפסול בשעת הדחק אם הוא במקומות בודדים, ולא לאורך כל הספר⁴. אך רצוי לתקן ע"י הוספת מעט דיו בגג האות (ציור מס' 4) ואז יהיו נפרדים זה מזה⁵.

ג. תגין שנתחברו זה לזה, ונראים כ-ע' או כ-ש', ומנותקים מהאות, והם כאות נוספת בין השורות, או תגין בודדים, הנראים כ-ז' קטנה והם מנותקים מהאות - יש לחברם לאות, בצורה שיהיו נפרדים (עיין סעיף ב'), ואם אין מי שיודע לחברם, יש למוחקם⁶.

ד. אם ניתן לתקן בינתיים חומש אחד שלם - יש עדיפות לכך⁷.

ה. כשאי אפשר לעשות שום תיקון - ניתן לקרוא בספר התורה⁸, בצירוף שיטת הרמב"ם בתשובת פאר הדור, סימן ט', שמותר לברך אף על ספר תורה פסול ולקרוא בו בציבור, דהברכה על קריאת התורה ולא כברכת המצוות - שאם המצווה פסולה, הברכה לבטלה⁹.

1 קול יעקב סימן ל"ו ס"ק ח'.

2 קול יעקב הנ"ל, ודלא כמשנה ברורה, ס"ק י"ג, המחמיר לכתחילה כיד אפרים.

3 עיין תשובת מנחם עזריה סימן ל"ח, ובצירוף שיטת המאירי שאם נכתב בכשרות, ואח"כ נפסק כשר, כשאין צורת האות נגמט.

4 שו"ת משיב דבר סימן ז'.

5 עצת הרב שטרן (מבי"ד של הרב וואזנר מבני ברק).

6 פסק המשנה ברורה, סימן ל"ו, ס"ק י"ג, במחלוקת הנודע ביהודה והשער אפרים, שהובאה בביאור הלכה, סימן ל"ב, סעיף כ'.

7 רמ"א או"ח, קמ"ג, ד'.

8 ע"פ הנודע ביהודה קמא, יורה דעה, סימן ע"ד. והחזון איש, או"ח, סימן ח', ס"ק י"א, שלא פסלו אף באות יתירה בין השורות, וע"פ הדעה שבשו"ע התניא, סימן ל"ו,

ה', שצריך לתקנם לכתחילה. אבל בדיעבד, לא גרע מספר תורה שלא תויג כלל.

9 עיין שו"ת יחוה דעת, חלק ה', סימן נ"ח, ע' רס"ז, בהערה. וחלק ו', סימנים נ"ד-נ"ו.

כא. אופן גניזת ספרי תורה**לימה, פרו - טבת, תש"ן****שאלה**

מהי הדרך הנכונה לגניזת ס"ת, שתביא בחשבון גם את הצד החינוכי?

תשובה

בשו"ע או"ח, סי' קנ"ד סעי' ה'¹ נפסק: "ס"ת שבלה מניחין אותו בכלי חרס, וגונזין אותו בקבר ת"ח, אפילו אינו אלא שונה הלכות ולא שימש ת"ח". ואם אין במקום קבר ת"ח שונה הלכות - גונזין אותו בקרקע בית הקברות². ויש שנהגו בכגון זה (שאין קבר ת"ח) להקים בביה"ק מצבה לזכר קדושי השואה הי"ד וכד', ולגנוז הספר תחת המצבה. מעמד הקמת המצבה הני"ל, או גניזת ס"ת שנפגע ע"י פורעים שונאי ישראל ר"ל - יש לעשות ברוב עם.

1 וביו"ד סי' רפ"ב, סעיף י', פסק כן גם גבי ס"ת שנפסל (ואי אפשר לתקנו).

2 ספר האשכול, ועיין פמ"ג או"ח, משבצות זהב, סי' קנ"ד, ס"ק ה'.

כב. בדיקת ס"ת ישנים, והגהת הפרשה לפני שבת**מלמו, שוודיה - כסלו, תשנ"א****שאלה**

ספרי תורה ישנים (50-60 שנה), האם יש עליהם עדיין חזקת כשרות, או צריכים בדיקה? האם כדאי לבדוק לפני כל שבת את הספר שבו יקראו?

תשובה

ספרי תורה ישנים שמשמשים בהם בקביעות, ואין בהם קפיצת דיו מהאותיות, ולא נשרו במים או שהו במקום לח מאד - יש עליהם חזקת כשרות.

ספרי תורה שלא משמשים בהם בקביעות, ורוצים לחזור ולהשתמש בהם - צריכים בדיקה שתי פעמים בכל שבע שנים¹. הבדיקה תיעשה ע"י גלילתם מתחילתם לסופם כדי לראות שלא התעפשו והדיו לא קפץ מהאותיות. לצורך הבדיקה לא צריך מומחה הבקי בחסירות ויתירות, אלא כל אדם יכול לבדוק, ובלבד שיעיין ויראה שהאותיות לא התקלקלו².

אם יש בארון הקודש ספרי תורה רבים שלא משמשים בהם - יש לגוללם אחת לי"ב חודש כדי שייכנס בהם האוויר ולא יתעפשו³. "מצווה לקרות הפרשה בערב שבת בספר תורה שעתידין לקרא בו בשבת, ובפרט השליח ציבור, שאם יהיה טעות או דיבוק יתקנהו"⁴.

1 עיין ב"י, אורח חיים, סוף סימן ל"ט, בשם אורחות חיים.

2 תשובת חת"ם סופר, סימן רפ"ג. הובאה בפתחי תשובה, שו"ע יורה דעה, סימן רצ"א, סק"ג.

3 ע"פ שולחן ערוך חושן משפט, סימן רצ"ב, סעיף כ'.

4 דברי מרן החיד"א, בספר לדוד אמת, סימן ה', אות נ"ג.

כג. שיפוץ בית כנסת ע"י השלטונות בתנאי שימש גם אולם לאירועים שונים

וינה, אוסטריה - ניסן, תש"ן

שאלה

בית כנסת בכפר, שאין שם יותר יהודים, והוא בבעלות של קהילת וינה. השלטונות הנוכריים רוצים לשפץ אותו (במצב הנוכחי הוא עומד ליפול), באם נתיר להם להשתמש בו כאולם לקונצרטים ותערוכות. יש כמה צדדים לשאלה:

1. אם לא נסכים, בית הכנסת ייפול ויצא חילול השם. שיגידו: "היהודים היו נגד שיפוץ והצלת בניין של בית כנסת".
2. אולי אפשר להתיר את השימוש באולם, אם יעשו מחיצה מסביב לארון הקודש, וחלק קטן יישאר כבית כנסת?
3. למכור לא שייך, כי הם מציעים מחיר קטן מאד, בנימוק שהם יוציאו כסף רב על השיפוץ.

שאלת הבהרה

לגבי שאלת כבודו, בדבר בית הכנסת שבכפר, נבקש מספר פרטים להבהרה. בשאלה נכתב "למכור - לא שייך, כי הם מציעים מחיר קטן מאד, בנימוק שהם יוציאו כסף רב על השיפוץ". לא ברור לנו, אם כוונת הקהילה לתת את המבנה לשלטונות במתנה, כך שתהיה להם בעלות גמורה על המבנה (ולפיכך, לא תהיה אפשרות בעתיד לתבוע לעצמם שימוש בבית הכנסת), והספק הוא מפאת שרוצים לתת במתנה. (ואולי ייקר דבר זה את שם היהודים שתורמים לרווחת הכלל). כיוון, שלמכור אינו משתלם. שהרי התמורה שיקבלו מסתכמת בפרוטות.

ואולי, הספק הוא אחר: הקהילה מעוניינת לשמור על בעלותה במבנה ביהכ"נ, ורק לאפשר לשלטונות, לשפצו ולהשתמש בו. והסיבה שאינם מוכרים אותו עתה היא, מפני שבמצב הנוכחי לא יקבלו בעדו תמורה הולמת. ותקוותם בעתיד, למכור את חלקם (אחר השיפוץ), תמורת סכום גבוה יותר. ייתכן על דרך זו שקיימים שיקולים נוספים, העומדים מאחורי ההחלטה שלא למכור (כגון: שיש אפשרות, שירצו להשתמש בעתיד בביהכ"נ לתפילה כגון: שיעברו לאיזור יהודים או לצורך כינוס יהודי שיעשה בכפר וכד') ואשר פירוטם חשוב, לפסיקה בענין זה.

כמו כן, נבקש לדעת מהו מקור בעלותה של קהילת וינה על בית הכנסת. האם גרים כעת בווינה מראשי הקהל, של קהילת היהודים של אותו כפר, שהיתה בידם הסמכות להחליט בגורלו של בית הכנסת. או שמא, התפזרו כל המתפללים המקוריים של בית הכנסת. כך, שמחוקי המדינה, ניתנה הבעלות הממונית, על רכוש בית הכנסת הנטוש, לידי קהילת וינה. תקוותנו שלאחר קבלת ההבהרות נשלח פסק הלכה תוך ימים ספורים.

תשובה (בהתאם להבהרות שנתקבלו טלפונית)

בשו"ע או"ח, סי' קנ"ג, סעיף י"א פסק: "ביהכ"נ... יכולין ליתן במתנה דאי לאו דהוה להו הנאה מיניה לא הווי יהבי ליה, הדר הווי ליה כמכר". והביא המשנ"ב שם, ס"ק ס"ו, את מח' הראשונים: "היינו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר" והיא שיטת הר"ן, ובפשטות אזיל לשיטתו, שתקנו רבנן קדושה לביהכ"נ.

ו"י"א דאפי' בלא מעמד אנשי העיר נמי יכולים" והיא שיטת הרמב"ן¹, ובפשטות אזיל לשיטתו, שדין ביכ"נ כדין תשמישי מצווה. אף שהרבה אחרונים² חששו להלכה לשיטת הר"ן, להצריך מעמד אנשי העיר, במקרה שלנו שהמקום הוזנח לחלוטין ע"י יושביו

1 באג"מ או"ח, סי' נ"א, ענף ג', רצה לבאר ע"פ חידושו שם, את שיטת הרשב"א אף שהוא סבור שאין צריך מא"ה, במתנה, יכול לסבור כר"ן שתקנו רבנן קדושה לביהכ"נ, אע"כ יכולים ז' טובי העיר בלא מעמד אנשי העיר לתת במתנה, וטעמו מפני האומדנא הגדולה שמסכמת דעתם של אנשי העיר למתנה, והווי כידוע דעתם אף בלא מא"ה. ייתכן שטעם זה אינו מספיק במקרה שלנו, כי אי אפשר לקבוע בפסקנות, שבאי ביהכ"נ דעתם מסכמת לתת לשלטונות הנוכריים.

היהודים, והאפשרות שיחזרו לשם ליסד שוב קהילה הוא קלוש, אין צורך במעמד אנשי העיר³. עייכ, קבלת תעודת הוקרה עיי המוסד העירוני, שיונצח גם עיי שלט מתאים במקום עצמו, וכפי המוצע גם הקדשת חדר זיכרון לקהילה שהיתה ואיננה, יש בה משהו מקידוש השם ויכול לשמש תמורה מספיקה.

הפעולות שתיעשנה עיי קהילת וינה, מן הראוי שלא תיעשנה עיי קהילה ונציגיה בתור ז' טובי העיר (מכיוון שלא נבחרו ולא נתמנו כטובי המקום שבו נמצא ביהכ"ג), אלא עיי בית דין שבווינה, שבתור עיר מרכזית משמש באופן טבעי גם ביי"ד של ערי וכפרי הסביבה⁴, והם האפוטרופסים הטבעיים, שרשות בידם לפעול מכוח ביי"ד, וגם הפקר ביי"ד הפקר הוא.

ישנה עצה נוספת המובאת באחרונים:

לאתר איש עמותה או גוף אחר העומדים לבנות בית הכנסת בכל מקום שהוא, ולמכור להם תמורת סכום נאות את מבנה בית הכנסת המדובר⁵. עיי מכירה זו יוצא בית הכנסת לחולין⁶ (חוץ מלשימוש בזוי של ד' דברים). במעות המכירה יש להשתמש לדבר שבקדושה. את המעות הנ"ל יתנו נציגי קהילת וינה לצורך בניין בית הכנסת של הקונים⁷ ויהא זה שימוש הקודש שיעשה במעות. ובכדי שלא יהא מנכרא הערמה - יראו נציגי קהילת וינה לבקש מקוני ביהכ"ג שיתלו שלט קטן בבית הכנסת החדש המביע תודה לקהילת וינה על השתתפותם בבניין ביהכ"ג, ואולי אף יוסיפו משלהם מעט תרומה עבור זה.

בשלב שני ימנו קוני ביהכ"ג שבכפר את נציגי קהילת וינה שיהא שליח בשמם לתת במתנה את ביהכ"ג למועצה המקומית של הכפר, וכן להיות שליחם לעמוד על קיום התנאי שבמתנה. המתנה צריכה להיות מותנית בכך שהעיריה לא תעשה במבנה בית הכנסת אחד מד' דברים הבזויים, ויש להדגיש בזה שבמסגרת השיפוץ לא יעשו ארגון מחדש של אולם התפילה כך שיהיו בו בתי כסא וכד'. כמובן, לא תורשה עריכת קונצרט או אירועים אחרים בעלי אופי דתי נוצרי וכד'.

בוודאי, רשאים שלוחי בעלי ביהכ"ג החדשים, לבקש או להתנות מהעיריה שיקמו חדר זיכרון למתפללי ביהכ"ג שנפלו וכד'⁸. יש לציין שקיימת גם אפשרות של הריסת ביהכ"ג עקב מצבו הרעוע.

2 פמ"ג, משי"ז, ס"ס קני"ג, להלכה. משפטי עוזיאל או"ח, סי' ד', אף בדעת הרמב"ם והמחבר.

3 המגן אברהם ס"ק י"ב כתב בשם המבי"ט, והובא במשנ"ב, סי' קני"ג, ס"ק ל"ג, אפי' ביהכ"ג של כרכים אם אינם מתפללים בו יכולים למכרו.

4 כמו שמצינו בריש מס' מגילה על בני הכפר שמקדימים ליום הכניסה, ופרש"י כוונתם - שמתכנסים שם לשם משפט, וכן מצינו בסנהדרין שמקום מושבה בערי חומה, ומשמשת כמוסד השיפוץ של כל המחוז. עיין בהרחבה בספר עמוד הימיני של מרן הגר"ש ישראל.

5 שו"ע, סי' קני"ג, סעי' ז'.

6 שם סעי' ט'.

7 ואף שדן המנחת יצחק, ח"א סי' קי"ט, אי בעי למכירת ביהכ"ג שיצטרך לדמיו דווקא לעילוי בקודש (ולא די בצורך שווה), נראה להקל בזה, ואף שאר האחרונים לא החמירו בזה.

8 תנאים אלו מן הראוי לדרוש גם לפי הדרך הראשונה, עיין בחת"ס סימן ל"א. הובאו דבריו בשדי חמד חלק ו', עמ' 295 אות ט"ז.

כד. חיוב הציבור בעזרה לאדם שנכשל (הסתבך בפלילים)

רעננה, ישראל - טבת, תנש"א

שאלה

מעשה בחבר הקהילה שלנו שהסתבך קשה בפלילים. ביצע עסקאות כספיות מפוקפקות, לא שילם מע"מ ומס הכנסה ובמצח נחושה, הכניס עצמו לכדי סכנה שאם ייתפס יבלה מזמנו בבית הכלא.

בימים אלה ממש, החלו לאסוף בקהילה כסף עבורו. בין היתר כדי לשלם את חובו לשלטונות המס.

שאלתי: האם חלה עלי חובה להשתתף במגבית? מה הם הסכומים שעלי להשתתף, באשר הכוונה לקבוע מינימום השתתפות למשפחה? והאם חלה עלי חובה לקבל את החלטת הנהלת הקהילה באשר לגובה הסכום? האם יהיה זה נכון מצד הדין והצדק להושיט יד, למי שבמזיד הביא על עצמו את הסתבכותו? האם אין במגבית שכזו עידוד לעוברי עבירה?

תשובה

לשאלתך בדבר חיוב, גודל ואופן הגבייה לסיוע לאיש אשר העלים מס והסתבך בעסקיו, לו ולמשפחתו, למחייטו ולהחזר חובות (תשובה זו איננה מתיחסת למקרה ספציפי אלא עוסקת בשאלה העקרונית).

א. סיפוק צרכי מחייטם של בני משפחתו - אם המשפחה נקלעה למצוקה כספית ואין להם די מחסורם, הרי מצווה לפרנסם כדי מחסורם אשר יחסר להם¹. ובפרט כשקהילה שלימה מתארגנת לעזרה².

באם יש להם רכוש, שאיננו מעוקל על ידי בעלי החוב, הרי שהם צריכים למכור את רכושם זה, מלבד הבית שהם גרים בו ותכולת הבית³.

על צדקה זו יכולים בני הקהילה לכופף זה את זה⁴, ואף מצווים ליסד לעצמם קופת צדקה לחלקה לעניים ונוזקים⁵.

ורשאים בני המשפחה להתפרנס מקופת צדקה זו, עד שיוכלו לפרנס את עצמם בהכנסה קבועה, ממלאכת עצמם, ללא סיוע ותלות באחרים⁶.

אופן הגבייה מבני הקהילה⁷: גובים לפי היכולת הממונית של כל אחד, העשיר לפי עושרו ויחלץ עני בעוניו⁸.

ומכיוון שקשה בדבר זה להעמיד לפי שורת הדין, יש להתפשר עם כל אחד לפי ההשערה והאומדנא, וכפי שאומר בעצמו (או כל דרך אחרת שיחשבו עליה ראשי הקהילה באופן שלא יחויב אדם ליתן מעבר ליכולתו). ואע"פ שמחמת זה ייתכן מצב שיצטרכו להשלים את הסיוע מנידבות לב אנשים שיתנו מעבר לחלק שמחויבים בו⁹.

ב. סיפוק צרכי מחייטו של האדם עצמו - העלמת מיסים מהשלטון הינה עבירה, וכלולה בכלל הלאו של "לא תגזול"¹⁰.

כל אדם שעובר עבירות להנאתו, הרי הוא בגדר "מומר לתיאבון" לעבירה זו, ומומר לתיאבון אין מצווה לפרנסו למחייטו עד שיעשה תשובה¹¹, אלא מי שרוצה לתת - נותן לפנים משורת הדין, ונחשב לו לגמ"ח.

1 שולחן ערוך יורה דעה, סימן ר"ג, סעי' א.

2 רמ"א שם.

3 שו"ע יו"ד, סי' רנ"ג, סעי' א'. וכל אשר בבית הוא בגדר "מחסורו אשר יחסר לו" ולא גרע "מסוס לרכב עליו" וכד' וכן שטיחים בכלל, ותמונות וכד' בכלל זה.

4 שו"ע חו"מ, סי' קס"ג. ורמ"א שם, סעי' א'.

5 רמב"ם הלכות מתנות עניים, פרק ט', הלכה א' והלכה ג'.

6 דיני ממונות לרב בצרי, חלק ד' עמ' ר"ט - ר"כ.

7 מב"ט בתשובה ח"ג, סי' ס', שאנשים המקובצים בבית כנסת אחד וכד' הווי קהילה ובני עיר לדינים אלו.

8 מרדכי ב"ב בתרא, פרק א', סי' תע"ד, וסי' תע"ט (ולא דומה לשו"ע, או"ח, סי' נ"ג, וברמ"א שם סעי' כ"ג, ששם הגבייה לפי נפשות בחציה, משום הנאה שיש מהחזן, כי כאן העניין ממוני בלבד) ויעו"ש שו"ת צ"ץ אליעזר, חלק ב', סי' כב.

9 אגרות משה חו"מ, א' סי' מ', עמ' ע"ט.

10 דיני ממונות לרב בצרי, חלק ד', עמ' ל"ט ועמ' מ"ז, שהווי בגזילת השלטון לאו דלא תגזול. ועיין עוד בר' בחיי "כד הקמח", בהוצ' מוסד הרב קוק, ערך "גזל" עמ' צ"ט - ק"ג. וכ"כ ר' חיים פלאגי בספרו משא חיים. ויעו"ש תחומין כרך ו', עמ' 289-290.

11 שו"ע יו"ד, סי' רנ"א, סעי' א'. וכהגדרת השי"ח שם שהכוונה למי שהוא רגיל לעבור עבירה זו, ולא בעובר רק פעם אחת, וזה מתאים למקרה המתואר בשאלה.

אולם :

1. על אף האיסור שבהעלמת מס וכו', יש להסתפק אם יש על המעלים שם מומר, שכן לצערנו אנשים מורים היתר לעצמם בהעלמת מס, ואינם חשים שהם עוברים איסור בכך, וכל שיש הוראת היתר בציבור לעשות הדבר, הרי שהעושה כן אינו מומר, ואע"פ שהדין אינו כן¹².

2. "מומר לתיאבון" הוא אדם שעובר עבירה כעת, בשעה זו¹³. אבל בכגון זה, שנעשתה העבירה בשכבר הימים, וכבר אמרו חכמים "קשה גזל הנאכל, שאפי' צדיקים גמורים אינם יכולים להחזירו"¹⁴ - כל שנראה שמתחרט על מעשיו, גם אם אינו דוחק עצמו להחזיק הגזילה ע"י מכירת כלי תשמישי הבית, תכשיטים וכו'¹⁵, אין דינו כמומר לתיאבון. לכן פשוט, שכשם שחייבים לספק את צרכי מחייתם של בני משפחתו, כך חייבים לספק את צרכי מחייתו של העבריין עצמו.

ג. לגבי כיסוי חובותיו ע"מ שלא יישלח לכלא - כיסוי חובותיו של אדם זה, איננו חלק ממצוות הצדקה המוטלת לקיימה, והינם בגדר "גמילות חסדים". ו"גדולה גמ"ח מן הצדקה", ונוהגת בין השאר גם בעשיר וגם בעני¹⁶. וכל העושה חסד אפי' עם מי שאינו צריך, הקב"ה משלם לו שכרו¹⁷, והוא ממצוות שאין להם שיעור¹⁸ ולמרות שיש מקום לומר שכיוון שהוא עצמו גרם לזה, להיכנס בחובות מרובים ע"י אורח חיים למעלה מיכולת הכנסתו ביושר, מ"מ כשהמדובר על החזרת חובו - באופן שעל ידי זה יוחזר הגזל לבעליו - נראה שמן הראוי לסייע בידו. אך מ"מ א"א לכוף את הציבור על כך, אלא כל אדם יעשה כראות עיניו. ואף הכספים שניתנים לו למחייתו ולמחיית בני משפחתו - אינם יכולים לשנות את ייעודם ולהעבירם לכיסוי חובותיו, אא"כ ברור שכל מי שייתן את הכסף לצדקה, מוכן לשינוי ייעודו של הכסף והעברתו לבעלי חובותיו¹⁹.

(וכן יש לתת לו את כספי הצדקה למחיה באופן כזה שימנע השתלטות בעלי החוב על כספים אלו).

אכן, יש מקום לשקול שנתנת הגמ"ח לכיסוי חובותיו תהיה באופן של הלוואה שתמנע ממנו בושה יתירה או באופן של החזר כפי יכולתו, או באופן של עבודה למען הקהילה, או בכל אופן אחר שייראה לראשי הקהילה, ע"מ שלא תיפתח דלת בפני עבריינים שיתברכו בלבבם לאמר שהקהילה תכסה חובותיהם אם יסתבכו בפלילים.

12 וכן כתבו התוס' במסכת סנהדרין, דף כ"ה, ע"ב, בד"ה מעיקרא לגבי הלאו של "לא תחמוד".

13 יעוי' כסף משנה, סוף פרק ד' מהלכות רוצח ושמירת הנפש, ושו"ע יו"ד, סי' רנ"א, סעי' א', בטי"ז סק"א.

14 חולין פ"ט ע"א.

15 בבא קמא, דף צ"ד, ע"ב "הגזלנין ומלוי בריבית - בימי רבי נשנית משנה זו" וכתבו הראשונים שבימי רבי הכוונה באותו מצב שבו רבי תיקן והיינו במצב שבאים לפתוח בתשובה ואין עומדים במרדם (פירוש הרא"ש שם), ובגזלנים מפורסמים (פירוש הר"י בתוספות שם) שתשובתם קשה והגזילה איננה בעין (שם). וכן פסק בשו"ע חו"מ, סי' שס"ו, סעי' א'.

16 סוכה, דף מ"ט, ע"ב.

17 בית המדרש, ח"ג, ע' 123.

18 פאה, פרק א', משנה א'.

19 שו"ע יו"ד סי' רנ"ג, סעי' י"ב, ורמ"א שם. אגרות משה יו"ד, ח"א, סי' קנ"ב.

כה. אמירת עננו, אבינו מלכנו וסליחות כשיש רק אחד או שנים מתענים

לימה, פרו - טבת, תש"ן

שאלה

בת"צ ויש אחד או שניים המתענים, האם לומר עננו, אבינו מלכנו וסליחות בציבור.

תשובה

אין לש"ץ לומר "עננו" כברכה בפני עצמה¹ או לקרוא בתורה², אלא אם כן יש שישה או שבעה³ מתפללים, שמתענים ומתכוונים להשלים התענית⁴. בכל אופן, הש"ץ צריך להיות מתענה⁵, וא"כ הוא יאמר "עננו" בברכת שומע תפילה⁶. אפשר לומר "אבינו מלכנו" וסליחות, אפילו אם אין מתענים⁷.

1 שו"ע או"ח, סי' תקס"ו, ס"ג. ובשערי תשובה שם, סק"ד.

2 משנ"ב שם, סק"ד.

3 שערי תשובה שם, ומובא כ"א במשנ"ב ה"ל, וכן בערוך השולחן סי"ח. ומסבירים, שמה שכתוב בשו"ע שצריכים עשרה מתענים, הוא בתעניות ציבור חוץ מד' התעניות הקבועות שמקורן מדברי קבלה. מפשטות לשון המקילים משמע, שזה דווקא כאשר האוכלים אנוסים מחמת חולי. אמנם בילקוט יוסף, להגר"ע יוסף, ה' ד' תעניות, סעיף כ"ה ול"א, משמע שהמנהג הוא להקל בכל גווני. ועיין שם שמאריך במקורות. השערי תשובה וכן הילקוט יוסף, לא הכריעו אם צריכים שבעה כדי שיהיה רוב ניכר או שמספיק שישה. אם חלה התענית ביום ב' או ה', לכולי עלמא מספיק שישה לקריאת התורה של שחרית (משנ"ב ה"ל).

4 משנ"ב שם, סק"כ.

5 שו"ע שם, סי"ה.

6 משנ"ב שם, סק"ג, ובגלל שלא גרע מיחיד המתענה.

7 עבודת הגרשוני, סי' נ"ז, שאמירת סליחות אינה קשורה לתעניתו נראה דכמו כן "אבינו מלכנו".

כו. קריאת מגילה ברמקול

קאלי, קולומביה - אדר, תש"ן

שאלה

לקריאת המגילה בבית הכנסת בפורים. האם מותר, והאם ראוי, להשתמש במערכת הגברה לחזן? (בחתונות ובתפילות בר-מצווה, כבר נהגו הרבנים הקודמים כאן, "להניח ידם"). בלי המקרופון יהיה קשה מאוד להשמיע לכולם מקרא מגילה, היות והאולם גדול.

תשובה

בדבר קריאת המגילה ברם-קול, סוברים רוב אחרוני זמננו¹, שראוי לחוש, שאין יוצאים בזה ידי חובה². דהוי כמי ששומע מפי שאינו בר חיובא³. ולענין הוצאה ידי חובה, אין חילוק בין חובת קריאת מגילה לחובת תפילה. יש מקום לסברא ש"היושבים סמוך אל השליח ציבור, הקורא את המגילה דרך הרמקול, שאף בלעדי הרמקול, היו שומעים היטב את קריאת המגילה מפי הש"צ - יוצאים ידי חובתם"⁴.

הערה

לא נגענו בתשובה זו בשימוש ברם-קול בשבת, שבוה יש בעייתיות נוספת. (אפילו לשימוש להשמעת נאום וכדי ולא רק להוצאת ציבור ידי חובתם בתפילה) ועיין בזה ביביע אומר חלק א' (או"ח), סי' י"ט. ובציץ אליעזר, ח"ד, סי' כ"ו, שהזכרנו לעיל. ולעומתם, במאמרו של הגר"ש ישראלי לקמן תשובה כז.

- 1 שו"ת יחוה דעת, ח"ג, סי' נ"ד. ציץ אליעזר, ח"ד סי' כ"ו. מנחת שלמה, להגרש"ז אויערבך, סי' ט'. אג"מ או"ח, ח"ב, סי' ק"ח. וכן באג"מ או"ח, ח"ד, סי' קכ"ו. ואף שבאג"מ, והחזו"א, שהעיד משמו במנחת שלמה שם, הביאו סברות להקל, אולם, קשה להתיר שהרי זה כשומע מרשמקול. ואף באג"מ לא רצה לסמוך על זה, למעשה, אפי' בשעת הדחק, ובמנחת שלמה וביחוה דעת הסיקו דאין יוצאים י"ח.
- 2 ועי' בציץ אליעזר שם, שכתב טעמים נוספים להחמיר.
- 3 כמשתמע מלשונו של הציץ אליעזר לעיל.
- 4 יחוה דעת שם.

כז. שימוש ברמקול לצורך מצווה בשבת ומועד¹

בתקופתנו, רווח השימוש במכשירים מופעלים ע"י חשמל, וע"י שעון המכוון את פעולתם. מפעיל ומפסיק באופן אוטומטי, מבלי צורך להתערב בפעולתם, ע"י מעשי אדם.

השימוש במכשירים אוטומטיים, אפשר שימוש בחשמל למאור, לחימום וכיו"ב גם בשבת. כמו כן אפשר שימוש במכשירים הנועדים להעברת קול ומגבירי קול, שהפעלתם אינה כרוכה במנורות למיניהם. ולא, עם הולדת ניצוצות, והולדת אש, הגברתה או החלשתה. המדבר במכשיר הרמקול, משנה בדיבורו את המתח החשמלי שבמכשיר - והוא שפועל להעברת הדיבור והגברתו - באופן שהדברים נשמעים גם באולם גדול, שהדיבור הטבעי של המדבר אינו מגיע לשם.

אי שימוש במכשיר הגברת הקול בשבתות, מונע התכנסות במקומות גדולים ונרחבים לשם השמעת דברי תורה. וכן, לעיתים, בבתי כנסת גדולים התפילה של הש"ץ אינה נשמעת. דבר הגורם להרבה מכשולים, כידוע.

יש לעיין על דרך מתן היתר לשימוש במכשיר רמקול בשבתות, לצורך מצווה של תפילה לימוד תורה, כשהמכשיר מכוון מערב שבת, נפתח לשימוש בשבת בצורה אוטומטית, כשהמשתמש בו אינו יכול להפעילו או לשנות בו כלשהו. וכל שימוש במכשיר אינו אלא ע"י דיבור בלבד.

שמתי עיוני בשאלה זאת, ואת אשר עלה בידי הכחה, אני מציע בזה לפני רבותינו תלמידי החכמים, למען יעינינו גם בס, ולמען הוציא הלכה מלובנת.

א. במס' שבת (י"ח, א') מובאת ברייתא ונאמר בה, בין השאר: "אין נותנים חיטין לתוך הריחים של מים (בער"ש) אלא בכדי שיטחנו מבעוד יום". ונחלקו בביאור הלכה זו רבה ורב יוסף. לדעת רב יוסף, ברייתא זו - האוסרת הפעלת הריחים מערב שבת - היא דעת ב"ש, ואינה הלכה. שלדברי ב"ה כל פעולה שמפעיל אותה האדם מערב שבת (כגון העמדת מצודה, פתיחת מים לגינה, שתשקה הגינה במשך השבת, וכל כיו"ב) מותרת. ואין גם הפעלת הריחים יוצאת מכלל זה לאיסור. אולם לדעת רבה, הלכה זו היא לפי ב"ה, והאיסור הוא מפני שמשמעת קול. רש"י פירש בזה: "ואוושא מילתא ואיכא זילותא".

ב. לפסק הלכה חלוקים גם הראשונים. יש מהם, הפוסקים להחמיר - כרבה. ויש, הפוסקים להקל, כדעת רב יוסף, שברייתא זו נדחת מהלכה. הדבר משתקף גם בשו"ע. המחבר (סי' רנ"ב, ס"ה) פוסק להיתר, עפ"י דרכו של רב יוסף. והרמ"א מעתיק להלכה לחוש לדעת המחמיר (וכדעת הטור): "ויש אוסרים בריחים, ובכל מקום שיש לחוש להשמעת קול, והכי נהוג, ובמקום פסידא יש להקל. טעם היתר במקום פסידא מבואר במ"א (סי"ק כ"א): "פירוש, כיון דאיכא פלוגתא, מקילין במקום פסידא אבל לרבה בגרמא אפילו במקום פסידא - אסור".

ג. והנה מה שהותר במקום פסידא, נראה שהוא מותר גם במקום מצווה. כמו ביטול ביהמ"ד וכיו"ב. כך יוצא מהסוגיא, מס' ביצה ר"פ משילין (ל"ו, ב'). על מה שנא' שם במשנה "משילין פירות דרך ארובה ביו"ט אבל לא בשבת". נסתפקו בגמרא:

"עד כמה. א"ר זירא אמר ר' אסי, ואמרי לה, א"ר אסי א"ר יוחנן, כאותה ששנינו: מפנין ארבע וחמש קופות, של תבן ושל תבואה, מפני האורחים (שזימן לאכול, ואין מקום להסב) ומפני ביטול ביהמ"ד" (שאין לתלמידים מקום לישיב - רש"י).

ובהמשך הגמרא שם שו"ט, אם צורך מצווה עדיף, וע"כ אין ללמוד ממה שהותר שם, לצורך אורחים וביטול ביהמ"ד, לבין ההיתר של השלת הפירות בגלל הפסד. וכן, יש להסתפק להיפך - שבמקום הפסד יש להקל יותר. וכן אם יש הבדל בין היתר מה שהתירו בשבת, למה שהתירו ביו"ט. גם כאן יש לצדד לכאן ולכאן. ונשאר בתיקו"ו. לפסק הלכה - הרי"ף לא הביא כלל כל האמור בגמרא, והעתיק המשנה כסתמא.

וכתב הרי"ן בזה: "ונראה, שדעת הרב אלפסי ז"ל, דכיוון דלא איפשיטא נקטינן בה לקולא, משום דאיסורא דרבנן הוא - וספיקא לקולא". וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' יו"ט. אבל הרי"ז הלוי ז"ל כתב: "דכל מאי דדחינן, ברייתא בעלמא נינהו, ולא דחינן מאי דפשיטא ליה לרי' יוחנן, דילפינן יו"ט משבת, משום דחייתא בעלמא. ומשמע דה"ה נמי בתלתא בעיין אחריתי דבעי בגמרא" וכו'. ולפי

1 מאמר מאת מרן הגאון הרב שאול ישראלי, פורסם בברקאי חוברות ה, ו.

דרך הר"ז הלוי ז"ל מסתברא, דכיוון דר' יוחנן אמר דיו"ט ושבת בחד מהני דיני, כי הדדי נינהו, ה"ה לאינך, דילפינך יו"ט משבת ושבת מיו"ט.

ובדומה לזה העלה הרא"ש: "עוד כמה? א"ר זירא אמר רב אסי, ואמרי לה א"ר אסי אמר ר' יוחנן, כאותה ששנינו: מפני ד' וה' קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני ביטול ביהמ"ד, וכן נראה הלכה. ואע"ג דהש"ס שקיל וטרי, ודלמא לא שרינן הכא כולי האי, או דלמא שרינן הכא טפי, מ"מ הני אמוראי לא מספקא להו, אלא מדמו לה לההיא דהתם. ושבק' ספיקא דסוגיא דגמרא, ואזלינן בתר פשיטותא דהני אמוראי." (ועיי"ש עוד בק"י וביש"ש לביצה שם).

העולה מסוגיין ומפסק ההלכה נראה פשוט, דבכל מקום שהותר משום פסידא, הכי נמי הותר במקום מצווה. כגון, לצורך כבוד האורחים וביטול ביהמ"ד. וא"כ, מאחר דדעת המחבר להקל בכל אופן, ואף הרמ"א מסיק, שבמקום פסידא יש להקל, ממילא, גם במקום מצווה יש לנקוט לקולא.

אלא יש לפקפק, דשמא הכרעת הרמ"א להקל במקום פסידא - לסמוך על דעת הפוסקים להיתר - אין זה אלא, בדבר שאירע בדרך אקראי; וכן, גם מה שרצינו ללמוד מזה במקום מצווה, כגון ביטול ביהמ"ד, אין זה אלא כל כה"ג שאינו בדרך קבע. דכיו"ב גם מה שיש להתיר להשיל הפירות מחמת חשש הפסד וכן, פינני קופות התבואה, לצורך אורחים וביטול ביהמ"ד נראה שהכל, כשקרה מקרה בלתי חזוי מראש, דומיא דאותן דוגמאות שבגמרא בביצה ובשבת. דבפשיטות נראה, דלא הותר לפנות התבואה בשבת, כשהי' יכול לעשות זאת מערי"ש. וא"כ י"ל דה"ה הכרעת הרמ"א, בנדון דידן, איננו אלא בכל כה"ג, אבל לא להתיר בדרך קבע, נגד הפוסקים להחמיר. וצריך עיון בזה. ומ"מ קשה לעשות מעשה. לזאת ראוי לעיין בעיקרה דמילתא, אם יש לדמותו להא דריחיים, גם לדעת המחמירים שם.

ד. הנה בגמרא נאמר טעם האיסור, "משום השמעת קול". ורש"י פירש כ"ל: "ואוושא מילתא ואיכא זילותא". כן הועתק בטור (סי' רנ"ב) בתוספת מלים: "דאוושא מילתא טפי, איכא זילותא דשבת".

וכן הוא בט"ז (סק"ז) ובב"ח, הלשון שהועתק גם ברמ"א: ואוושא מילתא, דיאמרו ריחיים של פלוני עושה מלאכה בשבת, איכא זילותא דשבתא. והנה כלשון הזו ממש, ברש"י (ביצה כ"ה, א') אמתיני דשחטה בשדה ביו"ט ובא להכניסה הביתה, אמרינן דלא יביאנה במוט ובמוטה. פירש"י: "בשני בני אדם. דאוושא מילתא היא ומזלזל ביו"ט". ונראה, שעצם המראה של המשא ע"י כמה אנשים, נושא אופי של "עובדא דחול", וזהו הזלזול שבדבר.

וכן הוא, ממה דמיייתי עלה התם בגמרא, בדומה לזה, דיון על יציאת סומא במקלו, רועה בתרמילו ויציאה בכסא, דהיינו, שטוענים אותם בני אדם, והם יושבים בקתדרא. וכתב ע"ז האיסור רש"י: "דהווי דרך חול, ואיכא זילותא דיו"ט". וכן בשו"ע (סי' של"ג, ב') בענין פינני קופות התבואה, שלא הותר לחלקם בקופות קטנות, שעיי"ז מרבה בהילוך "ואוושא טפי". הרי בכל אלה, המובן של "אוושא" הוא, שהרעש והאופי הפומבי, שחורג מהרגילות בשבת ויו"ט, יש בו משום זלזול השבת והיו"ט. נמצא שהאוושא הנגרמת בדרך פעולה זו, הוא הוא, טעם האיסור - דיש בזה זלזול הימים הללו.

וכן נראה מלשון הב"ח שהבאנו: "דיאמרו ריחיים של פלוני עושה מלאכה בשבת", שבעצם העובדה שהריחיים טוחנות בשבת, כמו בכל הימים, בעוד שמן הראוי להשבית כל מלאכה בשבת, גם אם האדם לא עושה בזה כל מאומה, כדרשת חז"ל: (ילקוט יתרו, רצ"ו) על הכתוב: "ששת ימים תעשה כל מלאכתך": "וכי אפשר לאדם לעשות כל מלאכתו בששת הימים? אלא, שבות כאילו מלאכתך עשויה". וכן י"ל שריחיים המקימות רעש גדול, הנשמע היטב בכל הסביבה, יש בה משום הפרעת מנוחת השבת. כן נראה בפשוטו.

ה. ברם, מכמה פוסקים נראה, שמפרשים האיסור מחמת חשד, שהאדם עשה זאת בעצמו בשבת גופא. ולפ"ז הוא הגדר מה שאסרו חכמים מפני מראית העין. ודומה למה שאמרו, מי שנשרו כליו במים דלא ישחטם לנגד העם מפני מראית העין, שלא יחשדוהו שכבסן בשבת (או"ח סי' ש"א מ"ה). כן חזינן מהא דהאגור, העתיקו הרמ"א, או"ח, סימן רנ"ב, שאסור הפעלת הריחיים מע"ש, שיפעלו בשבת, ודן בענין שעון משקולות שמצלצל מדי שעה, להשמיע השעה (שדעת מהרי"ו לאיסור, ומדמה זאת לריחיים ואילו דעת האגור להתיר). וז"ל הדרכי משה: "דלא דמי לקול הריחיים (דהיינו, גם לדעת האוסרים כדעת רבה), כי לשם יחשדו שנתנו החיטים לריחיים בשבת. אבל בכלי משקולת, הכל יודעים שרגילים לתקנו בכל יום, על יום שלאחריו". וכן הביא נימוק זה להלכה להתיר, בהגהת הרמ"א בשו"ע (סי' רנ"ב, ה'): "כי הכל יודעין שדרכן להעמיד מאתמול".

ו. וכן נראה דנוקט הפמ"ג (סי' ש"ח, א"א, ס"ק ע"ח). שדן במה שכתב ה"פנים מאירות" (חלק ב', סי' קכ"ג) להתיר "למשוך השלשלת בשבת" (לערוך שעון כיס, ע"י מתיחת הקפיץ). ומשווה זאת למיטה רפויה שמותר למותחה, וכן הרכבת כוס של פרקים. ואילו לדעת הפמ"ג - לאיסור. והביא מהא, דהרמ"א סי' רנ"ב הנ"ל - שהם גם דברי המחבר עצמו בשו"ע סי' של"ח - וכתב בזה: "משמע, בשבת אסור לערכו ולמשוך השלשלת. ומשמע, איסור תורה. דאם לא כן, אין לדמות לריחיים, יע"ש. ואפשר דלא דמי למיטה רפויה

וכדומה, שזה אינו כלי כלל בלא המשיכה, והוי כמכה בפטיש. או מדרבנן אסור, דהוי כמו מודד בשבת. וכו'.

ודיוק זה מההשוואה, והדיוק על שיעון המצלצל לשעות, לדמותו לריחיים, דמשמע שהדיוק הוא מצד חשד שעושה זו בשבת, ואז הוי מלאכה דאורייתא. שמזה שפעולה זו בשבת הוי איסור תורה. (אלא שמתירים. מפני שבשעון חשד זה אינו קיים, וכנ"ל). משמע, שמפרש טעם האוסרים בריחיים, מצד חשש שעושה מלאכה דאורייתא. (אלא, שמסוף דבריו נראה, דלא פסיקא ליי הא מילתא, דעריכת השעון עיי משיכת השלשלת, יש בה משום מלאכה דאורייתא. שכתב שיתכן שאין זה אלא מצד מדידה, שהיא רק איסור דרבנן. דברים אלה תמוהים במקצת. שכל הרואה יראה, שהפנים מאירות בעצמו, דן בעניין מצד איסור דרבנן במדידה. והאריך בזה, להוכיח שאין שייך בכגון דא איסור מדידה, באופן שלדעתו, כנ"ל, אין בזה גם איסור דרבנן).

ז. והנה כבר הערנו, שלשון רש"י - וכל אלה שהביאו לשונו - לא נראה שמפרש הוא דאמרו שהכוונה "מפני שמשמיע קולי", שהכוונה לחשד מלאכה, אלא, שעצם האוושא מילתא הוא טעם האיסור, שיש בזה זילותא דשבת. ויש גם לעיין, לפי דבריהם, במה העובדא שבריחיים משום השמעת הקול יש בזה גורם לחשד, יותר מאשר העמדת מצודה, או השקאת הגינה וכל כיו"ב שגם הם אינם לפי טיב מלאכתם נעשים בסתר, אלא דווקא במקום גלוי לעין. ולמה אין שם החשד שעשה זאת בשבת?

וצריך לומר דבמקום שאינו מקים רעש גדול, אם אמנם העוברים שם רואים זאת מ"מ אין שייך חשד כי אלה שיראו זאת, יכולים לשאול ויתברר להם שזה נעשה מערב שבת. ומשא"כ ריחיים שרבים הרואים, אמרין דלא כולם ילכו לברר, ויהיו בהם כאלה שיחשדו שעושה המלאכה בשבת. וצ"ע, דיותר נראה, שהטעם הוא מצד עובדא דחול. שזה שמעשהו בחול כן מעשהו בשבת מטרטר ומרעיש כל הסביבה, גורם להרגשת יום חול, וזהו האיסור.

איך שלא יהי, מ"מ נראה ברור, דיש נפ"מ בין שני טעמים הללו. גם אם נאמר דתרוויהו איתנהו. ורש"י שאמר "אוושא מילתא ואיכא זילותא" הם שני טעמים גם יחד. האוושא מילתא - גורם לחשד, והזילותא - שבעצם הרעש דעניין האוושא מילתא שזה דווקא מעורר החשד, שייך גם בשעון המשקולות לדון בו. אם כי אין הרעש גדול כמו בריחיים של מים. מכל מקום, העובר ליד הבית, או הנכנס לבית ושומע הצלצול, ייתכן, שיתעורר בו חשד שהפעילוהו בשבת, (אם לא מטעם שאמר האגור). אך נראה, שהטעם של עובדין דחול - לא שייך בזה כלל. שאין הרעש שמקיים השעון בצלצולו, יכול להחשב בגדר עובדין דחול, וכלשון הטור שכתב בריחיים אוושא מילתא טפי.

אכן, כאמור, הן באמת הדיוק והדעה האוסרת, היא לא מצד העובדין דחול, (דהרי לזה אין מספיק בתשובה שרגילים לעורכו מער"ש, דאם בעצם הצלצול יש משום עובדין דחול, מה בכך שנתרד מבעוד יום, כמובן), אלא מצד החשד שעשה כן בשבת עצמה. ונראה, דה"ה גם דיבור דרך רמקול בתוך אולם, יש בו גדר חשש של עובדין דחול, לא יותר משעון המשקולות. שאין זה בגדר "משמיע קולי" מצד הרעש שמקיים, שיש בריחיים. וכשם שאין בשעון משום עובדין דחול, כן בשימוש ברמקול.

ח. אלא, שראיתי בסי' אגרות משה לגר"מ פיינשטיין (או"ח ח"ג, סי' נ"ח), שעמד בזה, שהמחבר בשו"ע מצא לנכון, גם הוא, להביא ההיתר לעריכת שעון המשקולות, המצלצל בשבת (סי' שלי"ח, סי' ג). ותמה דלפי מה שפסק המחבר, בסי' רנ"ב, להתיר גם בריחיים, הרי היתר השעון הוא מובן מכל שכן.

וכתב לבאר זאת, שבריחיים יש מקום יותר להתיר, ולדחות הסברא דחשד. דכיוון שהרואה, רואה שפועל גם לפני שבת, לא יתעורר אצלו חשד, שהפעילוהו בשבת. משא"כ בשעון, שמצלצל רק לשעות, לא כל הזמן, כי ע"כ, מי שלא שמע אותו לפני כניסת השבת, וישמע צלצולו פתאום בשבת, יעלה חשד בלבו. ע"כ היה צריך להביא ההלכה, שמ"מ זה מותר. דלא יתעורר חשד, כיון שרגילים לערכו מבעוד יום, וכנ"ל. ולפי"ז, הן י"ל דגם בדיבור ברמקול בשבת - שגם כאן, התחלת הדיבור בהפעלת הרמקול נעשה בשבת, יכול להעלות חשד שהפעילוהו בשבת.

ט. אלא, שלעני"ד, רעיון זה, שבשעון יש מקום לחשד, יותר מאשר בריחיים, לא נזכר בשום מקום מהפוסקים ומהיכי תיתי להעלות חילוק מעין זה, בענייני חשדות. שהרי גם בשעון, י"ל, כמו בריחיים, ששומעים אותו מצלצל השעות מבעוד יום, ויום ולילה לא ישבות. ואדרבא, הרי זה יותר תכוף מאשר ריחיים. ועוד, דהחשד איננו דווקא שראשית הפעלת עצם הריחיים נעשה בשבת. אלא, שהוסיף בו חיטים, אחרי שנגמרו הראשונים, בשבת עצמה. וזהו, באמת, לשון האגור: "כי לשם יחשדו שנתנו החיטים בשבת". הרי בפירוש, שהחשד הוא באופן זה. ובוה ל"מ כלל לאפוקי מהחשד, כשידעו שהריחיים פעלו גם בערב שבת.

ומה שהעיר, דלכאורה לדעת המחבר, למיותר להביא היתר של שעון המצלצל בשבת, לדעתו שפסק להקל גם בריחיים - לא הבנתי. דאטו, אין צורך להביא ההיתר, להוציא מדעת המהרי"ו שאוסר. והרי זו מטרת השולחן ערוך, שיהא הכל "כשולחן הערוך ומוכן לסעודה".

י. ומעתה, ולאחר כל הנ"ל, נבוא לדיונו בשימוש ברמקול, כשהכל ערוך, ופתיחתו לשם שימוש, וכן סגירתו, נעשית ע"י שעון העושה

זאת אוטומטי, מבלי צורך של מעשה אדם. בפרט, כשנעשה בדרך זו, שהמערכת המפעילה ומפסיקה היא נעולה. ואין כל קשר לזה, ליד הרמקול עצמו.

דאם לטעם החשד, הרי לאחר השימוש בשעון אוטומטי הוא דבר נפוץ וידוע, אין מקום לחשד. לא פחות מאשר בשעון המשקולות, שבו דיברו הפוסקים. ומטעם זה, הן אנו מתירים השימוש באור הנדלק ונכבה חליפות, אף על פי שאין בו פחות חשש של מראית עין.

ואם מצד "האוושא מילתא ואיכא זילותא דשבת", הרי הוכח שזה שייך רק בדבר המקים רעש גדול בסביבה. וכלשון הטור בזה "אוושא מילתא טפיי" (שכנראה רמוז בזה להבדל שיש בין ריחיים לשעון המצלצל, שלא מצא לנכון להזכירו כלל, לפי מה שנוקט כרש"י שאין כאן הטעם מצד חשד, דלבי"ה אינו קיים בזה כלל רק מצד עובדין דחול, וזה שייך רק בריחיים מצד "האוושא טפיי").

יא. אכן, הדיון שלנו, בנוי על ההנחה, שבעצם הדיבור אין בו משום לתא דמכה בפטיש וכן משום גזירת משמיע קול בשבת. שכבר נתקבל להיתר השימוש במכונת שמיעה לכבדי שמיעה (עי' אגרות משה ח"ד סי' פ"ה ובדברי הגרש"י אויערבך). ולא יצאנו לדון רק מצד האוסרים בריחיים משום שימשמיע קול.

ובפרט, כשזה נעשה לצורך מצוה, של לימוד תורה ברבים, שלא ניתן לראות בזה שום הפרעה למנוחת השבת, אלא - אדרבא - מתן אפשרות לנצל את יום השבת להקהיל קהילות ברבים ללימוד תורה, וכבר הבאנו בפתח הדברים השיקול הנוסף, שזה שקול למה שהעלה הרמ"א להיתר במקום פסידא.

כל זה כתבתי בעני"ד, ומציע הדברים לפני ציבור תלמידי החכמים תופשי התורה לענות בו לקבוע עמדתם הלכה למעשה.

תגובות מרן הגר"ש ישראלי לשאלות רבנים על המאמר

א.

הועבר אלי מכתבו מיום... הנה כת"ר קובל שלא נגעתי במאמרי על שבהעברת הדיבור דרך הרמקול זרם החשמל מתגבר ונחלש.

אכן, לא נגעתי, שכן אין זה מקום לדיון. החלשת הזרם והגברתו יתכן בו ענין כשהחשמל המפעיל את המכשיר מקורו בחשמל מבחוץ, שאז יתכן עיי"ז שינוי בתחנת החשמל המפיקה, ודאי נגרם הגברה או החלשה של זרימת הדלק, והגדלת האש או הקטנתו (אם כי גם זה הוא חשש רחוק במציאות, אך מ"מ הוא חשש) או אולי גם הוצאת ניצוצות עם שינוי המתח, אם כי ג"ז אפילו אולי הי' פי"ר הרי לא ניח"ל ממש. אך הן המדובר שלנו כמודגש בהקדמה, הוא בהפעלת המכשיר עיי"ז סוללה חשמלית הפועלת במכשיר עצמו, ובה הגברת והחלשת הזרם אין לה תוצאות מעין אלה שהוזכרו, עיי"כ אין בזה שום חשש איסור, כי רק עיי"ז חיבור המעגל בפתיחת הזרם, והפסקת החיבור יש לדון אם מצד מכה בפטיש ואם משום בונה. אך מה מלאכה ייקרא לזה שהזרם גובר או נחלש? וראה נא גם ראה בתשו' אגרות משה שהזכרנו עי' שם תשו' פ"ג בענין מד-קול שמודד גובה הקול והחלשתו, ולא מצא בו שום דופי, למרות שכל עיקרו בנוי על רשימת דרגת הגובה והנמכתו עיי"ז החלשת הזרם והגברתו ומציי"ן שם שהמכשיר בנוי על סוללות חשמל, ומטעם הנ"ל אין שום חשש.

ובכלל לא הבנתי, מה התעורר עם הדיון על השימוש ברמקול, והרי ענין זה קיים במכשיר שמיעה פרטי, שכבר נפוץ שמושו ונתקבל היתרו.

ב.

מחזיקנא טיבותא למעכת"ר ששם עיונו במה שעוררנו דמותו על שימוש ברמקול בשבת לצורך מצוה בבתי"כ ובמד"ר. שכן ראוי הדבר, שהשאלות המעשיות העומדות על הפרק ומתחדשים מזמן לזמן, ידונו בהם ת"ח וילבנו הצדדים השונים של השאלה ועיי"כ יוכלו להגיע להלכה ברורה, ויהיה זה לתועלת הרבים.

והנה כת"ר כותב באשר לשאלה הנ"ל לדון מצד גזירת חז"ל איסור השמעת קול במכשירי נגינה וכיו"ב משום שמא יתקן כלי שיר. מאריך בענין הרבה, והעלה גם לחלק ממכשיר שמיעה של כבדי שמיעה ששמים המכשיר באזנם משום ש"שמיעה הוא דבר שאין בו מעשה" וכו'. אך הן בסוף מאמרי כתבתי: "הדיון שלנו בנוי על ההנחה שבעצם הדיבור אין בו משום גזירת משמיע קול בשבת שכבר נתקבל להיתר השימוש במכונת שמיעה לכבדי שמיעה וכו'".

והנה באגרות משה (או"ח ג' סי' נ"ה) שציינתי, חזינן שכל עיקר חשש להא דאוושא מילתא בדומה לריחים, דשאר החששות קיימים גם במכונת השמיעה, שכנ"ל כבר נתקבל להיתר (ואשר לגזירת משמיע קול כתב שם בסוף דבריו לחלק בין שימוש בחשמל רגיל לבין שימוש בטורניסטור (שעל זה הרי נסבו דברינו, כמבואר בראש המאמר) "שטעם הגי' (כלומר "דאיכא הגזירה שאסרו בכלי שיר אולי ליכא" (דבריו באו"ח ח"ג סי' נ"ה). ואף דשם נראה מסופק, בח"ד סי' נ"ד בענין מדקול נראה שהזכיר הספק לקולא, דבטרניסטור

אין הגזירה, דהרי שם ג"כ בשימוש בחשמל בסוללות מגביר ומחליש. ועיקר הדברים נ' שאין הרמקול בגדר כלי שיר שבזה היתה גזירת חז"ל כי אין הוא משמש כלי שמשמיע דברי שיר, אלא רק מעתיק את הדברים ששמים בתוכו ע"י דיבור או אפילו שירה, וחשש שמא יתקן תוך שימוש, אינו קיים עם שכלול המכשיר, שאינו נצרך לתיקון "באמצע הדיבור". והעובדא המוכיחה זאת היא שאין לפני המדבר שום כפתור וכיו"ב שמיועד לשנות ולתקן באמצע הדיבור. (וכן, יש להעיר, דשייך בזה, מה שהותר לקרא לאור הנר בשנים שקוראים יחד "שאם בא הא' להטות יזכירנו חבירו" (סי' ער"ה ב). וכאן, אם אמנם אינם קוראים, "בענין אחד", אך בניד"ד שכל האזנים נטויות לנגד המדבר, ורואים מה שהוא עושה, וכל עיקר דיבורו מכוון כנגדם, סברא זו ש"יזכירנו חבירו" שייכת ביותר).

וכל החששות שמביא שם בענין השימוש ברמקול שייכים גם במשתמש במכונת שמיעה וכנ"ל, כי גם מה מש"כ כת"ר לפי שהמשתמש במכשיר אינו עושה זאת ע"י מעשה, כי עכ"פ גם המדברים אליו עושים מעשה. וביותר, שגם האדם עצמו שהוא כבד שמיעה, אם אמנם אולי כל עיקר כוונתו היא לשמוע מאחרים מה שמדברים אליו, אין ספק שיש לו ממנו תועלת ששומע דברי עצמו, מה שרצונו להשמיע לאחרים, וגם לזה מכוין.

על כן, ובשימנו לנגד עינינו, התועלת שיכולה לצמוח משימוש במכשיר זה (עם כל הסייגים וההגבלות שהוזכרו בדברינו שם) להגדיל הפצת תורה, ולהעסקת רבים בדברים שבקדושה, מה שאילולא כן היו עוסקים בדברים בטלים, וד"ל, דומני שכוחא דהיתרא בזה עדיף. ושיקולים אלה מן הראוי לקחת בחשבון, בדיון הלכה למעשה.

כח. פתיחת נעילה חשמלית בשבת במקום סכנה

שטוקהולם, שוודיה - תשרי, תש"ן

שאלה

בבניינים המודרניים, בפתח הכניסה יש כפתור שצריך לדחוקו ובוזה הדלת נפתחת, כי המנעול מחובר לחוט עלקטרי מגנט, וע"י הדחיקה בכפתור מתעורר העלקטרי מגנט ופותח את המנעול. ידוע, שכל דחיפה או דחיקה של עלקטרי מתהווה ע"י ניצוצות, שהם המעוררים לפעולה. האם מותר לפתוח את הדלת בשבת, ע"י דחיקת הכפתור, או לא?

במרכז היהודי אשר בשטוקהולם, הדלת נפתחת באותה צורה משום הביטחון נגד טרור.

תשובה

א. המחבר מעגל חשמלי: כתבו האחרונים, שאע"פ שלא נעשית מלאכת שבת ע"י הזרם, וכגון: שמפעיל מכשיר חשמלי שאין בו אש - הרי זה אסור בשבת משום מוליד¹, או משום בונה, או משום מכה בפטיש² ולכן, אסור ללחוץ על הכפתור שגורם לפתיחת הדלת כיוון שע"יכ נסגר מעגל חשמלי.

ב. במרכז היהודי, שהדלת נפתחת בצורה זו מסיבות ביטחוניות, מכיוון שזהו פיקוח נפש, מותר ללחוץ בשבת. אך רצוי, שייעשה ע"י גוי (שומר) או בשינוי (כגון בגב היד)^{3 4 5 6}.

ג. מכון צמ"ת מתמחה בפתרונות הלכתיים בנושאים חיוניים. כגון: ביטחון ורפואה, ויכולים להציע מתג גרמא.

כתובתם: מכון צמ"ת, אלון שבות, גוש עציון.

טלפון: 02-9931442, פקס: 02-9931889. (מחוי"ל, הקידומת היא - 2-972).

1 שו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב, במפתחות לסימן ל"א. מנחת יצחק, ח"ג, סימן ל"ח. אנציקלופדיה תלמודית, חלק י"ח, עמוד קס"ג-קס"ה, ובהערות; 111, 109, 108, 102, 101.

2 חזו"א, או"ח סימן נ, סק"ט. ועיין באנציקלופדיה תלמודית שם, בהערות; 122, 116, 115 וכן בעמוד תר"נ.

3 עיין מסכת כתובות, דף ס', ע"א.

4 עיין שו"ע או"ח, סימן שכ"ח, ס"ד. ובמשנ"ב, ס"ק י"ד. ובביאור הלכה, ד"ה "כל שרגילים וכו"י.

5 רצוי, להפעיל את מכשיר הגרמא כלאחר יד.

6 לשאלת הפעלת מערכת מסוג זה בבית פרטי עיין לקמן שאלה כט.

כט. מערכת ביטחון חשמלית בשבת, בבית פרטי**קיטו, אקוואדור - אב, תש"ן****שאלה**

ראיתי בפיסקיכם 1 שמערכת ביטחון חשמלית - בשער הקהילה בשטוקהולם - מותרת בהפעלה מטעמי פיקוח נפש. בקיטו שבאקוודור, כמעט בכל בית - כולל הבית של הרב - מותקנת מערכת כזאת. המצב הבטחוני באקוודור לא גרוע כמו בפרו ובקולומביה שכנינו. בכל אופן, אין לזלזל בעירנות - אפיי לשעה קלה - גם אצלינו. האם אפשר להפעיל מערכת בטחונית חשמלית, גם בבית פרטי של הרב, בתנאים כאלו?

תשובה

מערכת הביטחון החשמלית - המותקנת בשער הקהילה - שהותרה¹, היתה אך ורק משום חשש פיקוח נפש. אך בגוונא שאין פיקוח נפש, אין להתיר (אפילו אם חילול השבת נעשה בגרמא). ולכן, אין דינו של יחיד - שיכול לשהות בבית כל השבת - כדין ציבור.

1 עיין לעיל שאלה כח.

ל. האזנה לתפילה מוקלטת בשבת(הפעלת רשם קול לכבד ראייה שאינו יכול לקרוא או להגיע לבית הכנסת) קאראקס, ונצואלה - אייר, תש"ן

שאלה

בקהילתנו, ישנו אדם הגר בשכנות לבית הכנסת, ומתפלל במניין לעיתים קרובות. בשנים האחרונות, הולך ודועך מאור עיניו, ל"ע, וכיום ראייתו מוגבלת ביותר! לבקשתו, הכנתי עבורו קלטת, הכוללת את כל תפילות ה"יום יום": שחרית, מנחה וערבית. בימים שאין הוא מופיע לבית הכנסת, הוא מתפלל בביתו כשהוא חוזר אחרי התפילות המוקלטות. בימים אלה, הוא עתיד לעקור ממקור מגוריו ולעבור לאזור מרוחק. עתה, הוא מבקשני, שאקליט עבורו את כל תפילות השבת, כדי שיוכל להתפלל בביתו, בעזרת הקלטת. אציין, שעד עתה, לא נעדר ולו שבת אחת מהתפילה. הסברתי לו את הקושי ההלכתי שבדבר, ואולם הוא מתחנן ולא מרפה. הוא טוען שעז רצונו להתפלל, ואין הוא זוכר על פה את התפילות. עוד הוא מוסיף, שאם הוא לא מתפלל, הדבר גורם לו עוגמת נפש וסבל מרובים. בהמשך מוסיף: "אני בין כה וכה מדליק חשמל בשבת, אולם איני רוצה לנסוע בשבת לבית הכנסת. ובעזרת הקלטת, אוכל להתפלל בביתי".

אשמח לשמוע מכב', על ההיבטים של "לפני עיוור" בנושא, וכן בקשר לאפשרות - במקרה מיוחד זה - לגבי שימוש בגוי, על ידי "רמיזה קלה", וביום חול (לגבי הפעלת ה"רשם-קולי"), עקב הנסיבות המיוחדות: א. אדם כמעט עיוור ב. סבל נפשי רב (נראה בעליל) ג. לצורך תפילה.

תשובה

בגלל הנסיבות המיוחדות של המצב שתיארת¹, יש להתיר הפעלת רשם-קול בשבת, בצורה הבאה: רשם הקול יופעל ע"י שעון שבת אוטומטי, ובעליו יקשיב לו באמצעות אוזניות². אפשר להזיז את רשם הקול, אבל רק לפי הצורך³. אסור ללחוץ על הכפתור של רשם הקול, להפסיק או להתחיל אותו, ולכן, אי אפשר להפוך או להחליף את הקלטת, אפילו כאשר המערכת אינה פועלת⁴. ניתן גם להפעיל את רשם הקול ע"י גוי⁵.

יש לדאוג שהמערכת תהיה מוכנה לפני כן (ע"י הרב או בני המשפחה). ואז אין בעיה של "לפני עיוור"⁶.

כאמור, כל ההיתר הזה הוא רק בגלל הצורך הגדול, ועדיף לחפש אלטרנטיבות אחרות. כמו מישוהו שיגיע אליו הביתה להתפלל איתו. וגם אין לדמות מילתא למילתא, להתיר במקרים אחרים⁷.

1 עיוור שסובל מאי יכולת להתפלל בשבת, הצורך בתפילה, והתפילה מחזקת את הקשר שלו לשמירת תורה ומצוות.

2 הבעיה היא, העניין של השמעת קול, המוזכר בגמ' שבת, דף י"ח, ע"א, גבי שימת חיטים בריחיים בערב שבת, כאשר הטחינה תמשיך גם בשבת. ותלוי במחלוקת רבה ורב יוסף. ישנה מחלוקת ראשונים איך להכריע, ונפסק בשו"ע בסי' רנ"ב, ס"ה, שהמחבר מתיר, והרמ"א מחמיר חוץ מבמקום הפסד. ובנדון זה יש לראות כמקום הפסד, שמותר גם לפי הרמ"א. בפרט כיום, שנפוץ השימוש בשעון חשמל לצרכים שונים, נראה שעם אוזניות, ודאי יש מקום להתיר במקרה דידן. אבל, אין להתיר לכתחילה, בלי אוזניות, שמכיוון שאפשר להשיג אותם בקלות, אין זה נחשב מקום הצורך.

(בנוסף לכך מרן הרב ישראלי, בברקאי קובץ ה', מובא גם בתשובה כ"ז כאן, מצדד ע"פ רש"י ואחרים, שהשמעת קול אסורה, בגלל זלזול בכבוד השבת, וא"כ במקרה שלנו, שאין הקול בא זלזול, אלא לכבד את השבת, יש מקום להתיר אפי' בקול רם. למרות שהדברים נאמרו כהצעה, ולא למעשה, הם ודאי מהווים סיניף להקל למעשה).

(אם הנדון הוא ספרדי, יותר קל להתיר, שהרי המחבר מתיר).

3 שהרי רשם הקול והקלטות, הם כלים שמלאכתם לאיסור, ומותר להזיזם לצורך גופם ומקומם (שו"ע או"ח, סי' ש"ח, ס"ג, ועיין גם בשמירת שבת כהלכתה, מהדורה ב', פ"ג, סכ"ה).

4 ע"פ שמירת שבת כהלכתה, מהדורה ב', פ"ג, סכ"ט. על כן יש לחפש קלטת עם זמן מספיק בצד אחד או רשם קול בעל ראש מתהפך.

5 ע"פ האמור ברמ"א, או"ח, סימן רע"ו, סעיף ב': שלפי דעת היש אומרים, מותר לומר ללא יהודי להדליק לו נר לסעודת שבת, ומסיק הרמ"א: "ויש להחמיר במקום שאין צורך גדול". גם לפי הרמ"א, במקום שיש צורך גדול יש להתיר. ונדון דידן יש לראות כצורך גדול, שכל ימיו יהיה שרוי בלא תפילה אם לא בדרך זו. והיינו, כשאין לו כאן ישראל שיוכל להקריא לו את הנוסח התפילה.

6 ע"פ האמור במסכת שביעית פרק ה', משי' ו-ט'. כשניתן לתלות שעושה בהיתר, אין כאן חשש של "לפני עיוור" או מסייע לדבר עבירה.

7 בנוסף לבעיות ההלכתיות הטהורות שהזכרנו, השאלה של שימוש רב במכשירי חשמל בשבת היא רגישה מאוד, והמתיר לציבור הרחב להשתמש ברשם קול לכל דבר מצווה, יצטרך לדאוג שלא יתחילו להסתכל בטלויזיה, לראות סרטים בשבת, וכן הלאה.

לא. עידוד יהודים לבוא בשבת לבית הכנסת כשבאים ברכב, נסיעה במוצש"ק מבית הכנסת עם יהודי שבא בשבת ברכב

קאראקס, ונצואלה - סיון, תש"ן

שאלה

בקהילות רבות בגולה, באים יהודים לבית הכנסת בשבת, ברכבם. האם רב יכול לעודד אנשים להגיע לתפילה בשבת, כאשר הוא יודע שבאים ברכב?

אנשים שאינם באים לביהכ"נ להתפלל, נוהגים לצאת ל"בילויים" בשבת. האם יש בכך בכדי להקל, בנושא זה? האם מותר לנסוע במוצאי שבת, מבית הכנסת לבית, ברכב של יהודי שבא עמו בשבת?

תשובה

א. מבחינה הלכתית, אין ספק שאסור לעודד יהודי לבוא בשבת לביהכ"נ, כאשר ברור שלשם כך, יעבור על איסור מלאכה דאורייתא. במקרה שמקום מגוריו רחוק, ואין זה מציאותי ללכת ברגל, זהו מצב מובהק של איסור "לפני עיוור". אבל, גם כשיכול להגיע רגלי, אלא שברור לנו שיש, יש באמירה לו לעשות כן, משום מסייע לעוברי עבירה¹. לפיכך, גם אם אותו יהודי יעבור ממילא על אותם איסורי שבת - ועוד אחרים - אין זה מתיר לנו את האיסורים הנ"ל².

יתר על כן, תופעות כאלה רצוי למנוע אותן (בדרכי נועם), בתנאי שיש סיכוי שהדברים יתקבלו. אבל כשאין סיכוי לכך - מצווה שלא לומר דבר שאינו נשמע³.

אמנם, ישנם מצבים של קהילות שיש בהם סכנת התבוללות. שהשתתפות בתפילת השבת, מדי שבוע בשבוע - יש בכוחה, אולי, לעצור את הסכנה הזאת. באופן זה, נראה, שיש מקום להעלים עין ולא למחות כנגד בואם של היהודים ברכב. בפרט, כשהאלטרנטיבה היא נסיעה למקומות בידור ובילוי. ובוודאי מוטב להם שיגיעו לביהכ"נ⁴. אבל, יש לשקול את הדבר בזהירות ובאחריות כדי שלא להביא לידי פרצה גמורה של שמירת השבת בקהילה.

ב. לנסוע במוצש"ק ברכב של יהודי שבא בו בשבת מבחינה הלכתית טהורה, אין איסור בדבר. משום, שגם אם נתייחס לאותה נסיעה במוצש"ק, כהנאה מ"מעשה שבת"⁵, יש להתיר זאת מכמה סברות⁶. ואף מסתבר, שאין צורך להמתין שיעור הזמן שבו היה בעל הרכב

1 ראה אגרות משה אורח חיים, חלק א', סי' צ"ח ובעיקר צ"ט.

2 ראה, למשל, רמב"ם מלוה ולוה פ"ד, ה"ב, ובמשנה למלך שם, בדיבור הראשון.

3 ביצה, דף ל', ע"א. ועי' משנ"ב ובה"ל או"ח, סימן תר"ח, ס"ב. שהרי אנו תולים ששוגגין ומוטעין הם בזה.

4 מחי' רשבי"א ותוסי' הובא בבי"א או"ח, סי' ש"ו. שו"ע או"ח סי' ש"ו סעיף י"ד. רמ"א בסי' שכ"ח, סעיף י'. ט"ז סי' ש"ו, סק"ה. מג"א שם, ס"ק כ"ט. ומשנ"ב. ועיין במאמרו של מרן הגר"ש ישראלי, בעניין פיקוח נפש בהצלה רוחנית - תחומין ב'.

5 שו"ע או"ח, פוסק בסי' ש"ח, סעי' א': "המבשל בשבת או שעשה אחת משאר מלאכות, במזיד אסור לו, לעולם, ולאחרים מותר למוצ"ש, מיד בין לו בין לאחרים". לכאורה, המקרה דנן, הוא הנאה ממלאכה שנעשתה בשבת במזיד.

6 א. המשנ"ב, סק"ה, פוסק שאפילו מי שנעשה בשבילו האיסור - נחשב כאחרים לענין זה. וא"כ, אפילו אם נסע אותו יהודי לביהכ"נ בשביל להחזיר דתיים - מותר. ב. יש מהפוסקים, המתירים ליהנות ממעשה שבת, כשמדובר במלאכה שלא יצרה שום שינוי בגופו של התוצר. כגון: הוצאה מרשות לרשות (חיי אדם). הובא בה"ל, סי' ש"ח) ולכאורה, כן הדבר בנדון שלפנינו.

ג. חילול השבת, הינו רק הכשר לפעולה נוספת הנעשית במוצש"ק. ואינו כמלאכה שעשייתה בשבת, הכשירה דבר להנאה ישירה. שהרי כאן אין שימוש ישיר באיסור.

ד. מחללי שבת שבזמננו, הם "אומרי מותר" ויש הרואים זאת כשוגג.

מגיע לביהכ"נ, לו היה יוצא מביתו במוצ"ש (זמן "בכדי שייעשו")⁷. ואולם, אין לעשות זאת למנהג קבוע, משום "מיגדר מילתא". שזהו זלזול ממשי בכבוד השבת, כאשר שומריה "מנצלים" את מחלליה לטובתם ולהנאתם. ויש בזה גם חשיבות הפגנתית, כלפי אלה שאינם חשים לאיסורי שבת החמורים⁸.

7 ההלכה של "בכדי שייעשו", הינה קנס של חכמים. שנאמרה בגוי שעשה מלאכה בשביל יהודי, ע"פ בקשתו. ואומר המשני"ב (שם סק"ה), שבישראל לא קנסו, משום שלא חששו שיאמר לו לעשות איסור בשבילו. וגם שאין אדם חוטא לאחרים. הטעם הראשון שייך גם בחילוניים כיום. אבל חזקה שאין אדם חוטא ולא לו, אינה קיימת אצל החילוניים, שאינם רואים זאת כאיסור. ועיי פמ"ג אשל אברהם, שכ"ה, ס"ק כ"ב. ואולם, רבים נקטו הסברא הראשונה כעיקר. שהגזירה לא נאמרה בישראל כלל. וגם הפמ"ג נשאר בצ"ע להלכה במשבצות זהב, ס' רע"ו, סק"ה. ובפרט, לאור ה"קולות" הנוספות שהובאו בהערה 5. וראה שו"ת הר צבי או"ח, ח"א, ס' ק"פ.

8 שו"ת ציץ אליעזר, ח"ג, ס' מ"ח.

לב. דחיית מילה הכרוכה בחילול שבת

רעננה, ישראל - ניסן, תש"ן

שאלה

תינוק שנולד בלידה רגילה ויום מילתו בשבת.

המוהלים באותה עיר אינם מוכנים לשבות באזור מגוריו, ועקב המרחק אין גם אפשרות שיבוא המוהל לברית וישוב לביתו. אבי הנימול הציע לבוא אל המוהל ולקיים את הברית באולם הקרוב לבית המוהל. אך המוהל סירב, עקב חילול השבת הצפוי ע"י משפחת הנימול ואורחיהם.

האם בנסיבות המתוארות לעיל, יש לדחות את הברית ליום חול או לקיימה במועד?

תשובה

בשו"ע - אורח חיים סימן של"א, א' - נפסק: "עושים כל צרכי מילה בשבת, מוהלין ופורעין ומוצצין ונותנין עליו כמו"ן". והיינו כל הפעולות הקשורות ישירות למצוות מילה בזמנה, וכנפסק בסעיף ד': "מילה שלא בזמנה - אינה דוחה שבת". אולם פעולות שאינן קשורות ישירות למצוות המילה אינן דוחות את השבת, וכנפסק בסעיף ו': "מכשירי מילה, שאפשר לעשותם מערב שבת, אינם דוחים את השבת. לפיכך אם לא הביא איזמל למילה מערב שבת - לא יביאנו בשבת, אפילו במקום שאין בו אלא איסור דרבנן, שהעמידו חכמים דברים במקום כרת". וכתב ה"בית יוסף", שכמו כן אסור להוציא התינוק אל האיזמל, אף במקום שאין בו אלא איסור דרבנן¹. מהאמור לעיל ברור, שאין לעבור אף על איסור דרבנן בהבאת התינוק למקום המילה.

הוראת הרבנות הראשית² היא:

אם התינוק יובא למקום הברית ללא חילול שבת - יש למולו בזמנו, אף שידוע שישנם אורחים שיגיעו בשבת, ושישנה אפשרות שיחללו השבת בזמן הסעודה בתזמורת וצילומים וכדומה. אולם אם ידוע שהתינוק יובא למקום הברית תוך כדי חילול שבת - אין לקיים את הברית בשבת, אף שהתוצאה היא דחיית מצוות עשה של מילה בזמנה³.

ולפיכך בנסיבות המתוארות בשאלתך:

1. אם ידוע בוודאות, שקיום הברית באולם הקרוב לבית המוהל, יהא קשור בהבאת התינוק ברכב בשבת - אין לקיים את הברית בשבת.

2. אם התינוק יגיע לאולם הני"ל, ללא חילול שבת, כגון - שהוריו ישבתו עימו במקום הסמוך לבית מוהל - יש למולו בזמנו, אף אם ידוע, שאורחי משפחת הנימול יגיעו לברית המילה ברכב בשבת. מכל מקום מן הראוי למוהל (וכן לרב כשמוזמן להשתתף), להסביר להורים עד כמה חשוב להצלחת התינוק וגידולו המוצלח, שתהא כניסתו לברית בדרך שלא תהא כרוכה בחילול שבת.

בזמן המילה אין להתיר פעולות הכרוכות בחילול שבת, כגון - צילום או נגינה.

1 ב"י, אורח חיים סימן של"א, סוף ד"ה ומ"ש לא יביא בשבת. והביאו המגן אברהם בס"ק ה'.

2 כפי שנאמרה ע"י הרב מרדכי ששון, המפקח על המוהלים, בכנס שנערך בחדש שבט ה'תש"ן.

3 החיוב למול את הבן מוטל על האב, והמוהל עושה שליחות האב. אם בכדי למולו מביא האב את הילד בדרך אסורה, האב עובר באיסור שלא הותר גם לשם מצוות מילה בזמנה. פשוט שבמצב כזה אין לאב לעשות זאת, וממילא המילה נדחית ליום המחרת כפי הוראת ההלכה לאב. במקרה זה אסור למוהל להיעשות שלוחו של האב למולו בשבת. ואם עושה כן, עובר על "לפני עיוור" מן התורה.

כשהציבור, או אולי גם אבי התינוק, יבואו לחילולי שבת בעקיפין ע"י קיום הברית בשבת, יש מקום לדיון אם על המוהל להימנע מלקיים המצווה. שיש מקום לומר, שהמוהל עושה את שלו מכח המצווה המוטלת על כל מי שידוע למול, והרי לפניו המצווה למול ילד החייב במילה ביום השבת [ציץ אליעזר, לרב א. ע. וולדינברג, ח"ו, סימן ג'. אגרות משה, לרב משה פיינשטיין, חלק יו"ד, ח"א, סימן קנ"ו]. עשה לך רב, לרב ח. ד. הלוי, ח"ז, עמוד שט"ז. והוסיף שם: "שזכותו וחובתו של המוהל להתנות, שלא יחללו את השבת בנוכחותו בשעת הברית." [או שעליו להימנע כדי להצילם מאיסורים חמורים] שו"ת שבט הלוי, לרב שמואל וואזנר - אב"ד בני ברק - ח"א, סימן ר"ה, בהערות לשו"ע סימן של"א, ובח"ד, סימן קל"ה]. אבל בשום פנים, אין מקום להתיר במקרה שכדי למולו מביאים את התינוק בעצמו ע"י חילול שבת.

3. חל ברית המילה בשבת, ואין שם מוהל אלא בעיר אחרת, האב - שמצוותו לקיים המילה בזמנה - אינו יכול לחייב את המוהל לשבות במקומו. אלא אם כן, ישלם לו פיצוי מלא עבור טרדתו.⁴

4 כך הורה הגר"ש ישראלי, ואלה דבריו:

א. המצווה מעיקרא עומדת על האב. אם אין מוהל במקום וניתן להביאו לשבות במקום, חייב האב בהוצאות של התגוררות המוהל במקום בצורה סבירה. וכן, במקרה שהמוהל צריך לשם כך לעזוב את משפחתו - שכרוך בסבל מסויים שלו ושל משפחתו - יש להעריך זאת בהערכה נכונה, ואף זה צריך האב לשלם. הנימוק לזה: גם אם את עצם המילה עליו לבצע בחינם, - על זה נאמר: "מה אני בחינם אף אתה בחינם" [בכורות דף כ"ט.], הרי מה שכרוך מסביב לזה, כלומר, ההוצאות הכרוכות בכך חייב האב לשלם וזה מבואר ברמב"ן, בתורת האדם, בעניין רופא [כתבי הרמב"ן (הוצאת מוסד הרב קוק), חלק ב', עמוד מ"ד, ד"ה הלכך שכר החכמה וכו']. גובה ההוצאות שהאב מחוייב להוציא בזה, מבואר ברמב"א [אורח חיים, סימן תרנ"ו. ושם במשנה ברורה, ס"ק ח'. ובביאור הלכה, ד"ה יותר מחומש, וד"ה אפילו]. (זה כמובן יכול להיעשות ע"י האב בכיוון ההפוך. כלומר, ע"י הבאת התינוק למקום מגוריו של המוהל, לפני השבת). כל עוד המצווה מוטלת על האב, אין להעביר את המצווה אל בית הדין [שו"ע יורה דעה, סימן רס"א: "אם לא מל האב את בנו, חייבים בית דין למולו"] ולא להטילה על המוהל עצמו. גם אם ידוע מראש, שאין האב מוכן לקבל על עצמו את ההוצאות כפי שפורטו לעיל - אין אף אחד אחר מחוייב בזה. (פרט, אולי, לכוף את האב לכך - אם הדבר ניתן. אבל אם אין זה ניתן - אין זה יכול לשמש עילה, לחייב את בית הדין או המוהל בכך).

חובת בית הדין - וכן, של המוהל - אינה חלה במקרה מעין זה, אלא ביום חלות המצווה. כשהתינוק לפנינו, והוא חייב במילה, ואינו נימול ע"י מי שחובתו בכך. היינו, ביום שבת עצמו. אך אז, הרי אין הדבר לא בידי בית דין ולא בידי המוהל, שאינם במקום. על כן, בהכרח שזה יידחה ליום ראשון.

ב. אם האב הוא חסר אמצעים, באופן שאין עליו החובה להוציא את ההוצאות, אזי המצווה חלה עוד לפני השבת, על בית הדין ועל המוהל. מאחר, וכאמור, המוטל על המוהל בהיותו המומחה והבקי בזה - הוא עצם מעשה המילה, מכל מקום, ההוצאות הכרוכות בכך - כולל טרחת היעדרו מהבית וכו' - זה אינו מוטל דווקא על המוהל. ובוה, חובת בית הדין לדאוג, ע"י הטלת החיוב על כל בני המקום. (ואולי משום זה, נזכר בזה חובת בית הדין [שו"ע יורה דעה, סימן רס"א: "אם לא מל האב את בנו, חייבים בית דין למולו"]. שהרי עצם המילה היא כמבואר בפוסקים - על המוהל עצמו).

ג. נראה שבמצב כזה - שהציבור משתתף בהוצאות - ראוי שיראו זאת כמתנה לאבי הבן, כדי שייחשב שהוא קיים המצווה, ולא ייראה כקיום המצווה ע"י בית הדין או המוהל. (וכמה הבדלים להלכה בדבר, ואין מקום להאריך).

ד. על חיוב המוהל במקום שישנם כמה מוהלים: יש עוד לדון, אם במצוות עשה זו המוטלת על כל היודעים והבקיאים - הנמנע מלקיים, (גם אם כולם מונעים עצמם בטענה שילך למוהל אחר), האם כל אחד עובר או לא [ענין כתבי הרמב"ן (הוצאת מוסד הרב קוק), חלק ב', עמוד מ"ד, ד"ה הלכך שכר החכמה וכו', בסוף הפרק]. כן יש לדון על חובת המוהל למול בעוד החובה על האב, והוא אינו משמש אלא כשלוחו. דחובת בית הדין והמוהל, אינה אלא כשהאב מנוע או נמנע, דאז נחשב המוהל כמקיים המצווה ולא רק כשליח. וחובת המוהל לא מצינו, כשעושה זאת רק בשליחות (יש להאריך [ענין כתבי הרמב"ן (הוצאת מוסד הרב קוק), חלק ב', עמוד מ"ד, ד"ה הלכך שכר החכמה וכו', בסוף הפרק] ואין כאן מקומו). כאמור, זוהי דעת הגר"ש ישראלי. וענין עוד בשו"ת לבוש מרדכי, סימן כ"ט.

לג. שימוש בתנור חשמלי בשבת

קינשאסה, זאיר - אב, תש"ן

שאלה

מה דין תנור שלנו לעניין שבת (כשאין תרמוסטט);
א. איך מותר להשהות בע"ש בתנור כזה, איזה היכר צריך?
ב. האם מותר להחזיר לתוכו בשבת, לדעת שו"ע?

תשובה

בהנחה, שכוונתך לתנור אפיה חשמלי, אשר יש אפשרות להפעילו במצב "שבת", שמשמעותו, ניתוק מתרמוסטט (התרמוסטט גורם לוויסות בהפעלת התנור בהתאם לטמפרטורת התא. התקן זה אוסר לפתוח את תא האפיה, משום שזה גורם במישרין להפעלה) בכגון זה, החשש הוא רק מאיסורי דרבנן של השהייה והחזרה – האסורים במקרים מסויימים, משום גזירה שמא יחתה בגחלים – או לעיתים, משום שנראה כמבשל¹.

מסקנתנו, בכגון זה, כך היא:

א. מותר לשמור בתא האפיה אוכל חם ומבושל². בתנאי שיש היכר בתוך התא³. דהיינו, שאם רק תחתית התא מחממת, יש להניח לוח מתכתי מפריד בינה לבין הקדירות. ואם גם הדפנות מתחממות בהפעלה, יש להניח לוחות כאלה, גם מן הצדדים (או מסגרת מתאימה כזאת)⁴.

ב. נכון לכסות גם את הכפתור המכבה ומדליק את התא. או, להניח עליו שלט: "שבת קודש" וכד', אך אין זה מעכב⁵.

ג. כשנעשה ההיכר כנ"ל, מותר להחזיר בשנית, בשבת, תוך הקפדה על תנאי ההחזרה הנזכרים בהלכה⁶.

1 שבת, דף ל"ד, ע"א. ושם דף ל"ח, ע"ב. ואילך.

2 הכרעת הרמ"א, בעקבות הר"ן והראשונים, שהתנורים שלנו נחשבים ככירה האמורה במשנה - ולא כתנור - ומותר להשהות ולהחזיר בגרופה וקטומה. ולרמ"א, מותר להשהות אף בשאינה גרופה וקטומה. (או"ח, סימן רנ"ג, סעיפים א', ב, ה') וכ"ש התנור החשמלי שבזמננו. אגרות משה או"ח, חלק ד', בתשובותיו על הלכות בישול בסי' ע"ד.

3 בניגוד לפלטה של שבת, יש להתייחס לתנור כהנחה ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה. משום שעיקר הסברא לומר שפלטה נחשבת כגרופה - היא, שאין בה מתג לכיבוי והדלקה או שינוי עוצמה. וזה אינו נכון בתנור. (בענין פלטה, עיין ציץ אליעזר חלק ח' סי' כ"ו. יחוזה דעת, ב', סי' מ"ה, קובץ תחומין ב', מאמרו של הרב סיני אדלר). לפיכך, יש צורך בכיסוי, הנחשב לקטימה שבש"ס. וראוי לעשות כן, גם לפי הרמ"א, שפסק כחנניה, שלהשהות מער"ש מותר, גם בכירה שאינה גרופה וקטומה, בכדי שלא תתעורר בעיה של החזרה.

4 אגרות משה או"ח, ד', שם.

5 אגרות משה או"ח, א', סי' צ"ג.

6 בסימן רנ"ג, סעיף ב', והיינו לשו"ע: עודנה רותחת ולא הניח ע"ג קרקע, לרמ"א: כך שלא נצטנן לגמרי אבל צריך שתשאר "עודה בידו", ודעתו להחזיר. ובתנורים שלנו, אין התא נחשב כהנחה בתוך כירה של הש"ס, אלא כעל גבה. (סי' רנ"ג שם, ע"פ השלטי גבורים).

לד. הנאה ממעשה שבת של גוי

קינשאסה, זאיר - אב, תש"ן

שאלה

בעניין ליהנות ממלאכתו של אינו יהודי בשבת, כשעושה מעצמו. לדוגמא: רואה אוכל העומד להישרף ומוסיף מים, או מנמיך את החום וכד'. (האינו יהודי הוא עובד קבוע של הבית).

תשובה

כידוע, אסור ליהנות ממלאכת נוכרי בשבת, אא"כ עשאה לצורך עצמו, וגם אין חשש שמא ירבה בשביל יהודים¹. וכן, בתנאי שאין התוצר מוקצה². כמו כן, יש מקרים בהם מותר ליהנות גם בעושה לצורך ישראל:

א. כשאין היהודי נהנה הנאה ישירה מגופה של המלאכה, אלא באופן עקיף³.

ב. כשגם בלא עשייתה היה אפשר ליהנות בדוחק⁴.

לפיכך, יש לבדוק בקפידה כל שאלה המתעוררת בנושא זה. שהרי, יש להתחשב בכל הנתונים, וכל מקרה צריך להיות נדון לגופו. בשאלתך שני מקרים:

א. נוכרי עובד הבית, שהוסיף מים לתבשיל העומד להישרף (ומתוך הנחה שמדובר במי ברז שלא הורתחו והאיסור כאן מדאורייתא). אם היה התבשיל נשרף ונפסל לאכילה - לולא פעולתו, מותר לאכול התבשיל, אם הוא מיועד גם לגוי. משום שמטרת הוספת המים, לעכב את שריפת המאכל. ולא שייך גזירת "שמא ירבה בשביל ישראל", כי כמות המים איננה קשורה למספר האוכלים⁵. ואם התבשיל היה נשרף רק במקצת, והיו אוכלים אותו ע"י הדחק, יש להתיר לאכול, גם כשהתבשיל מיועד רק לבני הבית היהודים. כל זה לאחר מעשה. אך מלכתחילה יש למחות בגוי מלעשות זאת⁶. ובפרט, בעובד הבית. מה עוד, שאפשר לפתור את הבעיה, בדרך היתר (כגון; הוספת מים, ישירות מדוד רותח שעל האש, כשהאש מכוסה).

ב. הנמכת האש. כאן ההנאה מן התבשיל באכילתו, אינה הנאה ישירה מגוף המלאכה האסורה וכנ"ל. לפיכך, מותר לאכול את התבשיל, גם אם לולא הקטנת האש, היה נפסל לאכילה.

אולם, גם כאן - שהמלאכה שנעשתה, היא מדאורייתא - אין לאפשר לגוי, מלכתחילה, לעשות כן. וההיתר אמור רק, כשכבר עשה מעצמו.

1 שו"ע או"ח, סימן רע"ו, סעיף א'.

2 שם, סימן שכ"ה, סעיפים ד', ה'. וכן, שהוקצה מדעתו מעש"ק, או נולד.

3 כגון, קריאת מכתב שהובא ע"י הגוי מחוץ לתחום, ועיין בסימן ש"ז, משנה ברורה, ס"ק נ"ה וס"ק נ"ו.

4 כגון, תוספת תאורה על זו שכבר קיימת שם.

5 ע"פ סימן רע"א, סעיף א'. וכן סימן שכ"ה, סעיפים י"ב. ודומה למדליק נר או מדורה לצרכו.

6 עיין סימן ש"ז, משנה ברורה, ס"ק ע"ו. וא"כ, אפילו כשאין התבשיל מיועד גם לגוי.

לה. קניית מוצרים שהגיעו בטיסה הכרוכה בחילול שבת

קינשאסה, זאיר - תשרי, תשנ"א

שאלה

בקהילתנו, חנות למוצרי מזון כשרים המיובאים מדרום אפריקה. כעת, נודע לנו, שהטיסה המביאה את המוצרים מגיעה בערב שבת. יש לציין, שההזמנה נעשית על ידי יבואן גוי, שעוסק ביבוא גדול של המוצרים, ובין השאר (כמעין טובה), מביא גם בשבילנו עם סכום קבוע מראש (כשכר טרחה). היבואן מביא לנו את המוצרים עצמם ביום שני. יש לציין שקשה לנו למצוא יבואן אחר וטיסה אחרת. שאלתי: האם ניתן להזמין דרכו? (קהילתי כולה ספרדית. והאם ניתן לסמוך על דעת הבי"י בסימן ש"ז).

תשובה

א. בהנחה, שישנן טיסות נוספות שלא בשבת, אע"פ שיבואן זה משתמש בטיסה שנוחתת בליל שבת, מותר להזמין סחורה דרך יבואן גוי זה¹ וזאת כאשר קצף לו שכר², או שהתנה עימו ליתן לו שכר³, שהגוי אדעתיה דנפשיה עביד. בתנאי שאין מפורסם שזה משלוח לישראל⁴ בתנאי שלא יאמר לו להביא בשבת⁵, ובתנאי שיצאה הסחורה מבית ישראל לפני שבת, ולא נכנסה לבית ישראל עד אחרי שבת⁶.

ב. כשאין אפשרות להעביר את הסחורה אלא בשבת, לדעת הבי"י, מותרת האמירה לנוכרי - במקרה זה, הזמנת המשלוח - כיוון שאין אומר לו בפירוש שזה יעשה בשבת. ולמ"א וט"ז הזמנה זו אסורה, שהרי זה, כאומר לגוי שיעשה בשבת⁷. ומכל מקום, יש להתיר במקרה זה, לצורך אספקת מזון כשר. כיוון שלצורך גדול של דבר מצווה, מותרת אף אמירה מפורשת לצורך השבת עצמה⁸.

ג. גוי שנמסרה לו מלאכה (כגון: לתפור בגד וכיו"ב) שאינה מיועדת לשבת. אלא, שהגוי מצא לנכון לעשותה בשבת, כשנקבע לו המחיר מראש. פעולה זו נעשתה "אדעתא דנפשיה". על כן, מותר ליהנות ממנה אפילו בשבת עצמה. אלא, שלדעת הרמ"א, מן הראוי להמתין למוצאי שבת, "בכדי שיעשה"⁹. אך, אם המלאכה לפי ענייניה, נדרשת לאותה שבת עצמה - כגון; להדליק נר בשבת לעת ערב - אם נעשתה לצורך ישראל, אפילו אם נקבע לו שכר מראש, אין זה בגדר "אדעתא דנפשיה"¹⁰, ואסור.

ואם נעשתה גם לצורך נוכרים. אם הם רוב הנהנים ממנה, או שהנוכרי שעשה את המלאכה הוא עצמו משתמש בה, אנו דנים שעיקר הפעולה לא נעשתה עבור הישראל אלא עבור הנוכרים המרובים, או עבור הנוכרי שעשה אותה. על כן מותר להשתמש בזה גם

1 שו"ע או"ח, סימן ש"ז, סעיף ד'. ורמ"א שם.

2 ואם לא קצף, מותר כל שיכול להגיע קודם שבת (שם, סימן רמ"ז, סעיף א'. ומשנה ברורה שם סק"א). ואם לא יכול להגיע קודם שבת, אסור. אף שנושא איתו שאר סחורות (משנה ברורה, סי' רמ"ז, ס"ק י"ח).

3 שם, סימן רמ"ז, סעי' ב'.

4 וגם במפורסם מותר, כיוון שדרך היבואנים לעסוק בקבלנות, לא אתו למיחשדיה בשכיר יום.

5 שם, סימן רנ"ב, סעיף ב'.

6 שם, סימן רנ"ב, סעי' א'. משנה ברורה, סי' רמ"ז, ס"ק י"ח.

7 שם, סימן ש"ז, סעי' ג', ס"ק ט"ו במשנב"ר.

8 שם, רמ"א סימן רע"ו, סי' ב'. מרן הרב ישראלי מגדיר זאת כצורך גדול במקום מצווה. ומ"מ מפפק להתיר, כשהדבר נעשה דרך קבע. ויש לצרף דעת הרב עובדיה יוסף, יחוה דעת חלק ג' סי' י"ז, שמתיר לספרדים, כבי"י.

9 שם, סימן רנ"ב, סעי' ד'. אם לא שצריך לה בשבת, שאין לו אחרת (רמ"א, שם וביאור הלכה שם, ד"ה שצריך).

10 שם, סימן רע"ו, סעי' א' ברמ"א. במשנה ברורה, סימן רנ"ב, ס"ק כ"ז, מתבאר שגם לדעת המחבר אסור ליהנות, כאשר גוי עשה לצורך הנאת ישראל בשבת.

לישראל, באותה השבת¹¹.

ולפי זה בנדון דידן, שעיקר פעולת טיסת האווירון ושאר המלאכות והפעולות הכרוכות בכך¹², וכן השימוש בטיסה זו ע"י היבואן, הם בעיקר לצורך הנוכרים והיבואן - לצורכי היבוא שלו - שהיא המגמה העיקרית שלו. ואילו העברת המטען של הישראל אינה מהווה אלא רק חלק קטן של מטענו הוא, יש לראות את הכול שהוא לצורך הנוכרים. הישראל נהנה מזה רק בעקיפין (בגדר עשיית טובה כנזכר בשאלה), ועל כן במקרה זה ההבאה מותרת, ללא צורך לשהות "בכדי שייעשה".

11 גם המ"א - שם, ס"י רע"ו, סק"ו, שאוסר, כשנעשה לצורך שניהם - מציין לסי' תקט"ו, סס"ו, ומבאר מחצית השקל, שכוונתו למתבאר שם במ"א, ס"ק כ"ג, מחלוקת סמ"ג ורש"י. ולרש"י, אינו אסור אלא משום ספק. וכאן שהגוי עושה בעיקר לצורך גויים, לא צריך ל"כדי שייעשה".

12 מלאכות הנעשות בסחורות הישראל בפני עצמן - כגון; הוצאה מרשות לרשות - הן בדרך כלל דרבנן. ויש לצרף כאן דעת א"ר ותו"ש, בדעת הרמ"א - כמתבאר בשער הציון, שם, ס"י ש"ז, אות י"ז - שמותר ליהנות ממלאכות דרבנן. אם נעשית מלאכה דאורייתא לאחר הנחיתה, לדעת המחבר מותר, ולדעת הרמ"א נראה, שאף ש"בכדי שייעשו" היינו, כדי שילך הגוי למקום שליט, ויגמור המלאכה, ויחזור לכאן, כאן אין לאסור, אלא משעה שנעשו הפעולות בשבת, בסחורות הישראל בפני עצמן.

לו. הפעלת מסעדה של יהודי בשבת ע"י עובדים נוכרים

מלמו, שוודיה - כסלו, תשנ"א

שאלה

יהודי יש לו כאן מסעדת פלאפל. אני בדקתי את כל האוכל שם, והכל כשר. הוא מוכר רק חומוס, פלאפל, מוצרי טבעול מישראל וסלטים. הפיתות - ממאפייה שרק אופה פיתות. הבעיה העיקרית שלו זה שבת. הוא בעצמו שומר שבת. המסעדה שלו נמצאת על יד שוק הירקות, ויום השוק הגדול כאן, זה בשבת. הוא אמר לי שאם היה פותח את המסעדה בשבת, היה מרוויח יותר, או לפחות שווה, לכל ימי השבוע ביחד. האם מותר לפתוח בשבת, ע"י זה שגוי יעבוד שם? באיזה תנאים זה יכול להיות מותר? האם זה משנה, אם הגוי מקבל אחוז מסויים ממה שהוא מוכר, או משכורת קבועה?

תשובה

במקרה זה - שבו היהודי הוא בעל המסעדה - איננו רואים שום היתר, להעסיק בה גוי בשבתות וחגים. בין אם שכרו קבוע, בין אם יקבל אחוזים מרווחי השבת. משום, שהמסעדה בבעלות יהודית (והדבר ידוע, שהרי בעל הבית נמצא במשך כל השבוע), והרי זה בכלל האיסור האמור בש"ס "מפני שנקרא על שמו ועובד כוכבים עושה בו מלאכה בשבתות"¹. דהיינו, חשד ומראית עין.

הדבר אמור אפילו כשרווחי יום השבת באים לידי הנוכרי. ק"ו במקרה דידן, שהבעלים נוטל את הרווח, הרי יש כאן בעיה של שכר שבת². ועוד, כאן כשנשכר במיוחד לשבתות - הרי אין כאן סברא שהגוי אדעתא דנפשיה קעביד כי הוא עובד ממש בשביל היהודי³, וכידוע, הדבר אסור, ואף אוסר את תוצרתו בהנאה⁴. הדרך היחידה להיתר, היא בעשיית שותפות בבעלות עם הנוכרי⁵, תוך הסכמה בחוזה כתוב - לחלוקת רווחים. כך, שהגוי יקבל את הכנסות השבת, והיהודי את ששת ימי השבוע⁶. הדבר עשוי להיות משתלם ליהודי אם ממילא יש לו עובד גוי במסעדה, במשך כל השבוע (כשהוא משלם לו משכורת), ויעשה עמו עתה שותפות בבעלות, כנ"ל.

על כל פנים, ראוי לחזק את אותו יהודי בעמידתו האיתנה מול הפיתוי הזה. ולהסביר לו את הערך העצום של שמירת השבת, וסגולת ההקפדה על קדושתה, דבר שמביא ברכה וסייעתא דשמיא.

הצעתו של בעל ה"אגרות משה":

נוסח שכתבתי לשטר שותפות עם נוכרי להיתר עבודה בשבת:

בעה"י.

אנחנו הח"מ מר וגברת יהודה ישראלי מצד אחד ומר נוכרי מצד שני שאנחנו שותפים בקארפאריישן (מפעל) פלוני, הנמצא בעיר פלונית, ברחוב אלמוני. שיש מזה למר וגברת יהודה ישראלי ע"ה אחוזים ולמר נוכרי כ"ה (25) אחוזים. עשינו חוזה בינינו אשר כל השבתות וימים טובים שייכים רק למר נוכרי. ואין למר וגברת ישראלי שום שייכות בימים אלו בין לרווח בין להפסד. ושלושת הימים הראשונים מהשבוע, שייכים רק למר וגברת ישראלי. ואחר יום טוב יהיו מימי החול כנגדם לפי החשבון, למר וגברת ישראלי. ושאר הימים הם שותפים כל אחד לפי חלקו. והותנה שאם יישאר איזה עבודה - ממה שימכור מר נוכרי בימי השבתות וימים טובים - לגמור בימים השייכים למר וגברת ישראלי, יהיו מחויבין לגמור בהמקח שיקבעו, כפי המלאכה שצריכה להיגמר. ואם יישאר איזה עבודה ממה שימכרו בימים השייכים למר וגברת ישראלי, ובימים שהם שותפים - לגמור, בימי השבת ויו"ט השייכים למר נוכרי, אינו מחויב מר נוכרי לעשות, כשלא ירצה. אבל, באם ירצה, יהיה רשאי לגמור ויתחשב השווי כפי עבודת הגמר שסך זה יהיה שייך למר נוכרי. והוצאות פועלים ועלעקטרי (וחשמל) וכל הדברים שבבניין ושכר תשמישי הכלים, כן שכר המקום, יתחשב לפי כל יום ויום לכל אחד מה שישתמש בו (אג"מ שם).

- 1 ע"ז, דף כ"א, ע"ב. ונפסק בשו"ע או"ח, סי' רמ"ג. רק באריסות קבועה - שהגוי עובד כל הזמן ומפריש אחוז מסוים לבעלים - התירו, ודווקא בשדה - שדרך לתיתה באריסות, ולא במרחץ - שאין דרך בכך. ואז, יש חשד ומראית עין, שהוא עושה בשליחות הבעלים היהודי. ראה, שו"ע או"ח, סי' רמ"ד, סעיף ו' ובמשנ"ב שם. באגרות משה או"ח, ד', סי' נ"א, ואו"ח, ב', סי' ס"ד.
- 2 שם, סי' רמ"ג, משנ"ב סק"ג.
- 3 סברת "אדעתא דנפשיה", קיימת כשהגוי אינו חייב לעשות המלאכה בשבת, מבחינת דרישות היהודי. רק הוא מדעתו עובד בשבת. כגון; מסירת רכב למוסך נוכרי, כמה ימים לפני שבת (ע"י בר"ן על הברייתא בע"ז שם. ובשו"ע או"ח, סי' רמ"ג, משנ"ב סק"ז).
- 4 שם, סי' רמ"ד (ועיין גם בסי' שכ"ה).
- 5 עיין שם, בסי' רמ"ה.
- 6 אגרות משה או"ח, א', סימן צ'. וחלק ד', סימן נ"ו. ומצ"ב צילום של נוסח החוזה שמציע הגר"מ פיינשטיין.

לז. שותפות בע"מ, המותר להשתתף בה כשהעסק פתוח גם בשבת (מאפייה)

מלמו, שוודיה - כסלו, תשנ"א

שאלה

יהודי מקהילתינו, הציעו לו עוד יהודים לפתוח מאפייה ביחד. הם לא שומרי שבת. זה יהיה עסק בע"מ. זאת אומרת שיהיו לו מניות בעסק, והוא יקבל משכורת קבועה. באיזה תנאים מותר לו, אם בכלל, להיכנס לעסק? כמובן, העסק יהיה פתוח בשבת.

תשובה

באופן המתואר בשאלה, אין כל היתר להכנס לשותפות כזאת, למרות שהיא בע"מ והאחריות להפסדים חלה על הממון המשותף בלבד. זאת מכמה סיבות:

א. אם יעבדו יהודים בשבת במאפייה - הרי השותף מסייע לעוברי עבירה וזה אסור¹.

ב. הנאה מרווחי חילול השבת, שנעשה ע"י יהודים (הנאה ממעשה שבת²).

ג. הואיל והמאפייה בבעלות יהודית - חשד ומראית עין (כתשובה לשאלה 6).

אולם, אם בעלי המניות היהודים, יפקידו בידי נוכרים את הניהול המעשי של המאפייה במשך כל השבוע³, ולא יהיו נוכחים שם בקביעות, ולא תהיה להם זכות מיוחדת להתערב, בעניינים הנעשים בעבודה השוטפת של העסק, על כל מרכיביו (כך יכתב בחוזה העבודה), אז יש להתיר את השותפות הזאת, בתנאי, שלנוכרים לא ייאמר שהם חייבים לעבוד גם בשבת. ומותר, אפילו באופן שהגויים מקבלים משכורת קבועה, שאיננה תלויה בגובה הרווחים⁴.

1 שבת, דף ג', ע"א, בתוס' ד"ה בבא. וברא"ש ובר"ן שם. ע"ז, דף ו', ע"ב.

2 שו"ע או"ח סי' שיח, סעי' א'.

3 במיני מאפה מסוימים (עיין שו"ע יו"ד סימן קי"ג, ס"ג) יש להיזהר מבעיית בישולי עכו"ם. וניתן לפתור זאת כמו בכל מאפייה של נוכרים, ע"פ המבואר בשו"ע יו"ד סי' קי"ג.

4 דבר זה מסתמך על הלכה המופיעה בשו"ע או"ח, סי' רמ"ה, סעי' ד'. שמותר לתת לגוי מעות שיתעסק בהן אף בשבת, וחולק עמו ברווח. ומהסברא שכל המלאכה מוטלת רק על הגוי. וראה באג"מ או"ח, ד', סימן נ"ד, שבאופן הנ"ל הנוכרי נחשב כבעלים על המלאכה... וממילא אין לראות את היהודי כבעלים על זה. ובכך, אין ניכר הדבר שהעסק של ישראל, ואין חשד ומראית עין. אך כל זה בהקפדה על כל התנאים האמורים, בנוגע למנהל המשרד והעובדים הגויים.

לח. עסק בע"מ הפתוח בשבת ושבתות עם גוי במסעדה למטרת פתיחתה בשבת

מלמו, שוודיה - כסלו, תשנ"א

שאלה

לאור תשובתכם שהפעלת מאפיה בשבת מותרת בשבת רק כשכל העובדים במאפייה יהיו גויים, ושלא יהיה ליהודי בעל מניות, שום רשות ושליטה בעסק. אני לא מבין איך אפשר דבר כזה, שבעל המניות אין לו שום סמכות על מי שהוא באמת הפועל שלו. אולי תוכלו לברר את זה יותר. באותו עניין, שאלתי על מסעדת פלאפל שיש לו. המסעדה סגורה עכשיו בשבת. אם יעשה שותפות עם גוי ע"מ שהגוי יפתח בשבת אבל הרווח של שבת ילך לגוי - האם השותפות צריכה להיות 50/50, או די בכך שזה יהיה רק בצורה שרק הגוי יעבוד בשבת ויקבל את הרווח בשביל היום האחד הזה ושאר הרווח לכל ימי השבוע יהיה ליהודי. ואם הגוי כן עובד בשבת, האם יש בעיה של בישול גוי וכשרות כלי הבישול? ומה בקשר לכשרות הלחם מהמאפייה אם הגוי הוא אופה?

תשובה

המשך בירור בענין שותפות בע"מ במאפייה הפועלת בשבת:

נפסקה הלכה בשו"ע (או"ח, סי' רמ"ה, סעיף ד') שמותר לתת לגוי מעות שיתעסק בהן אף בשבת, וחולק עמו ברווח. משמעות הדבר שאע"פ שנעשה מסחר בכספו של יהודי בעצם יום השבת, הואיל וזה נעשה ע"י גוי והוא המחליט כיצד להשקיע ולסחור, וגם לא נאמר לו ע"י היהודי לעשות זאת דווקא בשבת - א"כ הרי הגוי נחשב כבעלים לאותה המלאכה, ואדעתא דנפשיה קעביד, ומעצמו הוא סוחר במעות בשבת, ואין שום איסור מבחינת היהודי.

ניתן להתייחס לעסק מסחרי כמעות (כמופיע במקורות) ולדמות מילתא למילתא, דהיינו: אם יהודים השתתפו ביניהם בהשקעה של עסק בע"מ, והמאפייה הוא מקור ההכנסה של אותה שותפות, הם יכולים למסור את ניהול המאפייה לידיים נוכריות בכל השנה. אמנם נכון שהנוכרים הם פועלים של היהודים, אבל הם לא "עבדים" שדעתם בטילה, אלא להם בעצמם הסמכות לקבוע את כל מרכיבי העבודה במאפייה, ועליהם מוטלת האחריות לכך שהעסק יכניס כמה שיותר רווחים. הגם שהרווחים הולכים לבעלי המניות, והגויים מקבלים משכורת קבועה שאיננה קשורה בהכנסות העסק. דבר זה מתבטא גם באי נוכחות קבועה של היהודים במאפייה, אלא רק לעיתים בבחינת מבקרים. לעומת זאת, עסקי חוץ, דהיינו התקשרות והשקעות של הנכסים בדברים אחרים - אלה יכולים להתנהל ע"י הבעלים היהודים, אבל לא הניהול הפנימי של המאפייה.

עם זאת יש להדגיש באופן ברור ביותר, שאם דרך זו איננה בת ביצוע בעסק המדובר, ומדובר על ניהול יהודי של המאפייה, אין שום אפשרות להיתר, ואסור לפתוח את המאפייה בשבת, או להשתתף בניהולה אם היא פתוחה בשבת.

בענין שותפות עם גוי במסעדה לפותחה בשבת:

ראשית, אנו חוזרים ומדגישים שההיתר הינו דווקא בשותפות בבעלות המסעדה ולא בעבודת התפעול (אם יש שילוט או מסמכים המציינים שם הבעלים היהודי, יצויין שם הנוכרי בשווה).

באופן זה מותר גם בחלוקת שותפות של כל ימי חול ליהודי ושבת לגוי, ובתנאי שהדבר יכתב בפירוש ובפרטים בחוזה כפי שהבאנו בתשובה המקורית מבעל "אגרות משה"¹ ואין צורך בחלוקה של חמישים אחוז וחמישים אחוז, אלא העיקר שרווחי השבת ילכו בלעדית לגוי.

המאכלים אשר מתבשלים במסעדה ואינם נאכלים כשהם חיים (כגון: חומוס, תפוחי אדמה, חצילים וכד'), יש בהם בעיית בישולי

1 עיין בשו"ע או"ח, סי' רמ"ה.

עכו"ם², ואע"פ שאין מדובר על אכילה של יהודים בשבת, מ"מ יש לזה נפקא מינה לגבי מה שנשאר מן האוכל למוצי"ש וכן לגבי הכלים³. הפיתרון המוצע לכך הוא השארת אש שהודלקה ע"י יהודי מערב שבת, ובה ישתמש הגוי העובד בשבת⁴. גם במשך כל ימי השבוע יש לשים לב לכך כי מן הסתם יש עוד עובדים נוכרים במסעדה. אם לא נעשה הדבר: לכתחילה - יש להגעיל את הכלים⁵. ובדיעבד, מספיק להשהותם עשרים וארבע שעות ללא שימוש⁶, ואם בישלו בו בתוך כ"ד שעות התבשיל לא נאסר⁷.
 על פת עכו"ם אין לחוש כאן, כי הפיתות באות מן הפלטר ואין נוהגים להחמיר בזה בפרט בחו"ל⁷, אבל יש לוודא שהקמח במאפייה נקי ומנופה מתולעים ושרצים.

2 עיין בשו"ע יו"ד, סי' קי"ג, סעיפים א', ב', ג'.

3 שם סעיף ט"ז.

4 שם סעיף ז' כדעת הרמ"א.

5 חכמת אדם כלל ס"ו, סעי' י"א וי"ב. חיי אדם כלל ס"ט, סעי' ט"ז.

6 שם.

7 שו"ע יו"ד סימן קי"ב, סעיף ב'.

לט. יין תפוחים לעניין טעימת המסובים לאחר הקידוש

קיטו, אקוואדור - אב, תש"ן

שאלה

בבית אבות שבעירנו אני עושה קידוש כל ליל שבת. שאלו אותי אם ניתן להשתמש ביין העשוי מתפוחים (עץ) לכל המסובים שם, ויספקו בשבילי יין כשר מענבים.

(כל העצה משום חוסר יין כשר באקוודור, ורצונם לשמור יין זה לקידוש ממש, ולתת לדיירי הבית יין תפוחי-עץ במקום) האם לקבל ולהתיר עצה כזאת?

תשובה

כאשר הקידוש נעשה על יין ענבים שברכתו בורא פרי הגפן, אין שום מניעה שהמסובים ישתו לעצמם יין תפוחים, משום שטעימת כל המסובים מן היין היא רק למצווה מן המובחר¹. וכשהיין בצמצום - מספיק בהחלט שישתה המקדש² כשיעור מלוא לוגמיו³, ובכך יוצאים כולם ידי חובת הקידוש על הכוס. לפיכך, טעימתם מיין התפוחים אינה מן הקידוש (כי אין לקדש על חמר מדינה בליל שבת כדלקמן), והואיל והם אינם טועמים מיין הענבים, עליהם לברך שהכל על שתייתם זו⁴, כל זאת לאחר שהמקדש (או אחד אחר) שתה כשיעור מיין הקידוש.

עם זאת רצוי להביא לידיעת הציבור שאין לקדש על יין שאינו מענבים, לבל יטעו וישתמשו בו לגבי הקידוש בליל שבת שאף ע"פ שהוא נחשב כ"חמר מדינה" - אין לקדש בליל שבת על זה, ורק בשבת בבקר ניתן לקדש על חמר מדינה⁵. כמו כן מותר להבדיל על יין זה⁶.

1 שו"ע או"ח, סי' רע"א, סעיף י"ד.

2 או אחד מהמסובים, שו"ע שם. ובפרט כאשר המקדש אינו עומד לאכול עימהם את סעודת השבת שאז עליו להתכוון שלא להוציא את עצמו ידי חובת הקידוש, ועדיף איפוא שאחר ישתה (שו"ע או"ח סי' רע"ג, סעיף ד', ובהגהות הרעק"א שם).

3 סי' רע"א, סעיף י"ג.

4 שו"ת יחוה דעת, ה', סימן כ'. אפילו לדעת הרמ"א או"ח סי' קס"ז, סעיף ו', שהרי המשקה הזה נחשב אצל המסובים כעיקר ולא כטפל ליון.

5 שו"ע או"ח, סימן רע"ב, סעיפים ח"ט.

6 שו"ע או"ח, סימן רצ"ו, סעיף ב'.

מ. שמירת יו"ט שני של גלויות ע"י שליחים ובעלי חוזה אישי היוצאים מא"י לחו"ל

קייפטאון, דרום אפריקה - ניסן, תש"ן

שאלה

הנה נבוכים אנחנו, בחוץ לארץ, בשאלת שמירת יו"ט שני של גלויות. ולמרות שידענו שפוסקים מובהקים כבר אמרו דברם בנושא זה, רבו, הדיעות והמנהגים בקרב בני ארץ ישראל, הנמצאים כאן לזמן מה. ואנו מבקשים בזה את הוראת כבודו, באופן פרטי, למקרים השונים דלהלן:

א. שליחי הסוכנות, תנועות הנוער וכד' שיצאו לחו"ל בשליחותם, לשנתיים או לשלש שנים, האם מותרים הם בעשיית מלאכה בצנעא, והאם עליהם להתפלל תפילת חול, ביו"ט שני של גלויות?

ב. מי שיצאו כנ"ל בחוזה אישי ולא כשליחי מוסדות, ואף הם, כשליחים הנ"ל, איתנה דעתם לחזור לא"י. והשאירו בה דירה בבעלותם, מה דינם?

תשובה

שליחי מוסדות שנמצאים בחו"ל לתקופה קצובה, או שיצאו לחו"ל בחוזה אישי לתקופה קצובה ובדעתם לחזור, אע"פ שיצאו עם משפחותיהם - האשה והילדים¹ - דינם כבני א"י. אמנם, אסור להם לעשות מלאכה ביו"ט שני, בין בפרהסיה ובין בצנעא, כחומרי מקום שהלך לשם². ולעניין תפילה, עליהם להתפלל תפילת שמונה עשרה של חול בלחש, ביו"ט שני. וכן, להניח תפילין בצנעא, אבל צריכים ללבוש מלבושי יו"ט, מפני שהוא דבר של פרהסיה³. כל זה דווקא בחוזה, שלא נמשך יותר משלוש שנים. אך אם החוזה הוא ליותר משלוש שנים, או שדעת השליח ברורה (או אפילו מסופקת), שזמן שהותו יארך יותר משלוש שנים, נראה, שצריכים לנהוג כבני חו"ל⁴.

1 ושונה ממה שהביא המשני"ב, על שו"ע או"ח, סימן תצ"ו, סוף סק"ג, שהעוקר דירתו עם אשתו ובניו, ממקום למקום, לישא וליתן ולהרוויח, שאע"פ שבדעתו לחזור, דינו כמי שאין דעתו לחזור. שהרי נאמר שם הטעם: "דסתמא דמילתא כיון שעקרינהו לאנשי ביתו כל שמוצא פרנסתו מרווחת באותו מקום שהלך שם, אינו זז משם" דזה שייך רק בעומד ברשות עצמו, ומרוויח שם פרנסתו, ולכן, אומדים שדעתו להשאר, כיוון שאין מה שידחפנו לחזור למקום שבא משם (שכנראה ששם לא היתה פרנסתו מצויה). מה שאין כן בנדון דידן שפרנסתו תלויה, גם בזמן שהותו שם, בחוזה שנערך עמו, והוא לזמן קצוב, וא"כ אין הדבר בידו להאריך את החוזה. ומה שהיתה פרנסתו מצויה בזמן שנקבע בחוזה, אין מזה ערובה שתהא פרנסתו מצויה אח"כ. ואדרבה, המוסדות השולחים את השליחים עפ"י חוזה, אינם מעוניינים לעודד ירידה, ואינם מאריכים את החוזה מעבר לזמן הקצוב.

עוד יש להעיר, שמכיוון שהמוסדות ששולחים את השליחים, מממנים את ההוצאות עבור נסיעת משפחתו לחו"ל, ולכן, אין אומדנא מזה שמעביר את משפחתו, לאותו זמן שברצונו להשאר בחו"ל. שהרי הוא מנצל את ההזדמנות שהמוסדות מציעים לו. משא"כ בנדון של המשני"ב, שבזמנו לטלטל משפחה זה דבר קשה, ואם עושה כן אמרינן שכוונתו בעקירתו - רצינית, וקיים סיכוי שישאר בחו"ל.

2 שו"ע או"ח, סימן תצ"ו. במשני"ב סק"ט ודלא כהט"ז.

3 שם במשני"ב, ס"ק י"ג.

4 כי זמן שכיר הוא שלוש שנים (ומשום זה, עבד עברי הנמכר לשש, נקרא "משנה שכר שכיר"), ויצא מכלל שכיר. ע"כ מה שיותר מזה, נושא אופי של קבע. וע"כ מסתבר, שגם לגבי היחשב כיושב בחו"ל, מטעם שדעתו לחזור, אינו אלא לזמן זה ולא יותר. (ענין קידושין, דף י"ז, ע"א תוד"ה חלה שלוש. ותשובות חת"ס או"ח, סימן ר"ו, ושע"ת לסי' תצ"ו, סק"ב, שבן א"י שירד לחו"ל, שהדין שעושה כמנהג א"י. וכן עשה כמה רגלים וכו'. משמע, שאין זמן קצוב - לנהוג כמנהג א"י - תלוי בשנה אחת).

מא. שמירת יו"ט שני של גלויות ע"י חזנים היוצאים רק לחגים

קייפטאון, דרום אפריקה - ניסן, תש"ן

שאלה

מי שיצא לחו"ל כחזן, אך ורק לתקופת החגים, ומיד לאחריהם הוא שב לא"י. כיצד עליו לנהוג בתפילות היו"ט השני? כגון בתפילת העמידה ובברכת ההלל ובעריכת סדר שני לציבור בפסח?

תשובה

בן א"י שנוסע לחו"ל, אך ורק לתקופת החגים, דינו כבן א"י¹. ורק לעניין מלאכה², ולעניין דברים שבפרהסייה מתנהג כבן חו"ל³. ע"כ, יש לו להניח תפילין בצנעא, ולהתפלל תפילת חול⁴. ואם היעדרו מהתפילה יורגש, יש לו ללכת לבית הכנסת להתפלל איתם. למרות, שהוא מתפלל - בשקט - של חול⁵. וכן במנחה ובמעריב, יש לו להתפלל עם הציבור תפילה של חול בזמן שהם מתפללים של יום טוב. פשוט שלא יברך על ההלל ואינו יכול להיות שליח ציבור⁶.

אין האיש הזה חייב לקיים סדר שני. אלא אם כן, ירגישו אנשים שלא מקיים⁷. אם ירגישו, ישב אתם ויקרא את ההגדה ויעשה הכל. אלא, שיבקש מבן חו"ל, להוציא אותו בברכות על כוס ב' וד', "על אכילת מצה", "על אכילת מרור" ו"אשר גאלנו". וכן לא יקדש בעצמו⁸. לא יגיד לאחרים, למה הוא לא מברך בעצמו ברכות אלה⁹, ולא שייך שהוא יוציא אחרים בברכות שהוא אינו חייב בהם¹⁰.

- 1 יום טוב שני כהלכתו, פרק ו', סעי' ב', ע"פ הגרי"ז מינצברג (נועם ח"ב עמ' ע'). וכן שמע מהגרש"ז אויערבך והגרי"ש אלישיב, שבענין זה נגרר האדם אחרי רוב דירתו. אפי' הגרש"ז אויערבך שאומר, שבן חו"ל שהחליט להיות בא"י לכל החגים - דינו כבן א"י, לא אומר כן בנדון דידן. ששם, העניין הוא שהוציא אותו מהספק של בן חו"ל, לגבי יום טוב.
- 2 וכנ"ל בשאלה הקודמת.
- 3 משנה ברורה, סי' תצ"ו, ס"ק י"ג.
- 4 שם.
- 5 אגרות משה או"ח, ח"ג, סי' צ"ב.
- 6 וכן כתב הגרי"ש גורן, במכתב לבני עקיבא, אודות השליחים שלהם בחו"ל.
- 7 חיי אדם, כלל ק"ג, ס"ד.
- 8 ע"פ חיי אדם הנ"ל, ואגרות משה או"ח, ח"ג, סי' ע"ב.
- 9 ע"פ אגרות משה הנ"ל.
- 10 הזכרנו רק חלק של ההלכות השייכות למקרים האלה. כדאי להשיג ספר יום טוב שני כהלכתו, מאת הרב ירחמיאל פריד.

מב. מחצלת לסוכה המשמשת לשכיבה רק אצל גויים

קיטו, אקוואדור - אב, תש"ן

שאלה

בסימן תרכ"ט, סעי' ו', מובא דין "מחצלת של קנים" בהלכות סוכה. ע"ש ברמ"א וגם משנ"ב, ס"ק י"ז וי"ח. כאן במדינת אקוודור מצויים מאד מחצלות של קנים, כמובן שנח מאוד לסכך בהם. אמנם ביררתי שהשימוש העיקרי של מחצלות כאלו הוא לשכיבה, ז"א הם נקנים ע"י אנשים עניים שמתמשים בהם כמיטות פשוטות. יוצא איפוא שרוב בני העיר שאינם יהודים בוודאי משתמשים במחצלת כזאת לשכיבה. אמנם, אין אף יהודי אחד שישכב על מחצלת כזאת. האם יש לקבוע את "עיקר שימושו" של המחצלת רק ע"פ תושבים יהודים שהם יקנו מחצלת כזאת לנוי או לסכך, או האם יש להתחשב ברוב של כל בני העיר.

תשובה

מחצלת, שרוב בני העיר, אף שאינם יהודים, משתמשים בה לשכיבה - אינה כשירה לסכך. וטעם הדבר: מכיוון שגם מחשבת גוי מהני, במקום שצריך מחשבה כתנאי שייחשב דבר ככלי, ויקבל טומאה¹, נמצא: אומן גוי העושה מחצלת על מנת שתשמש לשכיבה - המחצלת מקבלת טומאה ופסולה לסיכוך. ולפי מש"כ הרא"ש², אפילו עושה האומן המחצלת לצורך היהודי על מנת שתשמש רק לסיכוך - במקום שרוב בני העיר עושים אותה לשכיבה - פסול מדרבנן, בגזירה שמא יבואו אחרים - אשר אינם יודעים שעשאוה לסיכוך - לסכך במחצלות הרגילות.

1 בדומה למה שמהני מחשבת הגוי בעשיית סוכה שתהיה עשויה לצל, ועי"ז כשר לסוכה. עיין שו"ע או"ח, סימן תרל"ה.
2 כן נפסק במשנ"ב שם, ס"י תרכ"ט, ס"ק י"ח. ובשער הציון ס"ק ל"ה.

מג. קביעת תענית על השואה

לוס אנג'לס, ארה"ב - אב, תש"ן

שאלה

תענית אסתר היא צום לזכר אסון אשר לא התרחש. למה אין ימי צום לזכר אסונות אשר התרחשו בפועל. כגון, רצח ע"י צלבנים באירופה, הפוגרומים, השואה? למה היהדות הפסיקה לקבוע מועדים וימי זכרון לפני 2000 שנה? (הערה: אני לא יכול לקבל את העובדה, כי היה צורך בסנהדרין במשך אלפיים השנים האחרונות, כדי לקבוע דברים. איש אחד, אב אחד, יכול לשנות את העולם). האם "ארץ חמדה" יכולה לשנות זאת? אני בטוח כי אם ייקבעו ימי צום לזכר ימים אלו, הם יישמרו מיד על ידי כל יהודי בעולם.

תשובה

ראשית, יש לציין שתענית אסתר איננה זיכרון ל"אסון שלא קרה", אלא, כפי שכותב החפץ חיים במשנה ברורה¹:

"מתעניין בתענית אסתר, כי בימי מרדכי ואסתר, נקהלו ביום י"ג באדר, להלחם ולעמוד על נפשם. והיו צריכים לבקש רחמים ותחנונים, שיעזרם ד' להנקם מאויביהם. מצאנו, כשהיו ביום מלחמה שהיו מתעניין. שכן אמרו חז"ל, שמשם רבינו ביום שנלחם עם עמלק היה מתענה. ואם כן, בודאי, גם בימי מרדכי היו מתענים באותו היום. ולכן נהגו כל ישראל להתענות ב"יג אדר. ונקרא "תענית אסתר", כדי לזכור שהשם ית' רואה ושומע כל איש בעת צרתו, כאשר יתענה וישוב אל ד' בכל לבבו, כמו שעשה בימים ההם".

ומדוע לא קבעו ג' ימי תענית, זכר לשלושת ימי הצום שגזרה אסתר. עונה ה"בית יוסף" - על הטור במקום - "משום שאין גוזרין גזירה על הציבור שקשה לעמוד בה".

ואם כן, גם בדבר שאלתך. קשה לקבוע תעניות ממש, באיסור אכילה ושתייה, ולגזור על הציבור תקנות שלא יוכלו לעמוד בהן, שהרי לצרותינו בגלות לא יספיקו כל ימות השנה בבכי ובמספד.

בעיה נוספת, מתעוררת בקביעות תעניות על אסונות שפקדונו בגלות. הלא מבינים אנו שכל צרותינו באו לנו "על כי אין אלוקי בקרבי, מצאוני הרעות האלה" (דברים ל"א י"ז). בחטאינו נחרב בית חיינו וגלינו מעל אדמתנו. הרי אנו משולים למת, כי אין חיינו בגלות - חיים, ללא אלוקי אמת ורוח נבואה וחכמה. "ואין לנו שיור רק התורה הזאת", "ואין המת מרגיש באיזמל". אם נבוא כעת לקבוע תענית על השואה - ולא בתשעה באב, אלא ביום אחר שתהיה חומרתו כמוהו - יש חשש שלא נשיג את המטרה של "תשובת אמת", שלשם כך הן התעניות, ואולי, אף נגרום לטעות אצל הבריות לחשוב שאין קשר בין מיתת צדיקים וקדושים, עם ד' בגלות, לבין עזיבתם את שולחן אביהם וחורבן בית המקדש.

וכן מובא בתלמוד²: עולא ורב חסדא הלכו יחדיו וראו בית צדיקים שנחרב נאנח רב חסדא, אמר לו עולא: כך אמר רבי יוחנן, "מיום שנחרב בית המקדש נגזרה גזירה על בתיהן של צדיקים שיחרבו...". ואמר רבי יוחנן, "עתיד הקב"ה להחזירן לישובן..." ראה עולא שלא נתנחם רב חסדא בכך, הוסיף ואמר: "דיו לעבד שיהא כרבו". מפרש רש"י, שהרי בית המקדש חרב שהוא ביתו של הקב"ה. ומבינים אנו מכאן שאם נתאנח ונתענה על האסונות שהמיטה עלינו הגלות, נטשטש בכך את סיבת הדבר - חורבן המקדש.

ואכן, כאשר עלתה שאלה זו לדיון פומבי במדינת ישראל, לפני מספר שנים, הוחלט לעשות ימי איזכור כדוגמת יום השואה והגבורה, ויום הזיכרון לחללי צה"ל בלי תענית. וגם את יום הקדיש הכללי, הצמידו לי בטבת שהוא יום תענית קבוע. וכן יש לזכור ולבכות, על אשר ארע לעמנו מיום עוזבם את ארץ אבותם, בימים ובתעניות שמלכתחילה הוגדרו כימי "בכיה לדורות".

כל זה אמור, כמובן, כלפי הכלל, הציבור. אך יחידים, חסידים, דורשי טובת עמם - הבוכים תדיר על המצב בו אנו נתונים - יכולים לקבל על עצמם תעניות לתפילה, שתיקה מדיבור חולין וכו', והכול לפי כוחותיו של האדם, שלא ירבה בכך, שהרי עלול להמעיט כוחו, שהיה יכול להשתמש בו לעזרת עם ד', באופן מעשי יותר. "וכל המעשים יהיו לשם שמים".

ולסיום, אנו ודאי מאמינים, כי יש יכולת ליחיד מבני עם ד' לשנות את העולם כולו, אך לא רק באנחה ודכאון "על המים הזדונים שעברו על נפשנו". אלא בעיקר בשמחה של מצווה ותלמוד תורה בארץ ישראל שאנו מייחלים לד' ית' שיעיר רוח ממרום, ותשוב לנו הנבואה, החכמה ורוח קודש, כאן, על אדמת ד'.

1 שו"ע אורח חיים, סימן תרפ"ו, ס"ק ב'.

2 מסכת ברכות, דף נ"ח, ע"ב.

מד. השיבה לירושלים בימינו (הסבר)

לוס אנג'לס, ארה"ב - אב, תש"ן

שאלה

האם שובנו לירושלים היא הוכחה כי השכינה חזרה לארץ ישראל, ושהקב"ה מחל לעוונות אבותינו? האם שיבה זו מסמנת - בצורה אשר לא מובנת לנו - כי הדור שלנו קיבל ברכה אשר לא קיבלוה אבותינו? מה עשינו כדי לזכות בברכה זו?

תשובה

אנו אומרים שלש פעמים בכל יום, בתפילת העמידה: "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים". "שכינה מעולם לא זזה מכותל המערבי". ובעניין קדושת ירושלים והמקדש פוסק הרמב"ם¹: "קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא". אע"פ כן, גילוי שכינתו של הקב"ה בירושלים, הינו תהליך ארוך ומתמשך. משום כך, תקנו חז"ל את הברכה בלשון "הוזה" - ה"המחזיר" - בכל רגע ורגע. ואנו מבקשים שזוכה לחזות בתהליך.

סימני גאולה מובהקים הופיעו בדורות האחרונים, ביניהם פריחתה המחודשת של ארץ ישראל - ש"שממה", כל עוד אויביה היו עליה² - ושהחלה לתת את פירותיה בשפע. כמו שנאמר: "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא"³ כששבה "בתולת ישראל אל עריה"⁴, וכן, הכרת אומות העולם בזכותו של עם ישראל על ארץ ישראל העצמאית והמחודשת, וקיבוץ גלויות - בהיקף ללא תקדים - יחד עם פריחה אדירה, ב"ה, של עולם התורה. כוס יסורים שמלאה, וסגולת ישראל שאינה תלויה במעשים⁵, חברו יחדיו לעורר "עת דודים". הקב"ה, ארץ ישראל ועם ישראל קוראים זה לזה: "שובו אלי ואשובה אליכם".

אמנם, חלקים גדולים של העם טרם חזרו בתשובה מליאה⁶, בית המקדש - "מכון לשבתך עולמים" - טרם נבנה, ואויבי ישראל עדיין לא נואשו מלכלותו. השאלה שצריכה להטרידנו איננה מדוע זכינו? אלא חייבים לשאול: מה יש לעשות, כדי לא להתנגד לתהליך, שיד ד' היא המוליכה אותו. כיצד נפעל אנו "עם אל".

וכשם שכל מה שעושה הקב"ה הוא, כדי לקדש את שמו הגדול, גם אנו צריכים שכל מעשינו, מכאן ולהבא, יהיו למען שמו. אם ראינו שחפץ ד' שישבו ישראל אל אדמתם, נסייע גם אנו לדבר. כי הלא דבר ד' יקום, מכל מקום. אם רואים אנו שחפץ ד' ש"מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", גם אנו נעשה על מנת שיקום דבר ד' על ידנו. במילים אחרות, שיבת ציון איננה שכר על מעשינו הטובים. אלא, הקב"ה לקח את היוזמה ומושך אותנו לפעול עמו בלב שלם ובלא פניות - למען שמו באהבה.

אנו תפילה כי זו התחלת התגשמות נבואות ישעיהו: "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ד' עליך זרח..."⁷. "עורי עורי, לבשי עוזך ציון, לבשי בגדי תפארתך, ירושלים עיר הקודש"⁸. ונבואת ירמיהו: "מרחוק ד' נראה לי ואהבת עולם אהבתיך, על כן משכתיך חסד. עוד אבנך ונבנית בתולת ישראל עוד תעדי תופיך ויצאת במחול משחקים. עוד תטעי כרמים בהרי שומרון נטעו נוטעים וחללו... קומו

1 פ"ו מהלכות בית הבחירה, ה"ט"ו. עיין גם בראב"ד שם שמשגי.

2 ויקרא, כ"ו, ל"ב. עיין ברש"י שם, וברמב"ן על פסוק ט"ז, למד אותו בעיון.

3 יחזקאל ל"ו, ח'.

4 ע"פ, ירמיהו ל"א, כ'.

5 ספר אורות, לראי"ה קוק, הוקדש להסבר הענין הזה. עיין במיוחד בפרקים: ישראל ותחייתו, אורות התחיה ואורות ישראל.

6 עיין מסכת סנהדרין, דף צ"ז, ע"ב, בבירור השאלה, האם הגאולה תלויה בתשובה, ובמסקנה שם. גדולי האחרונים פלפלו בסוגיא זו, אך לכולם ברור היום שאתחלתא דגאולה יש גם ללא השלמת תהליך התשובה. וגאולה סופית תהיה כרוכה בחזרה בתשובה שלמה.

7 ישעיהו ס', א'.

8 שם נ"ב, א'.

ונעלה ציון אל ד' אלוקיננו⁹. ונבואת יחזקאל: "והארץ הנשמה תעבד, תחת אשר היתה שממה לעיני כל עובר. ואמרו הארץ הלזו הנשמה, היתה כגן עדן, והערים החרבות והנשמות והנהרסות, בצורות ישבו. וידעו הגויים אשר ישארו סביבותיכם כי אני ד' בניתי הנהרסות נטעתי הנשמה, אני ד' דברתי ועשיתי"¹⁰. הקב"ה מעורר אותנו להמשיך את פעולתו שלו. כבודו עלינו נגלה, על כן קומי התנערי.

סיכום: הקב"ה היודע את הנשמות בתוכיותן, - יודע, שאל דורנו אפשר לבוא בקריאה זו "ללבוש עוז". יודע, שיש בתוכנו את הכוח להגיד דבר אלוקים בארץ, באומץ ובשפה ברורה.

אם כן, לא שייך לשאול מה עשינו, אלא מה אנו מה חיינו. ולראות ולהבין שאם הראנו ד' כל זאת, הרי שאם נחשוף את הכוחות המיוחדים הגנוזים בנו נוכל לחזות בהופעת אור חדש על ציון - אור עולם.

9 ירמיהו ל"א, ג-ו.
10 יחזקאל ל"ו, ל"ד-ל"ו.

מה. שאלות בהלכות הפרשת חלה. אחוז הסוכר בעיסה לברכת בורא מיני מזונות

לימה, פרו - טבת, תש"ן

שאלה

מהו אחוז הסוכר בפת ע"מ להופכו למזונות?

מה דין הפרשת חלה מעיסה שחסרים בה חומרים אחדים (ביצים, שומן)?

עיסה שהופרשה ממנה חלה, ומוסיף האופה קמח בשיעור המחויב בחלה, האם יש להפריש חלה שוב?

בגלל בעיות טכניות. האם ניתן, לכתחילה, להפריש חלה מן הפת ע"י צירוף באמצעות מפה, או לכתחילה, יש להפריש מן העיסה?

תשובה

1. החיוב להפריש חלה חל משעת נתינת המים לקמח, וזאת בתנאי שלא נשאר קמח בשיעור עומר¹, שלא נתערב במים². רצוי להפריש כשכל העיסה נעשית גוף אחד, דהיינו כשכל הקמח התערב במים אע"פ שלא הוסיף את שאר החומרים (כגון ביצים ושמן שאינם חייבים בחלה)³.

2. אם לא הפריש כשהיתה עיסה, אלא אפאה, יכול להפריש מהפת⁴. וני"ל ששעת הדחק אמיתית כדיעבד דמי⁵. וכן אם ישנן בעיות טכניות להפריש כזה בצק, יפריש לאחר האפייה מהפת.

3. במקרה שנתערבה עיסה שהופרשה ממנה חלה, בעיסה שלא הופרשה ממנה חלה⁶, אם יש לו עיסה אחרת שלא ניטל ממנה חלה, ואין בה שיעור שחייבת בחלה, יעמיד אותה, באופן שתיגע, עד שתדבק מעט בעיסה המעורבת, או שיניח את הכל בכלי אחד, ויש לכל, דין עיסה אחת ויפריש מהעיסה החדשה⁷, ואם יש בעיסה החדשה שיעור שחייבת בחלה, אין צורך שתיגע בעיסה המעורבת, וסגי, אם תעמוד לפניו ויפריש מהעיסה החדשה⁸. אם אין לו עיסה אחרת, ויש עיסה שלא הופרשה ממנה חלה, שנתערבה בעיסה שהופרשה ממנה חלה, לדעת השו"ע כל העיסה נעשית טבל, ולכן יפריש מכל העיסה שיעור הפרשת חלה (כזית). ולרמ"א אין לעשות כן לכתחילה⁹.

4. לדעת השו"ע אם טעם הסוכר ניכר בעיסה מברך במ"מ. ולדעת הרמ"א:

"...א"כ יש בהם הרבה תבלין או דבש שכמעט הדבש והתבלין הם העיקר"¹⁰ ומסביר ערוה"ש שאין כוונת הרמ"א שהולכים אחר הרוב והמיעוט, אלא ההבחנה, אם למראית עין ניכר שאין זה פת סתם, והכל רואים שהוא פת ביצים וכדו"¹¹.

1 שיעור החייב בחלה הוא מ- 1.666 ק"ג קמח להפרשה בברכה, מ- 1.200 ק"ג קמח להפרשה בלי ברכה. (ע"פ הגר"ח, נאה ב-שעורי תורה") ויש אומרים להפריש בלא ברכה רק מ- 1.615 ק"ג (אוצר דינים לאשה ולבת).

2 שו"ע יו"ד, סימן שכ"ז, ס"ב.

3 שו"ע יו"ד, סימן שכ"ז, ס"ב. וש"ך סק"ו.

4 שו"ע יו"ד, סימן שכ"ז, ס"ה.

5 אנציקלופדיה תלמודית כרך ז', עמוד תי"ז, הערה 140. וכמובן שיש לברר מה הבעיה הטכנית במקרה זה, והאם לא ניתן להתגבר עליה באופן פשוט.

6 שו"ע יו"ד, סימן שכ"ד, ס"א.

7 שו"ע יו"ד, סימן שכ"ה, ס"א.

8 שו"ע יו"ד, סימן שכ"ה, ס"ב.

9 שו"ע יו"ד, סימן שכ"ד, ס"א.

10 שו"ע או"ח, סימן קס"ח, ס"ז.

11 ערוך השולחן, או"ח, סימן קס"ח, ס"ק כ"ד.

מו. שימוש בשיער אדם עבור חומר המשמש אח"כ כמאכל

הונג קונג - מרחשוון, תש"ן

שאלה

האם מותר לערב חומר "כימי" המיוצר משיער אדם בתור "פרוטאין" בתוך מה שיהיה אח"כ, מאכל אדם?

תשובה

- א. לגבי שיער אדם שנגזז בעודו בחיים (כגון שיער שנאסף במספרה): כיוון שאיננו מאכל, ואיננו ראוי לאכילה, אין בו איסור¹. ואף על פי, שלאחר תהליך העיבוד הוא ראוי למאכל אדם, נשאר הוא בהיתרו².
- ב. לגבי שערות שנגזזו מן המת (אם מדובר במקרה כזה): גם כאן, לפי רוב הראשונים³, אין איסור הנאה מן המת⁴. וקל וחומר במקרה שלנו, שנשתנתה צורתו ונהפך כארעא דעלמא⁵.
- ג. אם מעוניינים בתחליף סינטטי או במוצר שמקורו בסויה, ניתן להשיג רשימת ספקים מהרבנות הראשית לישראל, מחלקת יבוא.

- 1 רמב"ם, הלכות מאכלות אסורות, פ"ב ה"ג ונחלקו עליו הראשונים עיי"ש בנושאי הכלים ולדעתם אף איסור עשה אין בו, וכאן שהפך השער לחומר כימי גם לדעת הרמב"ם אין בו איסור.
- 2 עיין באחיעזר יו"ד, סימן י"א, שמתיר, אפילו בדבר איסור שהיה ראוי למאכל אדם, ובתהליך עיבודו איבד שם אוכל, אע"פ שחזר להיות מאכל. ק"ו בנדון שלנו, שלא היה ראוי מעולם למאכל אדם. (עפ"י הגמרא במסכת תמורה, דף ל"א, ע"א, בעניין ביצת טריפה).
- 3 כגון: תוס', ב"ק, דף י', ע"א. (עיי"פ ערכין, דף ז', ע"א).
- 4 לגבי הדיעות החולקות, עיין גשר החיים, לרב טוקציינסקי, ח"א, פ"ח.
- 5 דעת הרדב"ז מובאת בדרכי תשובה, יו"ד, סימן ע"ט.

מז. השימוש בגליצרין למאכל ולקוסמטיקה

לימה, פרו - כסלו, תנש"א

שאלה

נתבקשתי להכשיר גליצרין, המיועד לקוסמטיקה. הבסיס למוצר זה הינו שומן, שבתהליכים כימיים מתאדה כולו, ונשאר גליצרין ללא שומן.

יורני כבודו, האם יש מניעה לנתינת תעודה, למוצר זה?

תשובה

אין להשתמש בגליצרין, משומן מן החי, לצרכי מאכל. אלא אם הוא מבהמה טהורה ושחוטת כדן.

לעומת זאת, ניתן לעשות שימוש חיצוני במשחות קוסמטיות וכד', שהגליצרין הוא אחד ממרכיביהן. אך אין "לתת הכשר", למוצר זה¹ (קרי: שתהיה על המוצר הכתובת "כשר"). אולם, ניתן לכתוב "כשר לשימוש חיצוני בלבד".

1 אף שאין צריכים לחוש לשיטת הגר"א, ש"סיכה הוא כשתייה" לעניין זה, (עיין בביאור הלכה, או"ח, סי' שכ"ו, ד"ה בשאר חלב וכו' שהביא דבריו), מכל מקום, אי אפשר לכתוב "כשר" בסתמיות על המוצר. והטעם: כיוון שהמשמעות הפשוטה של המושג "כשר" היא, שהמוצר נעשה מחומרים הכשרים לאכילה, יוכל הדבר להטעות יהודים - החוששים עפ"י שיטת הגר"א לחשוב, שכן הדבר במוצר זה.

מח. מכירת לחמניות שנילושו בחלב

קינשאסה, זאיר - אב, תש"ן

שאלה

האם מותר לאכול ולקנות לחמניה (יש לה צורה מיוחדת), שנילושה בחלב, במאפייה של גויים (פלטר), ונמכרה בחנות הצמודה למאפייה. או הווי, בכלל מה שכתב שוי"ע, יו"ד צ"ז "אין לשים עיסה בחלב"?

תשובה

הואיל ומדובר במאפייה של גויים, והאיסור ללוש עיסה בחלב הינו קנס¹. לכן, אין להטיל הגבלות על אפייתה ומכירתה ע"י הנוכרים. ואילו לענין קניית הלחמניות, ע"י יהודים, הואיל ויש היכר, מותר בלא תנאים². ואף אם אין היכר, מותר בפת מועטת. דהיינו כמות שבדאי תיאכל עוד באותו היום³.

1 פסחים, דף ל', ע"א. ושם דף ל"ו, ע"א.

2 ואף שהמהרי"ט, אסר במכירה ציבורית בחנות, האיסור נוגע למוכר ולא לקונה, היודע את ההיכר.

3 שו"ע יו"ד, סי' צ"ז, פמ"ג, בשפתי דעת, סק"א.

מט. אפיית מאפה חלבי ופרווה בתנור אחד

קינשאסה, זאיר - אב, תש"ן

שאלה

במאפייה - בה לשים לחם (רגיל), וגם לחם עם חלב, וללחם הרגיל יש תבניות מיוחדות שאופים בהן, שונות מהתבניות שאופים בהן את הלחם עם החלב - אך האפייה נעשית באותו תנור, זה אחר זה. מה דין הלחם הרגיל, המותר לאוכלו עם בשר. ומה הדין אם נאפים בתנור יחד, זה בתבנית זו וזה בתבנית זו?

תשובה

באפייה בתנורים של זמננו כתבו הרבה אחרונים, שמלבד בעיית "ריחא"¹, יש להניח בסתמא, שיש גם "זיעה" העולה מהמאכל². ונבלעת, בין בתנור ובין במאכלים האחרים הנאפים עמו.

לפי זה: הלחם הנאפה - בו בזמן, בתנור אחד עם לחם הנילוש בחלב - נדון כחלבי מפאת ה"זיעה", כאמור, ואין לאוכלו עם בשר. אם נעשית האפייה בזה אחר זה תוך הקפדה שאין נטפים של עיסת החלב בעין, על דפנות התנור - ניתן לאכול הלחם הרגיל עם בשר³. ורצוי, במידת האפשר, להקפיד על קניית הלחם מ"תנור שני". קרי, ממחזור שני של אפיית הלחם הרגיל, שאחר אפיית הלחם החלבי⁴.

הערה

תשובתנו מבוססת על שתי הנחות:

א. אין בנדון זה בעיה של "איסור" בכלל (כגון: שהחלב - המהווה מרכיב בעיסת החלב אינו "חלב עכו"ם", באופן האסור בשתייה לישראל). רק של "בשר וחלב" בלבד.

ב. מדובר באופן של "דיעבד", בבואנו לדון בדינו של הלחם הנאפה כבר במאפייה של גויים. אך במאפייה, המסורה ביד ישראל להשפיע על נוהלי האפייה בו, זו שאלה של נוהל "לכתחילה". ויש להכשיר התנור לאחר האפייה החלבית, באופן יותר מרווח להלכה.

1 ענין "ריחא", מבואר בהרחבה בשו"ע יו"ד, סי' ק"ח, סעי' א'. ובסי' צ"ז סעיף ג'.

2 אג"מ יו"ד, ח"א סי' מ'. ועוד אחרונים.

3 אין צריך לומר שלנוהגים כמחבר (יו"ד, סי' צ"ה, סעיף א'), שני"ט בר נ"ט מותר בבישול, מותר מטעם זה. אלא אפילו לנוהגים כרמ"א - האוסר לכתחילה בזה - יש להתיר, בצירוף מה שכתב הפמ"ג, ש"אין זיעה באוכלין", ומה שכתב באבן יקרה (הובא ביביע אומר, ח"ה, יו"ד, סי' ז') ש"הסיקו מבפנים אין לחוש לזיעה הנשפלת" וכן כתב באג"מ יו"ד, ח"א, סי' נ"ט. אם יש גוף חימום בחלק העליון של התנור ועוד כתב שם, שבאפייה אין לחוש לזיעה.

4 על ידי זה, מובטח שעבר 1/3 שעה מאז אפיית החלבי וניתן לתלות להקל, שיהיה כליבון קל שמהני בהיתרא. והוא טעם נוסף, לצירוף אל הטעמים אחרים שבהערה 3, להקל. ולנוהגים כמחבר (יוצאי עדות המזרח) אין צריך לזה.

נ. דין הלחם הנאפה בתנור שאפו בו עוגות חלביות שאחוז החלב בהם נמוך (עד 2%)

מלמו, שוודיה - שבט, תנש"א

שאלה

מאפייה גדולה שמשתמשת רק בשומן צמחי, יש לחמים הנאפים בתנורים ובמכונות שאין בהם שום מגע עם חלב. אבל רוב הלחם הנאפה שם מכיל חלב. השאלה: מה הדין של הלחם שאין בו חלב, אבל נאפה בתנורים שאופים שם לחם עם חלב (אבל לא באותו הזמן), וגם על אותן תבניות שנאפה שם לחם עם חלב? אני שאלתי את הממונה שם על המאכלים והוא אמר לי שהאחוז הכי גבוה של אבקות חלב המצוי בלחמים זה 1.59%, ובעוגות זהו 0.29%. האם אפשר לדון את הלחמים האלו שאין בהם חלב, אבל שעשויים בתנורים ובמגשים האלו כ"פארווע"? בין הלחמים האלו, לחם העשוי בצורת חלה לשבת שהרבה מהיהודים רוצים לקנות. אבל כמוכן אם זה חלבי אז לא יוכלו לקנות אותו לאכול בשבת עם בשר.

תשובה

בדבר הלחם הנאפה בתבניות שאופים בהן לחם חלבי - מותר לאכול עם בשר בהתקיים התנאים הבאים:

- א. שיעור אבקת החלב בעיסת הלחם הוא אמנם פחות מ-2%¹.
- ב. בזמן אפיית הלחם הנ"ל לא מתבצעת במקביל אפייה של לחם חלבי באותו תנור².
- ג. יש הקפדה על כך שטרם אפיית הלחם הנ"ל - דפנות התנור והתבניות נקיות מנטפים של עיסת חלב בעין³.
- ד. במידת האפשר, רצוי להקפיד על קניית הלחם מ"תנור שני". קרי, ממחזור שני של אפיית הלחם הרגיל, שאחר אפיית הלחם החלבי⁴.

1. בכה"ג ניתן לקבוע בוודאות שכמות אבקת החלב בלחם השני בטל בשישים: א. בהיתר לא שייך חמ"נ (עין רמ"א יו"ד סי' צ"ד, סעיף ו'). ב. חישוב שיעור החלב הנפלט מהקדירה לעיסת הפרווה נעשה לפי השיעור המדומע בעיסת החלב (ע"י ט"ז סי' צ"ב, ס"ק כ"ד. ובפתי"ש סי' צ"ה, ס"ק א'). וממילא מותר לאכול עם בשר (עין רמ"א סי' צ"ט, סעיף ו'). ובשי"ך שם ס"ק כ"ב).
2. שכן כתבו האחרונים (אג"מ יו"ד, ח"א, סי' מ' ועוד) שבתנורים בזמנינו יש לחוש לזיעה העולה ממאכל אחד ונבלע במשנהו. ובוודאי, שלא נוכל לקבוע בוודאות, שיש שישים בעיסה כנגד חלב שבכל הלחם האחר.
3. לגבי עיסת חלב שעל הדפנות - הוא מטעם דלעיל, ואילו בזה שבתבניות עושהו לחלבי גם בלאו הכי משום תערובת חלב (ושיירים שעל התבנית מאפייה קודמת - קשה לתלות שיתבטלו ברוב, כיוון שאין דרכן להתערב בכל עיסת הלחם השני, אלא להיוותר בשוליו).
4. תנאי זה מצטרף להסיר החשש לזיעת חלב הבלועה בדפנות התנור, שיוצאת ונבלעת בלחם הרגיל. על ידי זה מובטח שעבר 1/3 שעה מאז אפיית החלב, וניתן להקל שיהיה כליבון קל שמהני בהיתרא. ובצירוף דעת המחבר - יו"ד, סי' צ"ה, סעיף א' - שני"ט בר נ"ט מותר בבישול, ובצירוף מש"כ הפמ"ג שאין זיעה באוכלין, ובצירוף מש"כ באבן יקרה (הובאו ביביע אומר, ח"ה, יו"ד, סי' ז') שהסיקו מבפנים אין לחוש לזיעה הנשרפת. וכן כתב באג"מ יו"ד, ח"א, סי' נ"ט, אם יש גוף חימום בחלק העליון של התנור. ועוד כתב שם שבאפייה אין לחוש לזיעה.

נא. קניית גבינות מביח"ר של גויים - גבינות עכו"ם וכשרות המעמיד

וולינגטון, ניו זילנד - מרחשוון, תנש"א

שאלה

בנוגע לגבינות שונות. בסביבתנו שלשה בתי חרושת לגבינות לפי הפירוט הבא:

א. ביח"ר לגבינה צהובה קשה, מאריכת ימים. משתמשים שם ב"רנט" ¹ לא כשר. אבל לפני שנתיים-שלוש סוכם עימם, שאחת ל- 3 חודשים הרב מגיע בתחילת שבוע ומכין, ב"רנט" כשר, גבינה לצרכנים היהודים. לאחרונה, בשל ביקוש של צמחונים החילו להשתמש באותו רנט לסוג גבינה מיוחד לטבעונים.

שאלה: האם מותר, בדיעבד, לאכול מן הגבינה הנ"ל, בידיעה שנעשית מ"רנט" כשר, אבל לא היה משגיח בשעת המעשה?

ב. ביח"ר לגבינה רכה, יוגורט, קוטג' וכו'. לאחר התערבותי, היחלו להשתמש אך ורק ב"רנט" כשר. לא לצורך העמדת הגבינה - לדבריהם - כי הם משתמשים ב- 100 ל- 4000 ליטרים. שאלתי: האם מספיק לכתחילה בביקורת אקראית?

ג. ביח"ר לגבינה דליקטס, בטעמים שונים. חלק צהובה, חלק לבנה קשה, וחלק עם תבלינים שונים, חצי קשה. כולם טובים לאכילה במשך חודש-חודשיים, בלבד. בכלם משתמשים ב"רנט" כשר, כי הוא יותר פופולרי ומיוחד לצמחונים.

שאלתי: האם אפשר להתיר כל הגבינות? חלק מהגבינות, בידוע משתמשים ב"רנט" כשר כל הזמן. שאר החומרים גם כן כשרים.

לידיעתכם: קשה לשמור כאן על רמת כשרות למהדרין. ואנו משתדלים לעודד אנשים לרכוש ולצרוך - מה שיותר כשר, ולפסול - מה שבירור לא כשר. כמו כן אין אפשרות להעמיד משגיח יומי, כאשר אחוז היהודים כאן מזערי. אין אפשרות חוקית ליבא גבינות כשרות מחו"ל, בגלל איסור הממשלה.

תשובה

א. אפילו יש ידיעה ברורה, שהגבינה הנעשית על ידי גוי היא ממרכיבים כשרים, כל שאין משגיח יהודי בשעת עשיית הגבינה ², היא בכלל גזירת חז"ל על "גבינות עכו"ם" ואסורה באכילה ³.

לפיכך, אין לאכול מהגבינה הצהובה המיוחדת לטבעונים, אף שבעשייתה משתמשים ב"רנט" כשר.

ב. יוגורט - יש לדונו כחמאה ⁴. דינו קל יותר מפני שלא נכלל בגזירת "גבינות עכו"ם". לפיכך, אם יש ידיעה ודאית, שהגוי משתמש ב"רנט" כשר להכנת היוגורט, מותר לאוכלו ⁵. ל"ודאות" ייחשב כל שיש התחייבות - בעלת תוקף בחוקי המדינה - מצידו של יצרן היוגורט, להשתמש ב"רנט" הצמחי בלבד. כגון, שיציין על המוצר שהוא מתכולה צמחית בלבד ⁶ (בהנחה שיש במדינה חוק האוסר אונאה בפרסום מעין זה). כמו כן, רצוי אף - במידת האפשר - לערוך ביקורות אקראיות במפעל, לבחון אם אמנם עומדים הם

1 החומר הגורם לתהליך היוצרות הגבינה - "מעמיד". (העי' העורכים).

2 רמ"א יו"ד, סי' קט"ו, סעיף ב'. ואף שבש"ך חלק על הרמ"א, ולא הסתפק בראיית ישראל, הכריעו הפוסקים האחרונים כרמ"א עיין בפת"ש שם סי' ק"ו.

3 שו"ע שם: "ואפילו העמידוה בעשבים אסורה".

4 הבהרה: בחמאה של עכו"ם למי"ד המקל, יש שני פנים של קולא:

א. איננו חמור בחומרת גזירת "גבינות עכו"ם", רק שעשוי להיות אסור באכילה בנסיבות מסוימות אפילו ברור שעשוי ממרכיבים כשרים.

ב. חמאה של עכו"ם הבאה לפנינו, אף שעל כרחך יוצרה מחלב - איננה באיסור "חלב עכו"ם". כוונתנו בקביעה שהיוגורט - כחמאה, היתה לענין הראשון. אך להוציא מחשב "חלב עכו"ם" - אין לנו, ולזה, צריך לסמוך על היתר האג"מ ב"חלב הקאמפניסי".

5 כן נראה, שבמקומכם ניתן להמשיך ולנהוג כ"מקום שנוהגים בו (בחמאת עכו"ם) היתר".

6 בהסתמך על פסקיו של ר' משה פיינשטיין באג"מ יו"ד, ח"א, סי' מ"ז-מ"ט.

בהתחייבות שנתנו⁷. הערה: ביוגורט עשויים להיות מרכיבים אחרים - מלבד ה"רנט" - שיש להסתפק בדבר כשרותם. ולכן, כל האמור לגבי ה"רנט", נכון גם לגביהם.

בדין הגבינה הלבנה והקוטג' - התחבטו הפוסקים אם נכללו בגזירה של "גבינות עכו"ם". לפיכך: עדיף לכתחילה - במידה והדבר אפשרי - לסכם עם בעלי ביהח"ר על ייצור מוגבל של גבינות, לצריכת הקהילה היהודית, שיצויינו בציון מיוחד. ואשר אותם מתחייבת הקהילה, בהתניה מראש בחוזה התקף בחוקי המדינה לקנות, לצורך שיווקם בחנות המיוחדת של הקהילה (אם יש כזאת)⁸.

אם יש מניעה טכנית כל שהיא, ליישם פתרון זה, ניתן להקל ולדון את הגבינות הללו, כדין היוגורט והחמאה דלעיל⁹.

ג. בביח"ר לגבינה דליקטס, יש להתייחס לגבינות הקשות - בין שהן צהובות ובין שהן לבנות - כדין הגבינה הצהובה שבסעיף א'. שאין להתיר אכילתן, אלא אם כן נעשו בהשגחה של יהודי. גבינה חצי קשה, יש להתייחס אליה כגבינות הרכות שבסעיף ב'⁹.

7 שעל ידי זה מירתת טפי. שמקרב החשש שייתפסו ויימסרו לשלטונות. שבידם להענישם בעוברם על החוק.

8 ע"פ מש"כ בש"ד, שו"ע יו"ד, סי' קט"ו, ס"ק כ'. אפילו לחומרתו שלא מהני ראיית ישראל. מ"מ מהני ב"קונים סכום גבינות ממנו", שעל ידי זה הגבינות בשעת עשייתן של ישראל. אמנם, יש להסתפק בכוונת הש"ד, שמא לא הקל רק בהתקיים שני התנאים: א. שקונים הגבינות מתחילה מהגוי. ב. ישראל רואהו. וכן נראה קצת שלמד במטה יהונתן, ובאג"מ יו"ד, ח"א, סי' נ', שכתב שם: "עכ"פ ראיית ישראל דווקא בעינן, אף במקומות שמעמידין בפרחים". ומ"מ נראה להקל בצירוף השיטות שעל גבינות רכות, לא היתה גזירת גבינות עכו"ם כלל. ובלא"ה כתבנו לקמן, שבדחק יש לסמוך על זה, אף בלא צירוף.

9 באג"מ יו"ד, ח"א, סי' נ', לא פשט הספק גבי גבינה חצי קשה. וסיים "למחות באלו שאוכלין אותו - אין צריכין" ולשון דומה כתב גם בענין גבינת קוטג' חיו"ד ב', סימן מח. ובגבינה לבנה ניתן להקל יותר ברווח.

נב. הכשרת תנור מיקרוגל

רומא, איטליה - סיון תש"ן

שאלה

תנור הפועל על גלים קצרים (Microwaves), שהשתמשו בו לבישול מאכל טרף, איך ניתן להכשיר אותו?

תשובה

האופן בו נאסר המיקרוגל הוא כדלהלן:

התבשיל הנמצא בתוך כלי וכדומה, מתחמם ע"י קרינת המיקרוגל, ומאותה התחממות מתפזרים אדים (זיעה חמה) בחלל התנור.¹ להלכה, אנו נוקטים, שזיעה חמה (אדים) היוצאת מאיסור, נבלעת בדפנות הכלי המדובר (בנדון דידן המיקרוגל) כל עוד שגודלו אינו גדול במיוחד. וכשנתבשל בו דבר היתר, הרי שאותה בליעה תיפלט ותיתן טעם בהיתר, ותאסור אותו.²

לאור הכלל: "כבולעו כד פולטו"³ שפירושו, כדרך בליעתו של איסור, כך פליטתו וממילא הכשרתו - הרי שבנדון דידן - שאופן בליעתו היתה ע"י אדים, גם פליטתו תהא באופן זה. כמבואר בסעיף ב' לקמן.

ועל כן, דרך הכשרתו כדלהלן:

א. להניחו, לאחר בליעת האיסור, 24 שעות כדי לפגום טעם האיסור הבלוע.⁴ לנקות את כל דפנות התנור, כולל דלת הכניסה העשויה זכוכית.

ב. להרתיע מים בתוך כלי כשר, ללא כיסוי, לפרק זמן ממושך (פי שניים מהזמן הרגיל של בישול רגיל), עד שהדפנות יתחממו לטמפרטורה הגבוהה ביותר (כ - 20 דקות)⁵. רצוי, לשים במים שמתאדים, חומר פוגם (דטרגנט).

ג. את המגש התחתון שעליו מונחים כלי הבישול (עשוי מזכוכית או פיירקס), יש להכשיר, על ידי הגעלה בכלי ראשון.

תנורי מיקרוגל, שיש להם גוף חימום נוסף, יש להכשיר, בתחילה, את התנור בקרינה כמו שתואר לעיל. ואח"כ, להדליק את גופי החימום לתקופה ממושכת.⁶

כל הנכתב לעיל, הוא דווקא לגבי מאכל טרף, שיש גם חשש שנשתמשו בו בכלי ללא מכסה, והאדים החמים התפזרו בחלל התנור, עד כדי בליעת האיסור בדפנות. אך לגבי שימוש בשר וחלב במיקרוגל, יש עצה אחרת - ע"י מכון צמ"ת בהתייעצות עם הרבנים הראשיים לישראל - והיא: לייחד תיבת קרטון או פלסטיק סגורה (בה יכניסו את כלי החימום, כשהוא מכוסה) לחימום החלב, בזמן שהתנור עצמו נשאר בשרי.⁷

עצה זו נכונה גם לפתור את בעיית הטרף הנ"ל, ע"י שימוש בקופסא סגורה וכד', אלא שבזה ישנו החשש, שמא מי שאינו יודע את היותו טרף, ישתמש ללא קופסא. משא"כ בשר וחלב, שכך דרך שימושו לעולם. וכשם שיש לו כלים לבשר וכלים לחלב, כך יש לו אופן שימוש שונה במיקרוגל.

1 דרך פעולתו של המיקרוגל בהיבטיו ההלכתיים, תואר ע"י פרופסור זאב לב, תחומין כרך ח', עמ' 21.

2 שו"ע יו"ד, סי' ק"ח, סעי' א', וסי' צ"ז סעי' ג', בענייני ריחא מילתא.

3 עבודה זרה, דף ע"ו, ע"ב, פסחים, דף ל', ע"ב. ושו"ע יו"ד, ריש סימן קכ"א.

4 שו"ע יו"ד, סי' ק"ג סעי' ה'.

5 אף שיש חולקים, וסוברים לא להכשיר ע"י אדים, למרות שהטמפרטורה גבוהה, רבים המתירים, אם הבליעה היתה באופן זה. וראה בספר "הגעלת כלים", לרב צבי כהן, פרק י', סעי' ד', ובמקורותיו שם בהערה.

6 הנתונים המדעיים פה, בנויים על עצתו של פרופסור זאב לב, במאמרו הנ"ל.

7 תחומין, שם, בהקדמת הספר. ואף שאין זה הרמטי, כיוון שיש מאוורר להוצאת האדים מחוץ למיקרוגל, לא יגיע ליד סולדת.

נג. מינוי שו"ב במקום שאין השו"ב הנוכחי רצוי

סנטיאגו, צ'ילה - שבט, תש"ן

שאלה

האם ביצוע שחיטה נוספת בעיר סנטיאגו מוגדרת כהשגת גבול השוחט?
תיאור הבעיה:

א. בסנטיאגו קיימת שחיטה - המתבצעת ע"י שוחט - של אחת מתוך שש הקהילות הקיימות. שחיטה זו אינה סדירה ואינה אחראית, ואף לא עומדת בתנאים מינימליים של היגינה (מדובר במיוחד על עופות), כי המריטה ידנית. ובדידי הווי שהעוף הגיע הביתה מקולקל לחלוטין. וכן, למספר לא קטן של משפחות, ואף למסעדה הכשירה.

ב. מחיר הבשר הכשר כפול מהטרף ובמיוחד בעופות, כתוצאה מהשיטה הידנית.

ג. השחיטה מתבצעת אחת לחודש בבהמות, ופעמיים בחודש בעופות. כך, שמשפחה שלא הצליחה לקנות בזמן השחיטה, נשארת ללא בשר. ניסיתי לבוא בדברים עם השוחט, אך הוא טען שזו המציאות, ואין מה לעשות בשלב זה.

החלטתי להקים ועד כשרות, שיארגן עניינים אלה באופן יותר מסודר. ואכן, ריכזתי שלשה רבנים וארבעה "בעלי בתים" הכואבים את המצב וקיבלנו החלטה, להביא שוחט מארגנטינה, לטובת שיפור הכשרות והספקת בשר ועופות, לבית הספר היהודי. ובשנה זו, ב"ה, יינתנו בו שירותי מזון כשרים. בעבר, השוחט המקומי סירב לספק בשר ועופות לביה"ס, עקב חוסר בזמן (דרך אגב, השגת האישור להפעיל מטבח כשר היה מאוד קשה ואנו חוששים שמא יחזרו בהם).

תשובה

הנה, בשו"ב הבא לשחוט בתחום חבירו, ישנן שתי בעיות כדלהלן: א. איסור שו"ב לבוא בגבול שו"ב אחר, וזה מתקנת הקדמונים. ב. איסור לירד לתוך אומנותו של חברו. או עניי המהפך בחררה, ובא אחר ונטלה הימנו.

והנה בבעיה א', כך היא תמצית הדברים:

בספר "בית דוד"¹ הביא, בשם הרבה פוסקים, שאסור לשו"ב אחר לבוא בגבולו של השו"ב הקבוע ולהשיג את גבולו. ואפילו אם הרב והקהל רוצים להוסיף עוד שו"ב בעיר, מביא ה"בית דוד"² שאסור להוסיף, אא"כ יש אמתלא של טעם. כגון, שנתרבו בני העיר ונתרבתה השחיטה, ועיי' מזדמן דוחק ביותר בשחיטה. ובפרט, אם השו"ב מתרפה במלאכתו, אז, הרשות בידי בני העיר להוסיף שו"ב. ואף בגוונא שיש רשות להוסיף שו"ב שני, מביא ה"בית דוד", שיש להוסיף רק באופן שלא יפחתו להשו"ב הקודם חוקו הקצוב חלף עבודתו, כאשר פסקו לו בשעה שנתמנה לשו"ב.³

ולכן, לפי האמור בשאלה, משמע שהשו"ב הקיים לא מצליח לספק את צורכי הקהילה, ולכן מותר לקהילה להוסיף שו"ב. אך בתנאי, שלא יפחתו לראשון משכרו.⁴ אם, לפי הנ"ל, מתבאר שיש להביא שו"ב נוסף, ולפחות משכרו של הראשון, כי אז אין לסלקו אלא אחר התראה (גם בכתב), ולהעמידו על המצב.

אך יש מצבים בהם לא שייך איסור א' וכדלהלן:

א. אם השו"ב עמד מעצמו, ולא מטעם מינוי הקהל, אין בזה משיג גבול מתקנה הנ"ל.⁴ ויש לדון בזה, מטעם יורד לאומנות חברו, וזוהי שאלה ממונית.

ב. אם מינויו של השו"ב הנוכחי, היה מלווה בהסכם או חוזה העסקה, ובו מפורטים תנאים בהעסקתו, הרי שאם אינו מקיים התנאים שהותנו עימו, אין בזה השגת גבול כלל. ויש לדון בחוזה עצמו, שאף זוהי שאלה ממונית. ואם כך פני הדברים בנדון דידן, אין באפשרותנו לענות לשאלה זו. שכן זו שאלה של טענות ומענות הצדדים. ודבר זה צריך להתברר בפני בי"ד רבני.⁵

1 בית דוד, סימן א', ס"ה ביסודי הבית סק"ז. ועיי' בציף אליעזר, ח"י, סימן ל"ג, שדן באריכות בדין זה.

2 שו"ת דברי חיים, ח"ב, בהשמות סימן י"ג. ובטוב טעם ודעת, לר' שלמה קלוגר, קמא, סימן י"ד. ובספר דעת תורה, סקפ"ו.

3 שו"ת דבר משה סימן ז'.

4 דעת קדושים. הובא בדרכי תשובה שו"ע יו"ד, ס' א', ס"ק ר"א.

5 בענין זה של חזקת שו"ב והשגת גבולו, יעיי' באריכות פסק דין רבני, ח"ב, עמ' 212.

נד. הכאת העוף במכת חשמל מיד לאחר השחיטה

סנטיאגו, צ'ילה - שבט, תש"ן

שאלה

הגעתי להסכם עם משחטה מודרנית לעופות, ואכן הם הסכימו לכל התנאים שהצבנו להם. שאלתי: האם אפשר להכות את העוף במכת חשמל, כנהוג אצל הגויים, וזאת, בעבור 6-7 שניות מסיום השחיטה. זהו אחד התנאים שהם מעמידים לנו. כי ללא זה - הם טוענים - שאיכות הבשר ירודה במקצת, וקיימת הקלה יתירה בחיתוכו וכו'. מה דעת תורה בני"ד?

תשובה

מובא בגמ', שהשובר מפרקתה של בהמה לאחר השחיטה, גורם להבלעת דם באיברים¹. מכוח זה פסק השו"ע: "השובר מפרקתה של בהמה, אסור לאכול מבושרה חי, אא"כ מולחו יפה. ועיי' מליחה מותר"². אך הרמ"א כתב "ונהגו להחמיר, לחותכו ולמולחו". דהיינו, לדעת המחבר, אף שהיתה הבלעת דם באיברים, מותר לאוכלו, עיי' מליחה יפה. אך, לדעת הרמ"א, אסור עיי' מליחה בלבד, וצריך חיתוך ומליחה. אלא שהרמ"א הוסיף "י"א שיש לזוהר לכתחילה לשבור מפרקת הבהמה, או לתחוב סכין בליבה לקרב מיתה, משום שמבליע דם באיברים". דהיינו, יש איסור לקרב מיתה לכתחילה. דעת השו"ע שם³, שאיסור זה אינו, אם מדובר במכה קלה בראש, שאינה גורמת להבלעת דם באיברים. ומותר, אף בלי חיתוך ומליחה. בנדון דידן, במכת חשמל, כבר כתב בספר "שרידי אש"⁴, שאף מכת חשמל, גורמת להבלעת דם באיברים. ועל כן נראה שמוותר לתת מכת חשמל קלה ביותר, באופן שתפעל על הראש, ולא תתפשט בכל הגוף. וכדברי השו"ע דלעיל⁵. כל זה בהנחה, שאכן הבעיה היחידה במשחטה המודרנית, הינה מכת החשמל, ואין בעיות הלכתיות נוספות⁶.

1 חולין, דף קי"ג, ע"א.

2 שו"ע יו"ד, סי' ס"ז, ס"ג.

3 שו"ע שם, סי' ט.

4 שרידי אש ח"א "בשער הספר".

5 ויש לצרף להיתר זה דעת הטי"ז שם, סי' ב', שגם לרמ"א די במליחה. ואם כן, מה שכתב "יש להזהר" הוא, שמא יאכלנו בלא מליחה. וזה לא נמצא בזמננו. וכפי שכתב באגרות משה יו"ד, ח"א, סכ"ב. וכן כתב בטי"ז, שם, שיש להקל במקום שאין המכה גורמת ייסורים, וקל לה להוציא את הדם. ושמא, אף במכת חשמל כן הוא.

6 בעיות נוספות שיש במשחטה מודרנית הם כלהלן:

א. מריטת הנוצות הנעשית סמוך לשחיטה. ולפי ההלכה יש לעשותה לאחר שאין העוף מפרפר יותר שזה כ - 75 שניות לאחר השחיטה.

ב. מריטת הנוצות נעשית עיי' הכנסת הבשר למים חמים, לפני ההכשרה. ע"פ ההלכה אין לעשות זאת, כשטמפרטורת המים למעלה "מהיד סולדת בו". לחומרא, 40 מעלות צלזיוס.

ג. בדיקת הטרופות חייבת להיעשות לפני חיתוך הרגליים בצומת הגידן, דבר שלא נעשה במשחטה מודרנית.

ד. לפי ההלכה, את תהליכי ההדחה המליחה והשטיפה, יש לעשות בחתכים גדולים יחסית. במשחטה מודרנית, על פי רוב, חתכים בעוף הם קטנים, ככל האפשר, כדי למנוע זיהום הבשר.

(תמצית מתוך הספר מזון כשר מן החי עמ' 14 ו- 373).

נה. ספיקות המתעוררים בבשר שהובא מבית מטבחים של גוי. נאמנות של קצב שאינו שומר תורה ומצוות על כשרות המליחה

מלמו, שוודיה - כסלו, תנש"א

שאלה

כידוע, שחיטת בהמות אסורה בשוודיה. אנחנו מקבלים בשר מדנמרק, מעבר למפרץ.

מכיוון שיש כאן במלמו רק חנות קטנה ושני פועלים (קצב מקצועי שהוא יהודי, בקי במלאכתו - אמנם לא שומר מצוות - ופועל לא יהודי), אי אפשר לקבל את הבשר ברבעים שלמים. אין לנו כאן את ה"כוח אדם" ואת המקום לאכסן אותם. אנחנו מקבלים את הבשר כבר מפורק מהעצם, בשקים גדולים, ועל כל חתיכה גדולה שהיא בערך 15 קילו, יש חותמת "כשר", בדיו על הבשר. אנחנו גם מקבלים כבדים ולבבות, שיש עליהם "פלומבה" של מתכת. השוחט בקופנהגן לא נמצא שם בעת פריקת הבשר, כי זה נעשה למחרת בבוקר. מסיבות מסוימות, זה יותר טוב לפרק את הבשר אחרי שהות של זמן-מה בקירור.

השוחט מחתים את הבשר, כאשר הוא עדיין על העצם ובמקומות מסוימים, לפי צורת החיתוך, שיעשו למחרת. הוא צריך להכיר את צורת החיתוך כדי להחתים את הבשר במקומות הנכונים. בשנה שעברה היו הרבה בעיות עם זה. היו מגיעות חתיכות בלי חותמת. אז פסקתי להחמיר. שהרי לא רק שזה בשר שנתעלם מן העין, אלא שזה בא מבית מטבחים, שבו כמעט כל הבשר הוא משחיטה לא-כשרה. ומפרקים את הבשר הכשר, באותו החדר ששם מפרקים את הבשר הלא-כשר.

אמנם, המפקח על בית המטבחים אמר לי, שמפרקים את הבשר שלנו בבוקר מוקדם, לפני שעובדים עם הבשר הלא-כשר, ועל שולחן נקי. יום אחד נסעתי לשם מאוד מוקדם לפקח בעצמי על זה. הגעתי לשם ב - 6.30 בבוקר והבשר המיועד לנו היה כבר מפורק! השוחט אז, אמר לי, שאי-אפשר לסמוך על מה שהם אומרים שהם מפרקים את הבשר שלנו תמיד כך. הוא אמר לי שזה לא תמיד כל כך מסודר שם. לא שהם בכוונה ירמו אותנו ויחליפו את הבשר. אין להם כל סיבה לעשות כך. הם לא ירוויחו מזה. יש כמות מסוימת של בשר כשר, ואם זה לא הולך אלינו זה ילך למקום אחר. החשש היחיד זה מפני ה"בלגן" שקיים שם. ככה טען השוחט. מצד שני, הקצב כאן במלמו טען שזה רחוק מן הדעת שקיבלנו בשר לא-כשר במקום כשר. שהרי היו לנו, למשל, חמש בהמות שנשחטו, וקבלנו חמישה מכל חלק. ורק על אחד מהחלקים לא היתה חותמת, ועל כל היתר מאותו החלק של הבהמה (למשל, הכתף), היתה חותמת.

צריך לציין כאן, שהקצב שלנו לא מרוויח כסף על פי הכמות שהוא מוכר. זה לא העסק הפרטי שלו. הקהילה היא בעלת העסק, והקצב מקבל משכורת לפי שעות עבודה. העובדה הזאת היתה בסיס לכל ההיתר שלנו כאן להשתמש בקצב לא דתי ולהסתמך על השגחה של "יוצא ונכנס". מאז שאני כאן (שנה וחצי), דעתי היא שהקצב הוא, פחות או יותר, בן אדם ישר בנוגע למליחת הבשר וניקור החלקים הקדמיים. אני לא נמצא שם תמיד בזמן בשביל הניקור והמליחה, אבל לפעמים, שאלתי את הפועלים הלא-יהודים שעבדו שם בצורה של "מסיח לפי תומו", ("מה עשית היום?"), ותמיד יצא שהקצב עשה את הכל כהלכה. אמנם זו לא עדות הלכתית, אבל זה נתן לי יותר יישוב הדעת. הקצב יש לו הרבה כבוד עצמי בעבודתו. הוא משקיע בה הרבה והוא ידוע בכל קהילות שוודיה כקצב ומייצר נקניק מעולה. לכן, הוא כעס מאד כש"הטרפתי" את הבשר שבא בלי חותמת. אנחנו מכרנו את זה לגויים בהפסד גדול, ופעם אחת היה כל כך הרבה בשר בלא חותמת שלא היה יכול למלא את ההזמנות לנקניק.

מאז המקרה, שהיה לפני פסח, לא היו בעיות עם החותמות. השוחט התחיל להיות יותר זהיר בהחתמת הבשר. עכשיו השוחט עובר למקום אחר, ומחפשים שם שוחט חדש. או שיביאו שוחט מהארץ, כל חודשיים, שישחט כמות גדולה בבת אחת, ויקפואו את זה. אני לא יודע בדיוק באיזו צורה הבשר יגיע אלינו בסידור החדש.

לכן, אני רוצה לדעת מראש, אם הבעיה של החותמות תתעורר שוב - וזה עלול לקרות בתקופת מעבר שישתמשו ברב שהיה שוחט-משנה, עד עכשיו, מה לעשות? האם אפשר לסמוך על זה שאין לבית מטבחים אינטרס לרמות? האם העובדה, שמאז שהשוחט היה יותר זהיר בהחתמה - אין בעיות, מראה שכל הבעיה היתה מצידו ולא מבית המטבחים. ומה בדרך כלל דעתכם על השגחה של "יוצא ונכנס", במצב שתיארתי? פשוט, אין לי זמן להיות שם בשביל כל המליחה וניקור.

תשובה

בדבר חלקי הבשר העשויים להגיע ללא חותמת. נראה, שניתן להתיר אכילתם בדיעבד, בהתקיים כל התנאים הבאים :

א. ידוע, ששחיטת הבשר נעשתה על ידי שוחט חדש. כך, שיש חשש סביר, שמחוסר מיומנות לא החתים הבשר בכל המקומות, כפי שתודרך. לעומת זאת, בשוחט הוותיק - שהוחזקה הקפדתו לחתום כראוי - העדר החותמת היא ריעותא גדולה שדי בה לאסור הבשר,

משום "בשר שנתעלם מן העין". אך בוודאי שחייבים לתדרך כל שוחט חדש שיחתום כראוי. אף שעל ידי זה, ייאסרו להבא החלקים שאינם מוחתמים.

ב. יש לערוך ביקורת סדירה, במשך תקופה מוגבלת, בבית המטבחים, שתכליתה להפריך חששו של השוחט היוצא. אם הביקורת תעלה שקים נוהג מסודר, להקפיד על הפרדה מוחלטת בין הבשר הכשר לטרף, ניתן להתיר כאמור. הפרדה זו רצוי שתהיה בהבדל של זמן. כלומר, שרק לאחר גמר ההתעסקות עם הבשר הכשר, פירוקו וסילוקו למשלוח, רק אז מתחיל פירוק הבשר הטרף. ובדחק, ניתן להסתפק בהפרדה ניכרת של מקום. כלומר, שההתעסקות בבשר הכשר ואריזתו למשלוח, נעשית במקום נפרד ומוגדר של החדר. כך, שתימנע אפשרות של ערבוב, בלתי רצוני ובלתי נמנע, של כשר וטרף. (בוודאי, שאם יתברר, שהנוהל הוא שמתרחש ערבוב, רק שאח"כ בוררים החלקים החתומים - אי אפשר להתיר).

ג. נראה, שאם החלקים שאינם מוחתמים, עולים לבהמה שלימה - אין להתיר.

ד. תנאי רביעי (הנוגע גם לכשרותן של החתיכות המוחתמות!) הוא, שפירוק הבשר ייעשה על שולחן נקי שאין בו שמנונית טרף, ובכלל חיתוך מיוחדים לפירוק הבשר. (כיוון שלהכשיר סכינים שמשמשים בהם בקביעות לטרף, צריך נעיצה י' פעמים)¹. כמו כן, צריך השגחה של "יוצא ונכנס" לכל הפחות כדי לוודא שמקפידים בבית המטבחים בדבר זה.

ואזי: אף שאין המשגיח נוכח בזמן אריזת החלקים למשלוח, ואף לא ראה שכל החלקים מוחתמים, רק ידוע שנוהל המשלוח מסודר - כמו שכתבנו בתנאי ב' - ניתן להתיר כאמור.

נימוקי הפסק

בבואנו להתיר הבשר הנ"ל, אנו צריכים להתייחס לשני חששות:

א. שמא החליפו הגוי במזיד.

ב. שמא התערבב לגוי כשר בטרף, שלא במתכוון.

לגבי החשש הראשון:

הרמ"א פסק²: "אם ראה הדבר ששלח, והוא טוב כמו ששלח, ולא נהנה העכו"ם, לא חיישינו (שהחליפו) אף שהחותם מקולקל". (ויש להעיר שהרמ"א איירי בדיעבד. אך לכתחילה, יש להקפיד על משלוח בחותם כבסעיף א' שם, וכמו שהערנו בסוף תנאי א') וכ"כ המחבר, מעין זה, בסעיף י' שם.

ואף שהרמ"א איירי בחותם מקולקל, והוא הדין למקום שאין חותם כלל. וכל שכן הוא³.

ואף שהרמ"א איירי ש"ראה הדבר ששלח, והוא טוב כמו ששלח", מתקבל על הדעת שבנדון שלנו, גם בלאו הכי אין צריך לחוש שהחליף, שהרי בבית מטבחים - שיש בו גישה לכל כך הרבה בשר - אפילו יהיה עובד גוי, שירצה להחליף בשר משלו, עם חתיכה משובחת יותר, מדוע שייטול דווקא מהבשר הכשר שרובו מוחתם - ויכולים להתגלות מעשיו - בעוד שיכול ליטול מרובא, מהבשר הטרף.

לגבי החשש השני:

במציאות, שקיימת הפרדה בפועל בין טרף לכשר (ולצורך זה, יעצנו לעשות ביקורת, כאמור), יש לדמות החשש להתערבות בלתי מכוונת, לדעת הרמ"א שאסר - לכתחילה - לשפות ב' קדירות, של עכו"ם ויהודי (כטרף וכשר) זה אצל זה. וביאר הט"ז⁴ שהוא מחשש תערובת בשוגג. עיי"ש. ומכל מקום בדיעבד מותר, ואין צריך לחשוש לתערובת (ומטעם זה נמי, צריך להקפיד בחתימת הבשר כראוי - לצאת ידי "לכתחילה" של הרמ"א).

ובהתייחס לדין "בשר שנתעלם מן העין", הביא הרמ"א⁵ שהמנהג כסברא אחרונה במחבר. שאם מצאו במקום שהניחו - הבשר מותר. וכן הדין, אפילו במקום שרוב הטבחים גויים. ועל דברי הרמ"א שכתב "ואפילו אם היה ביד נוכרים", הביא בדרכי תשובה לעיקר הדין: "ר"ל (הרמ"א) דלא מבעיא אם מצאו במקום שהניחו דמותר. אלא, אפילו אם נשלח על ידי עכו"ם - ואם כן, לא נודע אם הוחלף שם פעם ממקומו או לא - מכל מקום לא חיישינו לה, כל היכא דליכא למיחש שמא החליפוהו". כיוון שביררנו שבהתקיים

1 עיין תוס' חולין, דף ח' ע"ב, ד"ה והלכתא. ובט"ז, יו"ד, ס"י י', ס"ק ט"ו.

2 ביו"ד, ס"י קי"ח, סעיף ב'.

3 דחותם מקולקל - ריעותא הוא, שטיפל בו אדם. וכן רואים שדן הח"צ ס"י ל"ט. דבריו הובאו ביו"ד ס"י ס"ג, בבאה"ט, ס"ק ח'. וביתר אריכות בדרכי תשובה, ס"י

קי"ח, ס"ק ע"ה.

4 בס"י קי"ח, סעיף י"א.

5 שם ס"ק י"ב.

התנאים שלעיל, אין לחוש שהחליפו הגוי - בדיעבד, ניתן להתיר אכילת הבשר הנ"ל. ומכל מקום נראה, שאם כל החתיכות הלא מוחתמות עולות לבהמה שלימה, יש כאן ריעותא שאינה גרועה מהניח "ומצא ט", דנדון כמצאו שלא במקומו, האסור אף לדידן, משום שנתעלם מן העין.

נחיצותו של התנאי הרביעי הוא, מפאת החשש הסביר שבבית המטבחים - שרבים בו הטריפות - נגע הבשר הכשר בשמנונית של איסור. וכן הוא בהכרח אם משתמשים לצורך הפירוק באותם סכינים. וא"כ צריך הבשר שפשוף ולא די בהדחה⁶. בדבר מליחה ע"י הקצב החילוני - אין להתיר ע"י יוצא ונכנס, וצריך שיהיה הרב נוכח ומשגיח בזמן המליחה.

נימוק הפסק

לסתם יהודי חילוני, אין נאמנות בזמן הזה⁷. ואף "מסיח לפי תומו", לא מהני באיסור דאורייתא (בכהאי גוונא שעדיין לא בושל הבשר, ואנו מסופקין שמא לא נמלח). ואע"פ שמצאנו, שבהשגחה של "מירתת" - מפני יהודי היוצא ונכנס - מהני אפילו בספק דאורייתא⁸, בנדון שלנו אי אפשר להתיר. והטעם: מלאכת המליחה, טעונה שתהא עשייתה על פי פרטי ההלכה. ואין לצפות ממי שאינו מכיר בחשיבות העניין - כמו אותו קצב שאינו שומר מצוות - שיקפיד לעשות המליחה כהלכתה, על כל פרטיה.

ממילא: מכיוון שאופיה של מלאכת המליחה היא כזו, שיכול הקצב שאינו מקפיד, להתחמק בנקל מיהודי היוצא ונכנס (כגון שמלח ללא הדחה קמייתא שאינו ניכר או שלא הקפיד בפיזור המלח), אינו "מירתת". ובעי שיהיה יהודי עומד על גביו. בדומה למה שמצאנו בעניינים אחרים הדורשים דקדוק, שהוזכרה אפשרות להיתר ב"עומד על גביו", ולא די ב"יוצא ונכנס"⁹.

6 סי' ס"ג, סעיף ב'.

7 ועיין בהקשר זה, בשו"ת מנחת יצחק, ח"ג, סי' צ"ד. ובפתחי תשובה יו"ד, סי' צ"א, ס"ק א', וס"ק ג'.

8 עיין באגרות משה יו"ד, ח"ב, סימן מ"ג.

9 עיין בשו"ע יו"ד, סי' ס"ט, סעיף י'. ובשו"ת ס"ק מ"ב שם. עיין ע"ז, דף כ"ו, ע"ב, בענין מילה ע"י עכו"ם. וכן בגיטין, דף כ"ג, ע"א, בענין כתיבת גט ע"י עכו"ם.

נו. זרם חזק של מים כתחליף ל-ג' הדחות שאחרי המליחה

מלמו, שוודיה - כסלו, תנש"א

שאלה

אם יש צינורות עם זרם מים חזק, איך זה משפיע על הדחת בשר אחרי המליחה? האם עדיין צריכים שלוש הדחות?

תשובה

לגבי הדחה אחרונה - לכתחילה¹, אין להקל להסתפק בפחות מג' הדחות כמנהג, אפילו מדיח בזרם חזק וממושך של מים². ומ"מ נראה שאם מקפיד להדיח הבשר כך שיבוא המים על צדדיו ג' פעמים, עולה לו לג' הדחות אע"פ שזרם המים רציף ולא הניח הבשר מידיו בינתיים.

1 שהרי בדיעבד - הדחה אחת סגי, רמ"א יו"ד, סי' ס"ט, סעיף ט' ובשי"ך ס"ק כ"ט.

2 יש מהאחרונים שכתבו שה"הדחה" צריכה להיות דווקא בכלי. (עי' דרכי תשובה שם, ס"ק קכ"ג) ומטעם שלא הסתפקו בהדחה באוויר, נראה שלא תשנה עובדת היות הזרם חזק. וא"כ, אף שיש להקל שתהיינה ג' ההדחות כולן באוויר, אין לשנות ממנהג שידיח ג"פ.

נז. כשרות סוכר הענבים**מלמו, שוודיה - כסלו, תשנ"א****שאלה**

בהרבה מוצרים כאן משתמשים בסוכר ענבים. האם יש לזה דין של "סתם יינם"?

תשובה

עפ"י בירור שעשינו אצל מומחה, - "סוכר ענבים" הוא דקסטרוזה המופקת מדגנים, תירס, תפוחי אדמה וכו', ולא מענבים. וממילא, אין בזה כל בעיה.

אמנם, תאורטית ניתן להפיק זאת גם מענבים. ואז יש לבדוק את אופן הייצור ובעיקר יש לברר, מתי מתבצעת ההרתחה. שכן, בעיה של סתם יינם קיימת רק במקרה שנסחטו הענבים כשהם קרים, ואח"כ העבירו את המיץ שלא באופן אוטומטי (היינו שלא ע"י מכונה) להרתחה. אבל כשהתבשלו הענבים בעודם שלמים, או שנסחטו בראשונה, אך המכונה העבירה אותם ישירות לבישול (של לפחות 79.5 מעלות צלסיוס), אז אין לחוש כלל¹.

אך כאמור, נוהגים להפיק את הדקסטרוזה מדגנים או קטניות משום שזה זול יותר.

1 כך כתב באגרות משה יו"ד, א', סי' נ"ה. ויו"ד, ב', סי' נ"ב.

נח. כלי ותשמישי ע"ז - קנייתם ואופן ביטולם

קיטו, אקוואדור - טבת, תש"ן

שאלה

לפני מספר שבועות ביקרתי בקהילה היהודית בקיטו-אקוודור. מדינה זו היא מדינה נוצרית-דתית אדוקה. בחנות לעתיקות מצאתי ארון קטן, המצופה כסף ומעוטר, ובתוכו תמונה של אלילים נוצריים. אין ספק שארון זה שימש ככלי פולחני בביתו של אדם נוצרי.

שאלתי היא:

1. האם על כגון זה נאמר שאסור ליהנות מתשמישי עבודת כוכבים, או שמא ניתן לקנות ארון זה ולהוריד את התמונה הפנימית?
2. האם במקרה דנן, למרות שהכלי שימש לעבודה זרה, ניתן לבטל את הכלי משימושו לעבודה זרה בדרך המצויינת ברמב"ם הלכות עבודה זרה פרק ח' הלכה י"א?
3. האם יש עצה אחרת לקניית חפץ זה, או שמא יש איסור מוחלט?

תשובה

נפסק בשו"ע¹: "אליל של ישראל, אין לה ביטול. אבל של עכו"ם ותשמישה ונויה, יש להם ביטול". כל ביטול של ע"ז או משמשיה צריך להיעשות ע"י עכו"ם עובד אלילים². אך אם אינו עובד אלילים, לא מהני ביטולו³.
 בביטול ע"ז עצמה צריך מעשה השחתה בגוף הע"ז⁴. משא"כ במשמישי ע"ז, עצם המכירה לישראל, היא ביטול, מכיוון שהגוי יודע שהישראלי לא ישתמש בזה לצורך ע"ז לכן מבטלה לפני שמוכרה⁵.
 ולכן בנדון דידן, נראה שלארון יש דין של תשמיש ע"ז, ולכן אם הגוי מוכר לישראל הווי ביטול. אך בתנאי, שהגוי המוכר הינו עובד ע"ז והגוי יודע שמוכר לישראל ואז מסתמא מבטל⁶.
 אולם, יתכן שהתמונה שבפנים מחוברת לארון באופן שהכל מהווה יחידה אחת, ואז יש על הכל דין ע"ז. וע"כ הביטול צריך שייעשה ע"י הנכרי, בכך שיוציאה מהארון דרך השחתה.

1 שו"ע יו"ד, סימן קל"ט, ס"ב.

2 אפילו שאינו עובד לאותו אליל ואפילו בעל כורחו, שו"ע יו"ד, סימן קמ"ו, ס"ה.

3 שו"ע יו"ד, סימן קמ"ו, ס"ה.

4 שו"ע יו"ד, סימן קמ"ו, ס"ז. ועיין ברמ"א שיש אומרים שאפשר לבטל אף באמירה והב"י חולק. ועיין ש"ך סק"ח.

5 שו"ע יו"ד, סימן קל"ט, ס"ב, ובש"ך סק"ז, ובסימן קמ"ו, ס"ח ברמ"א.

6 ואף אם הגיע לידי הישראל מהני הביטול של הגוי, לדעת השו"ע יו"ד, סימן קמ"ו, ס"ב, וסי"ג ברמ"א, ועיין ש"ך סק"א, שהביא שהב"ח חולק. ולכן לכתחילה רצוי שהגוי יבטל לפני שיבוא לידי הישראל. גם לדעת הב"ח יועיל הביטול אף שהגיע לידי הישראל אם לא רצה עדיין לזכות בה כמשדובר על תשמיש ע"ז.

7 ויתכן שמכירה של גוי לסוחר גוי, הווי ביטול מכיוון שהמוכר יודע שהסוחר ימכור את הע"ז, גם למי שאינו עו"ז.

נט. איסור כניסה לכנסיות ומבואותיהן

מקסיקו, מקסיקו - סיון, תש"ן

שאלה

פעמים רבות אני נוסע לקהילות יהודיות באמריקה הלאטינית וכידוע, ביבשת זו שולטת ההשקפה הדתית-נוצרית. כנסיות מסוגים שונים, מפוזרות על פני כל הארצות.

ברצוני לשאול את כבוד הרב: האם מותר להיכנס לכנסיות? האם יש הבדל בין סוגי כנסיות שונות? האם יש הבדל, מבחינת ההלכה, אם נכנסים לביקור או למטרה אחרת? מה דינה של כנסיה שאין בה פסלים? האם מותר להיכנס למבואה של הכנסיה להסתכל בציורים?

תשובה

א. אסור להיכנס לבית עבודה זרה לביקור או לכל מטרה אחרת.¹

ב. נחלקו הראשונים, אם הנצרות נחשבת לעבודה זרה. לדעת המאירי, הנוצרים אינם נחשבים כעובדי עבודה זרה², ולדעת הרמב"ם, הנצרות היא עבודה זרה ממש³. בתקופתנו, שרוב מאמיני הדת הנוצרית אינם אדוקים בע"ז שלהם, נראה שאף לשיטת הרמב"ם, אין דינם כעובדי עבודה זרה ממש. אלא, כעובדים בשיתוף⁴. לדעת בעלי התוספות, הגויים אינם מצווים על שיתוף. וכך הכרעת הפוסקים⁵. אעפ"כ נראה שאסור להיכנס לכנסיה מכמה טעמים:

1. אעפ"כ שכן נוח אינו מצווה על השיתוף, אין דבר זה משנה באשר לישראל שמצווה על שיתוף. ולגבי ישראל, נחשב גם השיתוף כעובד עבודה זרה ממש⁶.

2. מה שכתבו הפוסקים, שאין דינם כעובדי עבודה זרה, זה דווקא לגבי האנשים. אך ההולך למקום שבו הם מקטרים, נדבק בטומאה ובסיטרא אחרא⁷.

ג. אסור להיכנס לכנסיה, אפילו שאין בה צלם⁸.

ד. אף למבואה של כנסיה אסור להיכנס⁹. והאיסור חמור יותר כשנכנס בכדי ליהנות מהציורים¹⁰.

1 רמב"ם בפירוש המשניות, ע"ז (פרק א', משנה ד'), רשב"א (הובא בטור יו"ד, סימן קמ"ט). ריטב"א (ע"ז, דף י"א, ע"ב) ועוד.

2 ב"ק, דף ק"ג, ע"ב. יומא, דף פ"ד. וכ"כ הרא"ה קוק, באיגרת פ"ט: "העיקר כדעת המאירי וכו'".

3 רמב"ם בהלכות ע"ז, פ"ט, ה"ד (יש גורסים כנענים אך זה מאימת הצנזורה). וכן בפירוש המשניות, פ"א, מ"ד, בהוצאת מוסד הרב קוק.

4 עיין תחומין חלק ט', עמוד 74, מאמר של הרה"ג חיים דוד הלוי.

5 סנהדרין, דף ס"ג, ע"ב, תוד"ה אסור, וכ"כ הרא"ש שם. ועיין ר"ן, סוף פ"ק דע"ז. וכ"כ הרמ"א באו"ח, סימן קנ"ו. והשי"ך ביו"ד, סימן קנ"א, סק"ז. היעב"ץ במור

וקציעה ריש סימן רכ"ד, ועיין פ"ת שו"ע יו"ד, סימן קמ"ז, סק"ב.

6 שו"ת בניין ציון ח"א, סימן ס"ג. ולפי טעם זה אין חילוק בין סוגי הכנסיות. ועיין יחוה דעת, חלק ד', סימן מ"ה, בהגהה.

7 שו"ת חיים ביד, לגר"ח פאלאג'י, סימן כ"ו.

8 שו"ת פרי השדה, ח"ב, סימן ד'. הובא בצ"ץ אליעזר, ח"ד, סימן צ"א.

9 עיין רמ"א יו"ד, סימן קמ"ט, ס"ב. ובצ"ץ אליעזר שהובא לעיל.

10 שו"ע יו"ד, סימן קל"ט, ס"א.

ס. הורים סנדקאים (Madrina, Padrino) לילד נוצרי

קיטו, אקוואדור - טבת, תנש"א

שאלה

זוג יהודים (ישראלים) השוכנים בקיטו מטעמי שליחות, נתבקש לשרת כ- "PADRINO" ו- "MADRINA" לתינוק נוצרי ע"י הוריו. התפקיד הזה (באנגלית Godfather) מחייב נוכחות בטקס טבילה בכנסייה. וג"כ דורש אחריות לגידול הילד אם ח"ו יקרה אסון להוריו. שואל הזוג:

א. האם מותר להיכנס לכנסייה להיות נוכח בטקס?

ב. האם בכלל מותר לקבל על עצמם תפקיד כזה?

תשובה

חלילה לזוג ישראלי ליטול על עצמו אותו תפקיד של "PADRINO" ו- "MADRINA" (Godfather) לילד הנוכרי¹, ולא יעלה על הדעת שישראל יקבל על עצמו אחריות לגידולו של ילד לעבודה זרה (שכן זו משמעות הטקס, עיין הערה 1). ועל כגון הא יש לקרוא מאמר חז"ל על הפסוק "רני עקרה לא ילדה", - "דלא ילדה בנים לגיהנום (ע"ז) כוותיכו"². כל זה אמור גם אם לא היתה השתתפותם של הישראלים מצריכה נוכחות בטקס הטבילה, על אחת כמה וכמה כאשר נדרשים הם להיות נוכחים ב"טקס" הנ"ל. נוכחות כזו, אף כצופים, אסורה בהחלט³.

והדברים (איסור נוכחות בטקס ע"ז) אמורים אפילו אם מתקיים הטקס מחוץ לבית ע"ז שלהם, דלשם אין להיכנס אפילו לא בשעה שמתקיימים שם טקסים דתיים⁴.

1 בהנחה שצורך החתימה על התחייבות זו היא דרישה של הטקס הדתי (המונח הלועזי מלמד על כך). וכן מוכח הדבר מכך שאין החוק האזרחי מחייב הדבר (והראיה: אין היהודים נוהגים כן), ועוד: קרוב הדבר לומר שאין להתחייבות זו תוקף בחוקי המדינה, (ופרט זה ניתן לבדיקה). הרי שהשתתפות היהודי (אף שאינו נוכח!) אפשר שיש בה משום אביזריהו דע"ז, ומ"מ ודאי לא גרע מדברים שצריך גוי לע"ז שלו, שאין לישראל לתיתם לו. (עיין שו"ע יו"ד, סי' קנ"א. ועוד יש לאסור מצד הנידון בסי' קמ"ח עי"ש, וכן בסעיף ז' שם).

2 ברכות, דף י', ע"א.

3 שו"ע יו"ד, סי' קמ"ט, סעיף א': "עיר שעושים בה יריד ביום חגם... ואסור ליכנס בתוכה".

4 ראה לעיל תשובה לשאלה נ"ט.

סא. בניית מקווה כהילכתה, מקווה ע"פ שיטת חב"ד

לימה, פרו - כסלו, תנש"א

שאלה

בעניין, בניית מקווה טהרה בקהילתנו. יודיעני נא דעתו בעניין המקווה עפ"י שיטת חב"ד, וכיצד עלי לנהוג לכתחילה?

תשובה

נהוג היום, לבנות מקוואות ע"י אוצר של מי גשמים, שאין טובלים בו. ולאוצר מחוברת בריכה, שבה טובלים. החיבור בין האוצר לבריכה, יכול להיעשות בשתי דרכים:

א. זריעה - ששופכים מים שאובים לאוצר. המפלס עולה ונשפך לבריכה, דרך הנקב שבין האוצר לבריכה.

ב. השקה - ששופכים מים שאובים לבריכה. לפני הטבילה, פותחים את הנקב שבין האוצר לבריכה, והמים משיקים.

לדעת הראב"ד¹, צריך שתמיד יהיה במקווה רוב של 40 סאה מי גשמים. ולכן, הכשר מקווה הבנוי על זריעה, לא מועיל, שהרי מי הגשמים המקוריים שבאוצר, מתחלפים.

המחבר והרמ"א לא פסקו כראב"ד. והחזו"א² הכריע, שאין לחוש לראב"ד. ולכן, לדעתו, צריך לבנות מקווה הבנוי רק על זריעה. ויש בזה הרבה יתרונות. כגון; שהמים נקיים תמיד, ואין חשש, שכאשר ינקו את המקווה, ישתמשו בחומרים העלולים לפסול את המקווה.

יש מקוואות שיש בהם שני אוצרות, כדי לחוש לדעת הראב"ד. אך החזו"א דחה דבריהם. וכתב, שאף אם יש אוצר השקה, אין זה מועיל לשיטת הראב"ד. שהרי, המים מתחלפים דרך הנקב, בזמן הטבילה.

מקווה של חב"ד מבוסס על אוצר השקה. אך, הוא נמצא מתחת לבריכה שבה טובלים. ואין חשש שהמים יתערבו. שהרי מי הבריכה חמים, ומי האוצר קרים.

לסיכום:

1. לשיטת החזו"א יש לבנות מקווה, רק ע"י אוצר זריעה.

2. יש מחמירים ומצריכים גם השקה (והחזו"א נחלק עליהם).

3. מקווה עפ"י שיטת חב"ד, מבוסס רק על אוצר השקה. והוא בנוי מתחת לבריכה. כך, שההשקה היא דרך רצפת המקווה.

כל המקוואות, בין המבוססים על אוצר השקה ובין המבוססים על אוצר זריעה כשרים. אמנם, למקווה של חב"ד יש יתרונות. שהרי אנו יוצאים ידי חובה, אף לדעת הראב"ד. כמו כן, אין חשש שלא יפתחו את הנקב, המחבר את המקוואות, שהרי הוא פתוח תמיד. וכן, אין חשש שימלאו את המקווה בפחות מדי מים, לפני שהמים יגיעו לגובה ההשקה. אך יש בו חיסרון שמי האוצר מתלכלכים, ומדיפים ריח רע, וזו גם בעיה הלכתית.

אם רוצים להדר ולצאת ידי חובת כמעט כל שיטות הראשונים³, ויש אפשרות כספית, כדאי לבנות את המקווה עם אוצר זריעה בצידו, ותחתיו אוצר השקה, הבנוי עפ"י שיטת חב"ד. כדי לפתור את בעיית הליכלוך באוצר ההשקה התחתון, יש להגביה במעט את אזור ההשקה שברצפת המקווה⁴ ולא את אזור ההשקה שתחת המדרגה⁵ - כדי שהליכלוך לא יוכל להיכנס בצורה חופשית לאוצר⁶. מילוי המקווה יהיה אך ורק דרך אוצר הזריעה, כדי למנוע הצטברות ג' לוגים שאובים, הפוסלים את המקווה. רצ"ב שרטוט,

1 עיין שו"ע יו"ד, סימן ר"א, סעיף כ"ד. ובש"ד, ס"ק ס"ג, ובדגול מרבבה.

2 חזו"א יו"ד סי' קכ"ד טהרת מים, לרב טעלושקין, בסוף סימן ס"ד.

3 למעט שיטת חכמי נרבונא, המובאים במאירי על מסכת חגיגה, דף כ"א, ע"ב, ד"ה שתי גומות, החוששין משום קטפריס.

4 וגם אותו, לא לעשות במרכז המכסה, כיוון שהימצאות אזור מוגבה באמצע המקווה, עלול להביא לידי מכשול, שהטובלים יינזקו בו כשלא ירגישו.

5 כיוון שפתח השקה זה, אינו בשליטת המנקה. וייתכן שיישארו שם מים מסביב גם בשעת ניקוי המקווה. וכן ייאסף שם מסביב לכלוך, שלא ניתן לניקוי.

6 עפ"י הצעת מרן הגאון, הרב שאול ישראלי.

והוראות כלליות, לבניית מקווה של אוצר זריעה ואוצר השקה תחת המקווה⁷.

הסברים לשרטוט

מקווה עם אוצר זריעה, ואוצר השקה תחת המקווה

1. גג של בנין המקווה, המספק מי גשמים לאוצר.
2. פתחי הצינור, בו נכנסים מי הגשמים מן הגג.
3. צינור המעביר את מי הגשמים מן הגג לתוך האוצר.
4. אוצר מי הגשמים.
5. צינור המחובר לרשת אספקת המים העירונית, שנועד למלא את המקווה תדיר, במים חדשים, דרך אוצר הזריעה.
6. שוקת ההמשכה. המים הבאים דרך הצינור, עוברים "דרך המשכה", על קרקעית השוקת, ומשם יורדים לתוך האוצר.
- 7,8,9. שוקת מעל האוצר (7) שדרכו זורמים מי הגשמים לתוך האוצר (9). מותקן בו חור, להפניית המים העודפים לביוב (8), במקרה שהאוצר עולה על גדותיו.
10. צינור מיוחד, שדרכו באים המים מן השוקת לתוך האוצר (צינור זה, מורידים עד למטה מן החור השופך המים למקווה, כדי שיתערבו - המים הבאים מצינור זה - עם המים הכשרים, במצב של עמידה ולא דרך זחילה).
11. חור הנקוב בקיר, החוצץ בין האוצר למקווה שממנו באים המים למקווה. חור זה הוא למעלה מגובה המים שבמקווה, לפחות 15 ס"מ. ואין לו שום מגע עם מי המקווה.
12. גובה המים שבמקווה (120 ס"מ מעל פני הרצפה).
13. שטח תחת המדרגות. צריך להיות מלא בטון דחוס. והציקה צריכה להיעשות במכונת ויברטור.
14. מדרגות המקווה. גובה 20 ס"מ, רוחב 25 ס"מ, ראה: פרק שביעי סעיף 9-8, בספר מבנה המקוואות והכשרתם.
15. המדרגה האחרונה שבמקווה תהיה, לפחות ברוחב 50x50 ס"מ, בשביל אישה נמוכת קומה, שתוכל לעמוד עליה בשעת טבילה בנוחיות ובלי פחד. המדרגה התחתונה חלולה. ומתחת המדרגה, החור להשקת המקווה.
16. רצפת החדר.
- קירות המקווה, רצוי שיהיו גבוהים קצת מרצפת החדר כדי, שהמים שעל הרצפה, לא יזחלו לתוך המקווה.
17. חור ההשקה להכשרת המקווה, ראה מס' 15.
18. הפתח של האוצר. דרכו נכנסים לאוצר, לצורך ניקוי וייבוש, בזמן החלפת מי הגשמים.
- א.18. המכסה על האוצר. בו הותקן חור השקה, נוסף על החור מתחת המדרגה התחתונה.
- ב.18. המכסה של האוצר. ללא חור השקה (לפי הצעת מרן הגר"ש ישראל).
19. נקב השקה בפנינת המקווה. פתחו מוגבה מעט, לפי הצעת מרן הגר"ש ישראל.

7 מתוך מבנה המקוואות והכשרם, על פי עמודים ל"ד-ל"ה, נ"א. להרב דוד מיינצברג, בהוצאת המרכז הארצי למען טהרת המשפחה בישראל, ירושלים, תשל"ג.

סב. היחס לספר "מקבים" ולספרים חיצוניים

וינה, אוסטריה - ניסן, תש"ן

שאלה

מה יחסנו לספרים החיצוניים, ובעיקר לספר המקבים.

תשובה

המכנה המשותף לכל הספרים החיצוניים הוא, שאינם בכלל כתבי הקודש. הם לא נכתבו בנבואה - כספרי הנביאים, ואף לא ברוח הקודש - כספרי הכתובים. ומכאן, גם היחס אליהם: ספרי חול גמורים שאין לייחס להם כל קדושה. להבדיל, מספרי תורה, נביאים וכתובים, שהם, ורק הם, בכלל כתבי הקודש¹. לגבי כל הספרים החיצוניים², אין בידינו את המקור העברי ויתכן, שחלקם נכתב אף ביוונית. לא תמיד ידוע המחבר, ויתכן שיש מהם שנכתבו בידי שאינם בני ברית³.

אע"פ כן יש בחז"ל⁴ ובראשונים⁵, התייחסות חיובית - כאל דברי חכמה - בעיקר לספר בן סירא, המצוטט פעמים רבות בש"ס. כן משמש ספר מקבים א'⁶ כמקור היסטורי, למה שהתרחש בתקופת החשמונאים⁷. לעומת זאת, ספר מקבים ב', נכתב במקור ביוונית,

1 עיין מדרש רבה במדבר, נשא, י"ד, ד', שיסוד העניין הוא האיסור, להוסיף על כ"ד הספרים המקודשים. וזאת, כנראה, כדי להדגיש את עניין חתימת הנבואה בימי חגי, זכריה ומלאכי, וסגירת התנ"ך בידי אנשי כנסת הגדולה, בימי עזרא הסופר. ולהוציא מדעת המינין, ובעיקר הנוצרים, שבכתביהם הספרים החיצוניים הם חלק מהתנ"ך.

2 במסגרת תשובה זו, לא ניכנס לדיון מי הם כל הספרים המכונים "ספרים חיצוניים". ויש בזה כמה שיטות, שאין בהם נ"מ להלכה, בסוגיא זו. יש לציין, עם זאת, כי נחלקו הראשונים בשאלה, האם בתנ"ך נזכרו ספרים שאינם חלק מספרי התנ"ך. כגון, ספר מלחמות ד' או ספר הישר. עיין כדוגמא, במחלוקת הרמב"ן והאבן עזרא לשמות י"ז, י"ד. ובמחלוקת רש"י ורלב"ג ליהושע י', י"ג, ואכמ"ל.

3 עיין בביקורתיות, במבוא של כהנא לספרים החיצוניים הוצאת מסדה, ת"א, תשל"ז.

4 על מוצאו של בן סירא, כבנו של ירמיהו, עיין בח"מ על שו"ע אבן העזר, סימן א, ס"ק ח'. עיין ב"ק, דף צ"ב, ע"ב. ובעירובין, דף ס"ה, ע"א. לגבי הרשימה המלאה של המובאות מספר בן סירא, בחז"ל, עיין בהצעה לספר בן סירא, מאת יהודה ליב בן זאב, נדפסה בספר כתובים אחרונים בתרגום יצחק זעקיל פרענקיל איש המונא (המבורג), הוצאת לוי אפשטיין ירושלים תשכ"ו. וכן עיין אנציקלופדיה תלמודית ערך: חכמות חיצוניות, ובהערה מס' 145. בענין גירסת הירושלמי בסנהדרין, ריש פרק חלק, עיין בבאר שבע שם, ובדברי מרגליות הים, על אתר.

5 עיין בתוס' ב"ק ועירובין שם. ברמב"ן, בהקדמתו לספר בראשית, בעניין "הספר המתורגם, חכמתא רבתא דשלמה", עמוד ה', בהוצאת מוסד הרב קוק, מהדורת הרב ח"ד שעוועל, ובהערה 79 שם.

6 עיין בבה"ג, הלכות סופרים, על מגילת בית חשמונאי.

7 השווה תוכן וסיום תפילת על הניסים, לספר מקבים א', ד', נ"ח, ועיין גם פסיקתא רבתי סימן ו'.

ואף מחוץ לארץ ישראל, כנראה. ושם מתברר ידוע - יסון איש קוריני. ברור, שהיה בן התרבות ההלניסטית, וכתב בדרך ובסגנון הסופרים ההיסטוריונים היוונים.⁸

הספרים מקבים ג' וד' אמנם עוסקים בהיסטוריה של בית תלמי, אך אין להם קשר למרד החשמונאים.

אע"פ שספר מקבים א' משמש כמקור היסטורי לתקופת החשמונאים, נס פך השמן שחז"ל הדגישוהו בסוגית "מאי חנוכה", במסכת שבת⁹ איננו מוזכר בו. ולעומת זאת, נצחון החשמונאים ומלחמותיהם, אע"פ שזוכרים, אינם מודגשים בדברי חז"ל. את ההסבר לכך ניתן למצוא בדברי הרמב"ן¹⁰, המבטאים, את הביקורת על החשמונאים הכוהנים, שנטלו לעצמם גם כתר מלכות.

האיסור הנזכר במשנה - במסכת סנהדרין¹¹, ריש פרק חלק בשם ר"ע - לקרוא בספרים החיצונים, נתפרש להלכה ע"י הרמב"ם¹² והרמ"א¹³, כאיסור לקרוא בספרי עבודה זרה: "היאך עיקר עבודתה, ומה מעשיה ומשפטיה. ציוונו הקב"ה שלא לקרות באותן הספרים כלל, ולא נהרהר בה, ולא בדבר מדבריה". ואף שאיסור זה כולל, לדעת רב יוסף שם בגמרא, גם את ספר בן סירא, גם הוא פירש דבריו בהמשך הסוגיא "אמר רב יוסף, מילי מעלייתא דאית ביה, דרשינן להו"¹⁴.

8 כהנא שם, במבוא למקבים א' ובי'.

9 דף כ"א, ע"ב עד כ"ג, ע"ב.

10 בראשית מ"ט, י'. עמוד רס"ח, במהדורא הנז' לעיל.

11 דף צ', ע"א, במשנה, ובגמרא שם, דף ק', ע"ב.

12 פ"ב מה' ע"ז, ה"ב.

13 שו"ע יו"ד, סימן רמ"ו, סעי' ד' בהגה. ועיין בביאור הגר"א שם ס"ק י"ט.

14 עיין עוד בראשונים על אתר. הר"ף, הרא"ש והיד הרמה המפרשים את הביטוי: ספרי הצדוקים, הנזכר בגמרא, כפירוש לביטוי ספרים חיצונים, כספרי מינין שעלולים לגרום את האדם לכפירה ואפיקורסות. ועיי' לא רק שאסור להאמין בהם, אלא אף לקרוא בהם - אסור. כפי שהדגיש הריב"ש בשו"ת, סימן מ"ה.

סג. היחס למספרים בתנ"ך

ירושלים, ישראל - מרחשוון, תנש"א

שאלה

המספרים בתנ"ך קשים מאוד בעיני, לאור הידיעות על העולם העתיק. למשל, המספר שישים ריבוא יוצאי מצריים (תוך 4 דורות בלבד, מ70- נפש), מספרי הרוגים במלחמות (עשרות אלפים) וכו'. ואולי יש להתייחס למספרים שלא כפשוטם, בדומה למספרים אצל חז"ל, (למשל - שלש מאות הוא לשון גוזמה, שבע סימן ברכה וכו') כסמלים וכמרמזים לדברים נסתרים.

תשובה

התבוננות מקיפה בפסוקי התורה מראה בעליל שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, גם ביחס למספרים הנוכרים בה. כן הדבר גם, ביחס למספר בני ישראל. למרות, שעפ"י הטבע, שבעים איש לא יתרבו תוך זמן קצר לשישים רבוא, מ"מ, התורה כולה מליאה בהשגחה ניסית גלויה של ה', לאבות ולבני ישראל. כך גם מוכח מפשטי המקראות. כבר בראשית הירידה למצריים, הובטח ליעקב שזרעו יהיה שם לגוי גדול¹. התורה מספרת שבארץ מצרים בני ישראל, "פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאוד מאוד ותמלא הארץ אותם"². אלמלי פסוק זה היה כפשוטו, לא היו פרעה מלך מצרים ובלק מלך מואב, שעמדו בראש ממלכות גדולות, חוששים מבני ישראל ואומרים עליהם: "רב ועצום ממנו"³. ולא היה בלק אומר "הנה כסה את עין הארץ"⁴.

גם משה רבינו, טרח להזכיר לדור הנכנס לארץ נס גדול זה. ויהי זה בעיניהם לעדות נאמנה לגודל השגחת ה' עליהם, באומרו: "הוא תהלתך והוא אלוקיך אשר עשה אתך את הגדולות ואת הנוראות האלה אשר ראו עיניך. בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך ה' אלוקיך ככוכבי השמיים לרוב"⁵.

כן הדבר, גם ביחס למספרי ההרוגים במלחמות בתנ"ך. עפ"י הידוע לנו על אותם ימים, צבאות העמים התבססו בעיקר על יכולתו של הלוחם הרגלי, ופחות דגש ניתן על פיתוח כלי מלחמה. יכולתה הצבאית של מדינה נמדדה בעיקר לפי גודל צבאה. לכן, הקרב היה בעצם כתישה אדירה של שני צבאות, אלו באלו. והתוצאה היתה, בדרך כלל, מספר גדול מאוד של הרוגים. עם כל זה, אין לנו גם להתעלם מתכנים עמוקים המלווים כל פרט בתורה, כולל גם המספרים המוזכרים בה⁶. מ"מ אין לנו להתייחס אל דברי התורה כמו אל מאמרי חז"ל, אמרו בגמ': "לשון תורה לעצמה, לשון חכמים לעצמן"⁷. בעוד שחז"ל ביקשו להעביר אלינו מסרים רוחניים עמוקים, התורה מראה לנו איך תורת חיים זו, מתגלמת ג"כ במציאות.

1 בראשית, מ"ו, ג'.

2 שמות, א', ז'.

3 שם, ט', במדבר כ"ב, ו'.

4 שם, ה'.

5 דברים, י', כ"א-כ"ב.

6 לדוגמה ביחס למספר שבעים, עיין דברים, ל"ב, ח'. וברש"י שם. מדרש רבה, במדבר, י"ד, י"ב. מי מרום ממעיני הישועה להגרי"מ חרל"פ עמ' ר'. וביחס למספר שישים ריבוא, עיין זוהר שמות, ד', ע"ב. ופני יהושע, קידושין ד, ל', ע"א, ד"ה "תנו רבנן".

7. חולין דף קל"ז, ע"ב.

סד. שמירת המת - בלילה, במקום סכנה ובמקרה

קאלי, קולומביה - אדר, תש"ן

שאלה

בית הקברות הקהילתי נמצא באזור לא מאובטח בעיר. ולעיתים מלינים את המת כדי לקברו למחרת. אנשי הקהילה אינם חפצים ללון שם בלילה, לקיים שמירת המת. האם מותר להשאיר את המת (במקרה), בבית הקברות כל הלילה, ללא שמירה? האם עדיף לשכור גוי להשאר שם?

תשובה

מצווה לשמור את המת, אפי' נמצא במקרה ואין חשש להפסד גופו¹, אבל פשוט, שאין להיכנס למקום סכנה כדי לשמור. וכן, אין להשאירו חוץ למקרה לכל הלילה מחשש שיסריח². אם אין סכנה בשמירה, אלא טרחה, יש לשכור יהודי שישמור. וכן, אם אי אפשר לשמור בבית הקברות, יש לנסות להשיג מקרה, במקום שאפשר לשמור. יש להקפיד שלכל הפחות, תהיה תאורה בחדר שבו נמצא המת³. על כל פנים, עדיף שיהיה בלי שמירה ממה שישמרהו גוי⁴, וזאת במידה ואין חשש שייגרם נזק למת או שייחטף חלילה, אם יישאר לבד⁵.

- 1 למרות, שהחשש הגדול שמוזכר בגמרא, הוא של עכברים (עיין ברכות, דף י"ח, ע"א. וכן, באגרות משה יו"ד, ח"א, סי' רכ"ה. וכן, בשבט הלוי, ח"ה, סי' קע"ח), ולא שייד במקרה, עדיין קיימת מצווה, משום כבודו. שלא יהיה ככלי שבור שעזבוהו (ירושלמי, ברכות פ"ג. מובא בתוס' שם, דף י"ז, ע"ב. ועיין בשו"ת תרומת הדשן, שאלה רפ"ג. מובא ברמ"א יו"ד, סי' שע"ג, ס"ה) וכן, כדי שלא תיכנס במת רוח רעה (עי"פ הזוהר), ועיין בגשר החיים, ח"א, פרק ה', סי' ד', שמסכם את העניין. לכן, נהוג שהשומר אומר פרקי תהלים (גשר החיים שם, וילקוט יוסף, י"ז, סי' ה', ס"ג).
- 2 שמענו ממומחה שחשש זה הוא סביר, ובמיוחד בימי הקיץ. פשוט, שסרחון המת הוא זלזול יותר גדול לכבודו, מחוסר שמירה.
- 3 שמועיל הדבר לעניין כבוד המת וגם לרוח רעה.
- 4 בספר כל בו על אבלות, פרק א', סימן ו', ע"פ תרומת הדשן ועבודת הגרשוני, כתוב, שאין לעכו"ם להתעסק במת, הן בטהרה הן בנשיאת המיטה ולמרות שלא נמצא מקור מפורש על שמירה, נראה ששמירת גוי תגרע יותר ממה שתוסיף. בתורת הנסתר מאוד מקפידים על אי קשר בין המת לגוי.
- 5 שהרי, גוי יכול אפי' לקבור, בשביל כבוד המת, ביום טוב ראשון (שו"ע או"ח, סי' תקכ"ו, ס"א).

סה. מנהגים בבית הקברות**לימה, פרו - טבת, תש"ן****שאלה**

בענייני אבלות: אודות המנהג פה, לא להשתטח על קברים אחרים, כאשר מטרת ההגעה לבית קברות הינה לוויה או גילוי מצבה, וזאת מפני כבודו של הנפטר שלשמו נכנסו לבית הקברות. אודות המנהג להקיף הבית ע"י האבלים, מיד בקימה מ"שבעה".
וכן דעתו על לחיצת יד לשלום בביה"ק.

תשובה

1. יש נוהגים כשמבקרים ביום הזיכרון של הוריו, לא לבקר באותו יום אצל קברים אחרים¹.
2. בשעה שיש לוויה בביה"ק אין דורשים בשלום. אך כשאינן לוויה והרחיק עצמו ד' אמות מהקברים, ישאל בשלום חברו².
3. אולם האבל, אסור בשאלת שלום³, אך לומר לו דברי עידוד ונחמה, מותר⁴.
3. יש מקור לכך, שמנהג ישראל אחרי שעמדו מהאבלות, ללוות את הנשמה⁵.

- 1 פני ברוך, סימן ל"ז ס"ג.
- 2 פסקים וכתבים ל"יתרומת הדשן" סימן כ"ה, שו"ע יו"ד סימן שמ"ג, ס"ב. ובספר החסידים הוצאת מוסד הרב קוק, אותיות תשי"מ-תשמ"א.
- 3 יו"ד, סימן שפ"ה, ס"א.
- 4 ילקוט יוסף, חלק ז', סימן י"ד, ס"ב.
- 5 כל בו על אבלות, פרק רביעי, סימן ב', סעיף נ"ה.

סו. סידור הקברים בבית הקברות (גברים ונשים)

סן חוסה, קוסטה ריקה - אדר, תש"ן

שאלה

בבית העולם של הקהילה לא עשו הפרדה בין גברים ונשים, האם חייבים לעשות זאת, להבא, או שמותר להמשיך באותה דרך?

תשובה

בדבר הפרדה בין נשים לגברים בקבורה. נראה ברור מהפוסקים¹, שאין איסור בעצם - לקבור אשה, אצל איש שאינו בעלה. ומ"מ העיד הגר"מ פיינשטיין², שמנהג כולי עלמא, או שקוברין שורות שורות – היינו שורה של אנשים ושורה של נשים (ואין קוברין אף אשה אצל בעלה) – או שקוברין אצל בעלה, בשורה אחת. ואח"כ איש אחר אצל איש זה ואשתו בצד השני. טוב ורצוי בבית הקברות שעד עתה לא הקפידו בו על הפרדה, להשוות המנהג, מכאן ולהבא, למנהג העולם שהוא טוב ונכון³. ולאחזו כמנהג השני, שהביא באג"מ, שתהא אשה נקברת ליד בעלה (ועי"ז יוכלו הצאצאים לפקוד את קבר המשפחה). ובחלקה הסמוכה יהא איש בצד הסמוך לבעל וכן הלאה.

1 כל-בו על אבלות, פרק שלישי, סי' ב', ס"ק י"א, שהביא אחרונים שכתבו כן.

2 אגרות משה יו"ד, חלק ג', סימן קמ"ח.

3 וכן מקובלנו מפי הצדיק הירושלמי הרב אריה לויין שהקפיד להקבר בצורה כזאת ולשם כך ויתר על מקום קבורה "מיוחס" יותר.

סז. שיעור ההרחקה בין קברי ישראל לקברי נוכרים

אוקלנד, ניו זילנד - תמוז, תש"ן

שאלה

תיאור מצב: בעיר אוקלנד (ניו זילנד) שני בתי קברות: הישן והחדש. בשניהם אין מחיצה המפרידה בין קברות היהודים לבין אלו שאינם יהודים.

בבית הקברות הישן, המרחק בין המצבות של יהודים ושל אלו שאינם יהודים, לעיתים פחות מחצי מטר. בבית הקברות חדש, בפיאה אחת שלו, ישנו כביש, המפריד בין החלקה היהודית לאחרות. וב-2 הכיוונים האחרים שטח של כמה מטרים (דשא). אך בוודאי, פחות מ-10 מטר.

ברצוני לציין את הדחק בו אנו נמצאים, מבחינת היכולת לכפות החברא קדישא המקומית, לעשות את הדרוש בנושא זה. לדעתנו, רובם (המכריע) אינם שומרי שבת וכשרות, וכמו כן הם חוששים מפני הגופים העירוניים המופקדים על בתי הקברות.

השאלה: מה הן מידות ההפרדה הדרושות ברוחב ו/או בגובה בין החלקות היהודיות - לאחרות? ומהו המינימום ההכרחי שעלינו לדרוש בכל תנאי מה"חברא-קדישא" - ברוחב ו/או בגובה? נשמח, כמובן, לקבל מראי מקומות מצורפים. תשובה

שיעור ההרחקה בין קברי ישראל לעכו"ם, הוא ד' אמות¹ או מחיצה בגובה י' טפחים². המחיצה יכולה להיעשות, גם ע"י גדר חיה של צמחים צפופים בגובה י' טפחים³. שיעור האמה לענין זה הוא ארבעים ושמונה ס"מ⁴.

1 סנהדרין, דף מ"ו, ע"א, משנה, וגמרא שם דף מ"ז ע"א.

ע"פ פסקו של מרן הגר"ש ישראל, עיקר ההוראה של הגליון מהרש"א (שו"ע יו"ד, סימן שס"ב, סעיף ה') להרחיק ח' אמות, מבוססת על ההלכה שתפוסת המת ד' אמות. וע"כ בשני מתים הווי ח' אמות. אכן כל עניין תפיסת ד' אמות שמקורו בסוטה, דף מ"ד, ע"א, מבואר שם ברש"י, וכן יוצא ברור מעצם הסוגיא שהיא "כדי שלא ירגילו ליקרב לו, ויהא סבור שלא האהיל, ויש לחוש שמא יפשוט ידו ויאהיל ולא אדעתי"ה, דמשו"ה כשניכרות המחיצות, אין צורך בד' אמות. ואפילו אי נימא שאמנם עיקר השיעור שנקבע הוא מצד שמא יאהיל, אך כעת נקבע שיעור זה קבוע לתפיסת הקבר, וכן נראה מלשון הדרישה שהובא בשו"ע יו"ד, סימן שע"א, סק"י"ח וז"ל שם, "מכאן מוכח דאפילו תוך ד"א של מת המונח לפנינו, אסור לקרב בהם משום דתופס ד"א, או משום גזירה, שמא יגע במת עצמו וכו'". מכל מקום שיעור כפול לשניהם אין לנו, שמי שנקבר ראשון, קנה תפוסת ד"א, ואין זה שנקבר בצדו אחריו יכול לתפוס בד"א שלו, ונמצא שאינו קבור בד' אמות של הראשון.

ותו, דמאחר שזה ברור, כמ"ל שישוד ד"א מעיקרו הוא מצד שמא יבואו להאהיל עליו, וזה שייך רק בישראל, וכן בישראל מומר, דבו עסק הגליון מהרש"א שכן דיני טומאה שלו הם כדיון ישראל, על כן שייך לדון גם בו גדר תפיסת ד"א, משא"כ עכו"ם ממש, דעיקר ההלכה היא כפסק הרמב"ם (פ"א מהלכות טומאת מת, ה"ג, וכן בשו"ע יו"ד, סימן שע"ב, ס"ב) שלא שייך בהם עיקר דין תפיסת ד"א, וממילא לא שייך בו גם המסתעף מזה, א"כ בזה אפילו לפי הגליון מהרש"א, אין מקום להחמיר רק בריחוק ד' אמות. וע"ע בשו"ע אג"מ יו"ד, חלק ב', סימן קנ"ב, ובחלק א', סימן ק"ס. ובשו"ע אמרי יושר, ח"ב, סימן י"ג, שאינם מחלקים, ודורשים הפרדה של ח' אמות. ע"כ במקרה שאין בעיית מקום, יש להרחיק ח' אמות.

2 שו"ע אג"מ יו"ד, חלק ב', סימן קנ"ב וסימן קל"א. ובחלק ג', סימן קמ"ו, ובשו"ע צ"ח אליעזר, חלק ט"ז, סימן ל"ו. ובחלק אבן יעקב (בתוך שו"ע צ"ח אליעזר חלק ה'), סימן כ"ו. בשו"ע מנחת אליעזר, ח"ב, סימן מ"א, כתב, שהמחיצה צריכה להיות אף במעבה הקרקע (והצ"ח אליעזר כתב שלכתחילה יש לחוש לזה). אך בשו"ע שבת הלוי, ח"ז, סימן קצ"ג, חלק עליו, וכן משמע מהאג"מ שהובא לעיל שכתב שבמחיצה סגי. ולא מזכיר שהמחיצה צריכה להיות במעבה הקרקע.

3 שו"ע צ"ח אליעזר, באבן יעקב שם, סימן כ"ו, ס"ק י"א.

4 ע"פ הכרעת המשני"ב, שו"ע או"ח, סימן רע"א סעי' י"ג בבאור הלכה ד"ה של רביעית.

סח. בעל שהתייאש מלמצוא את אשתו שטבעה במים שאין להם סוף – אם ינהג אבלות

קיטו, אקוואדור - אב, תש"ן

שאלה

חלק ממדינת אקוודור הוא קבוצה של איים מפורסמים שנקראים GALAPAGOS. תיירים מכל העולם וכמובן, ביניהם יהודים, מגיעים לשם ושטים בין האיים בכל מיני אניות. בחודש אוקטובר קרה אסון ואנייה קטנה התפוצצה, נשרפה, וטבעה. בין הנעדרים אישה יהודייה. הבעל התייאש מלמצוא גופתה לאחר יומיים, עקב כמה וכמה סיבות. עומק המים, חום האש אחרי הפיצוץ, השערתו שהיו מיד לאחר הפיצוץ גם גזים רעילים. יותר מזה, אשתו ישנה בחלק התחתון של האנייה - ולקחה תרופות להרדמה ערב האסון - (שקרה באישון לילה). הוא משער שהיא אפילו לא התעוררה אלא טבעה תוך שינה. יש לציין שהמים הם מי הים PACIFIC שייתכן שהם נחשבים מים שאין להם סוף. בכל זאת, פסקתי שהשבעה יתחיל עם קריעה אחרי ייאוש הבעל.

מה הם השיקולים להבא במקרים דומים, ר"ל?

תשובה

מי שטבע ר"ל וגופתו לא נמצאה, נפסקה הלכה שיש להתחיל לנהוג עליו אבלות מהרגע שהתייאשו מלמצוא¹. ואע"פ שהשו"ע פוסק כך דווקא במים שיש להם סוף², היינו, משום שבגבר נשוי יש להימנע מאבלות אם טבע במים שאין להם סוף³, מפני שאין מתירים אז את אשתו⁴. ואם יתאבלו יש לחשוש לתקלות בעתיד (כגון: שיעידו עליו שמת, מתוך זה שישבו עליו שבעה).

אבל כשהנעדר הינו רווק, או כבנדון דידן שהאישה היא הנעדרת, סוברים רוב הפוסקים שיש להתאבל⁵, שכן חשש לתקלה בדבר שבערוה אין כאן⁶. והסיכוי האמיתי להיותו בחיים הוא אפסי, בפרט במקרה המדובר שהאישה ישנה תחת השפעת סמי שינה.

1 טור וש"ע יו"ד, סי' שע"ה, סעיף ז'.

2 כל אגם שאין יכולים לראות אנשים העולים ממנו בשפתו השנייה מחמת המרחק - נחשב כמים שאל"ס.

3 שו"ע אבן העזר, סי' י"ז, סעיף ה'. שו"ע יו"ד, סי' שע"ה, סק"ז.

4 משום חומרא דאשת איש, וזוהי חומרא דרבנן דמדאורייתא יש כאן חזקת מיתה וע"י שו"ת משכנות יעקב, חלק אבן העזר, סי' ח'.

5 פתחי תשובה בסי' שע"ה, מביא כמה פוסקים. וראה גם ילקוט יוסף חלק ז', עמ' רל"ז-רל"ט, הפוסק כן.

6 ואע"פ שאם יש לאישה אחות פנויה יש לשאול שאלת חכם אם להתירה לבעל הנעדרת, מ"מ זהו חשש הרבה יותר רחוק, מאשר שאלת העגינות של אישה שבעלה נעדר.

סט. חגיגת בר מצווה לנער שהוריו באבלות

לימה, פרו - טבת, תנש"א

שאלה

כיצד לנהוג בחגיגת בר מצווה כשאם החתן בשנת אבל? סעודת המצווה נעשית בשבת לאחר היום בו מלאו לנער שלש עשרה.

תשובה

אע"פ שאבל על אב ואם אסור בשמחה כל י"ב חדש, ולכן אין לו להשתתף בסעודת "שמחת מרעות", אין הדבר כולל סעודת ברית מילה, פדיון הבן או בר מצווה, שהינן סעודות מצווה¹, ואין בהם שמחה יתירה דוגמת סעודת הנישואין, ולכן אין מחמירים בהם כל כך².

קידוש או סעודת בר מצווה בשבת - יש לערוך כרגיל (גם אם אין זה באותו היום שבו הגיע הנער לגיל שלש עשרה ויום אחד), ומותרת השתתפותם של אבלים אף כשהם קרובי משפחה רחוקים יותר, או ידידים³.

גם בימות החול מותרת השתתפות ההורים במסיבת בר המצווה של בנם⁴. ואף קרובים וידידים אחרים השרויים בשנת אבל רשאים להשתתף, בתנאי שאין במקום תזמורת או ריקודים⁵.

אכן ראוי שהנער, חתן בר המצווה, או אחר, ידרוש בדברי תורה⁶ כדי שלא ייחשב הדבר ל"משתה מרעים" האסור לאבלים, שכן עיקר השמחה היא על הגיעו למצוות.

1 ע"י ישי"ש ב"ק, פרק מרובה, ס"י ל"ז, שסעודת בר מצווה נחשבת לסעודת מצווה רק כשנעשית ביום ההולדת עצמו, או כשהנער דורש.

2 שו"ע יו"ד, ס"י שצ"א, ברמ"א סעיף ב', ובדגול מרבבה שם.

3 כי בכל מקרה אין לנהוג בשבת אבלות בפרהסיא, אין צורך לומר, שיש להזהיר הציבור שהקפדה על אי חילול שבת בהכנת המסיבה ובחגיגה עצמה, הוא הדבר היותר חשוב כאן.

4 משום שבתור בעלי השמחה הם עומדים ומשמשים את הציבור, ואינם יושבים רק בסעודה (כל בו על אבלות, עמ' 360) ומשום כך, זה מותר אפ"י בתוך שלושים לאבלותם.

5 פסק הגרש"ז אויערבך, הובא בספר פני ברוך, עמ' תנ"ט.

6 דגול מרבבה ס"י שצ"א שם, ישי"ש ב"ק פ' מרובה שם. פרי מגדים (או"ח), במשבצות זהב לסי' תמ"ד, סק"ט, ולהלכה הובא בספר גשר החיים, חלק א', פרק כ"א, עמ' רל"א.

ע. אזכרה להורים לא יהודים**קינשאסה, זאיר - אב, תש"ן****שאלה**

האם ניתן לעשות אזכרה בביכ"נ לאימו (שאינה יהודיה) של יהודי גר? (כמובן, שאזכרה פירושה אצל בני הקהילה כאן: ד"ת, ברכות, אשכבה וקדיש)?

תשובה

אם מדובר באדם שהתגייר כהלכה, והריהו יהודי כשר לכל דבר, יכול הוא עקרונית לומר קדיש אחרי הוריו. והוא הדין לעלות לתורה או לברך ברכות הנהנין בציבור¹, אף שאין בזה תועלת כלאביו ולאימו היהודים². ואפילו אשכבה ניתן לומר, תוך הבלעת איזכור שם הנפטר³.

אבל, למעשה, יש לעשות הבחנה באופן האזכרה. ואין לעשות את כל הדברים הנ"ל, אלא רק חלקם. כדי, שיהא ניכר הבדל בין נשמות יהודים לנשמות של גויים.

1 הגר"ע יוסף, יחוה דעת ו', סימן ס' ובילקוט יוסף על אבלות, עמ' רכ"ג.

2 בספר חסידים כתוב: "גר המבקש על אביו ואמו, לא יועיל להקל בדינם" (סי' תשי"צ).

3 ואע"פ שהגר אינו מתיחס בייחוס משפחתי להוריו - גם אם התגיירו - משום שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, מ"מ רשאי להזכיר נשמותיהם אף שאינו מתאבל עליהם.

עא. אמירת "יזכור" על בן או בת במקום שיש הורים

וינה, אוסטריה - סיון, תש"ן

שאלה

מי ששני הוריו חיים, אבל ר"ל, איבד בן או בת האם רשאי להישאר בבית הכנסת בעת אמירת "יזכור"? האם צריך לשאול את רשות ההורים?

האם יש הבדל בזה, אם הילד הנפטר מת על קידוש השם? כגון, חייל או בימי השואה?

תשובה

מי שרוצה להישאר בבית הכנסת לומר "יזכור" על בנו או בתו, יכול לעשות כן, אפילו אם שני הוריו חיים¹. ואין צורך לקבל רשותם.

1 יש כמה טעמים למנהג שמי שהוריו חיים, יצא מבית הכנסת בשעת אמירת "יזכור". נראה שכולם לא שייכים בנדון דידן, ונפרט אותם אחד לאחד.
 (1) עין הרע על ההורים. מכיוון שהבן כ"כ מאושר שיש לו אב ואם, מה שאין לאחרים (עיי' כל בו על אבלות פ"ה, סי' ד', סכ"ט). נראה, שלא שייך כאן. שנשאר בבית הכנסת דווקא בגלל שהוא שכול, שהיא פורענות יותר גדולה, מלהיות יתום (עיי', למשל, בבא בתרא, ק"ח, ע"א).
 (2) שמא יבלבלו האומרים (כל בו שם). זה לא שייך כאן, שגם הוא אומר עמהם.
 (3) החוויה של "יזכור" עלולה להביא לידי בכי וביטול עונג יום טוב. ומותר רק לאומרים. שע"י בכייתם מפיגים צערם (שם). כמובן, אין טעם זה שייך בנדון דידן, שהרי גם הוא רוצה לומר.
 (4) נראה כמו מתגודד. שחלק מזכירים נשמות וחלק לא (פני ברוך, סי' ל"ח, הערה ל'). וכמובן, לא שייך כאן, שאומר עמהם.

עב. שבת ויום טוב שלפני יארצייט**וינה, אוסטריה - סיון, תש"ן****שאלה**

קיים מנהג שמי שיש לו "יארצייט" בשבוע, מתפלל בשבת - שלפני כן - מוסף, עולה למפטיר וגם מתפלל ערבית במוצאי שבת. שאלה: מי שיש לו יארצייט יומיים אחרי פסח או סוכות, והשבת האחרונה לפני ה"יארצייט", היא שבת חול המועד. האם המנהגים האלה נשארים, או דוחים אותם ליום טוב האחרון?

תשובה

המנהג שמי שיש לו יארצייט בשבוע מסויים, יהיה חזן בשבת שלפניו, קשור לשבת דווקא, ולא ליום טוב¹.

1 כך משמע מסתימת הפוסקים ועוד מובאים טעמים שקשורים דווקא לשבת והם:
 (1) בשבת, כל הנשמות עולות לגן עדן (עיין גשר החיים, חלק א', פרק ל"ב, סעיף ב').
 (2) בשבת לפני הפטירה היתה הפעם האחרונה שהיתה לו נשמה יתירה (שם בהערה 1), והרי אין נשמה יתירה ביום טוב.

עג. העלאת עצמות מחו"ל לארץ ישראל

טריאסט, איטליה - שבט, תנש"א

שאלה

- האם מצווה על הבנים לארגן לקיטת עצמות של אימא, שנקברה לפני עשרים שנה בבית קברות יהודי בחו"ל, כדי לקבור את העצמות בארץ ישראל סמוך לבעלה, שנקבר לא מזמן בירושלים. ישנם נתונים מיוחדים שאפרט בקצרה.
- א. הבעל, לאחר מות אשתו, נשא אישה אלמנה שאיתה חי עד מותו, היא עדיין חיה (הביצוע אולי יגרום צער לאלמנה).
- ב. הבעל בזמנו קנה מקום ליד קבר אשתו הנפטרת בטריאסט.
- ג. אשתו קבורה ליד הוריה.
- ד. הבעל הורה לבנים הגרים בירושלים, שיקברו אותו בירושלים רק אם הוא ימות בארץ. ולא נתן שום הוראה לגבי אשתו. אמנם, יש אומרים שהוא ניסה להעלות את עצמות אשתו לארץ ולא ביצע.
- ה. הבנים בעצמם חלוקים בדיעותיהם, אם כדאי לשנות את המצב הנוכחי, כאשר הביצוע טעון זהירות גדולה, אחרי 20 שנה מיום קבורת אמם.
- ה. במציאות אין במקום עצמו ולא קרוב לו, כוח אדם מתאים לפעולה כזאת.
- ה. עם כל השיקולים האלה, מה עדיף לעשות?

תשובה

- אע"פ שהאריכו האחרונים אם רשות או מצווה להעלות גופת הנפטרים לקבורה בארץ ישראל¹, נראה שבנדון דידן ראוי להשאיר האשה במקום קבורתה מהנימוקים הבאים:
- א. השואלים מציינים שאין מצוי כוח אדם מתאים לפעולה זו, ופירוש הדברים שהביצוע יהיה כרוך ב"בזיון המת", ולכן בכהאי גוונא מן הראוי להשאיר במקומה.
- ב. כיוון שהאשה קבורה ליד הוריה, והבעל נשא אשה אחרת, יש מקום לסברא שנוח לאשה להישאר במקום קבורתה הנוכחי ולא להזיזה ממקומה².

1 שו"ע יו"ד, סימן שס"ג. ובמהרלב"ח סימן ס"ג. וילקוט יוסף, סימן ל"ב, סעיפים ג' - ד'. ועיין כל בו על אבלות, פרק שישי, סימן ו', סעיפים ה' - ו' ובהערות שם.
2 בנסיבות אלה שנראה שאין מצווה לכ"ע להעלות עצמות האשה, מצטרפת הסברא שכיוון שהאחים חלוקים בדעתם – שב ואל תעשה עדיף.

עד. גיור אנשים שלפי הערכה לא יקיימו מצוות

קיטו, אקוואדור - אב, תש"ן

שאלה

כהן בקהילתנו התגרש - לפני כעשור שנים - מאשתו היהודייה, בבית דין כשר בבואנוס איירס שבארגנטינה. לאחר מכן, עבר לגור עם אישה נוכריה וממנה יש לו עכשיו 3 ילדים. (המבוגרת שבהן, מתקרבת לגיל "בת מצווה"). לפי מדיניות הקהילה - בנישואי תערובת כאלו - בן הזוג היהודי עדיין זכאי לחברות ללא שאר משפחתו. ההורים מאד דואגים לזהות היהודית של בניהם (לפי המציאות המקומית יש רק ביי"ס יהודי - חילוני וגם תנועת נוער, ואליהם נשלחים הילדים). עכשיו, הם מעוניינים לבצע גיור כדי שהילדים ייחשבו יהודים. לפי הערכתי, אין כאן כמעט סיכוי של קבלת עול מצוות. מאחר, שאין איש בקהילתנו שממש שומר מצוות. הם יודעים על האפשרות לבוא לארץ ישראל, ללמוד לגיור, אבל האם מפתחת להשקיע כל כך הרבה זמן ומאמץ. יש סיכויים רבים שאם לא ימצא פתרון הלכתי-אורתודוקסי יפנו לרבנים קונסרבטיבים במיאמי, לקבל פתרונות "קלים". הכהן הנ"ל, מחכה להדרכתו. ומה ואיך להגיד לו?

תשובה

על פי דין, קבלת מצוות היא לעיכובא בגירות¹. לפיכך, אין לעשות לכתחילה גיורים, בין של גדולים², ובין של קטנים³, במקום שההערכה היא, שאינם עתידים לקיים מצוות. ואפילו, אם בפייהם מתחייבים כך. אין החשש שיפנו לרבנים קונסרבטיבים, מצדיק שנעשה אנו גיור קונסרבטיבי.

נראה לנו להציע, לנהוג בפונים המעוניינים בגיור ילדיהם, כך:

ראשית, על הרב להבהיר שאין בסמכותו לבצע גיורים בעצמו, כיוון שצריך ביי"ד רבני כשר לשם כך.

שנית, אין להסתיר מהפונים שגיור כרוך בקבלת מצוות. ולמעוניינים בכך, יכול הרב להתחיל בהוראת המצוות הבסיסיות.

שלישית, יש להפנות את הפונים (אם עדיין יהיו מעוניינים בכך), לביי"ד כשר בארה"ב לשם המשך תהליך הגיור. ואלה, יעמדו על אמיתות כוונתם לקיים מצוות. ולפי זה יחליטו אם לגיירם.

1 שו"ע יו"ד, סי' רס"ח, סעיף ג'.

2 ובחלותו בדיעבד של גיור כזה (שקיבל עליו מצוות בפיו, ונראה לביי"ד שאין ליבו שלם בזה), עיין אגרות משה יו"ד, ח"א, סי' קנ"ז. וח"ג סי' ק"ו. וכן האריכו בזה הרבה מאחרוני זמנינו.

3 ובחלותו בדיעבד של גיור קטן, במקום שברי לנו, שאינו עתיד לקיים מצוות לכשיגדל - יש לומר שלא מהני מתרי טעמי:

א. גיור קטן ע"י ביי"ד, מבוסס על "דין זכין". ועבור קטן זה, מהווה הגיור חובה - שמעתי עובר איסורים. (כן כתב במנחת יצחק, אמנם פקפק בזה. וכ"כ באג"מ יו"ד, ח"א, סי' קנ"ח. שאפשר לומר, שלהיות יהודי נחשב לזכות, אפילו יעבור איסורים).

ב. כיון שעיקר גיור קטן, ע"י ביי"ד, (אף שאין צריך קבלת מצוות בקטנותו), הוא בהנחה שלכשיגדל יסכים לקבלת המצוות הרי במקום שאדרבה: האומדנא היא שלכשיגדל ימחה, אינו מסור ביד ביי"ד לגיור.

עה. ילדים לאם נכריה - התייחסות אליהם והכנסתם לחינוך יהודי

קיטו, אקוואדור - אב, תש"ן

שאלה

א. יהודי בקהילתנו התחיל - לפני כחמש שנים - לחיות עם אישה נוכריה, וכבר ילדה לו כמה ילדים. בהתקרבותם לגיל החינוך, דואגים ההורים להעניק לילדיהם זהות יהודית. כמובן, בקנה מידה של קהילת קיטו. האיש שואל איך לטפל בילדיו. אין סיכויים שיגיעו לארץ ללמוד לגיור. יש גם סיכויים שבלית ברירה יפנו גם הם, לרבנים קונסרבטיבים או רפורמים מארה"ב, ליהנות מפתרונות "קלים". מה ואיך להגיד לו?

ב. יהודי מצפון אמריקה שהגיע לדרום אמריקה בשרות לאומי של ארה"ב peace corps - התחיל לחיות עם אישה נוכריה, וממנה נולד לו כבר ילד אחד. בינתיים הם מחכים לביקור בארה"ב בתקווה שרב רפורמי "יתקן" את מצבם. האם יש לקרב אותם, במידת האפשר, לקהילתנו ובאיזה תנאים?

תשובה

בשני המקרים - המתוארים בשאלה, ילדי האבות היהודים הם - ע"פ ההלכה - גויים גמורים. ויש להבהיר זאת לאבות. במידה והאב רוצה לקרובם ליהדות, הוא מוכן להתחיל בתהליך גיור, על ידי זה שהם יתחילו ללמוד ולקיים מצוות - יש אפשרות לקרובם, ולהתחיל ללמד¹. על מנת שבעתיד יתגיירו לפני בי"ד מוסמך.

כיוון, שלא ייתכן שהילדים יקיימו מצוות - בזמן שאינם נוהגת כגויה ואביהם לא מקיים מצוות - לא ניתן לגיירם. אלא אם, כל המשפחה תקבל עול מצוות והאם תתגיייר. אין לקרובם לקהילה על סמך זה שאביהם יהודי. כיוון שהדבר ייתן לגיטימציה לנישואי תערובת, ועלול ליצור את הרושם שהמעשה איננו חמור.

1 מהרשי"א על מסכת שבת, דף ל"א, ע"א, ס"ד"ה א"ל מקרא. ואע"פ שיש בפוסקים ערעור בדבר, כך הכריע למעשה, מרן הגר"מ אליהו, הראשון לציון, הרב הראשי לישראל.

עו. קטן שאביו יהודי ואימו נוצריה (ואינה רוצה להתגייר) - גיורו קבלתו לבי"ס יהודי, הצטרפות האם לשיעורי יהדות לנשים

קיטו, אקוואדור - אב, תש"ן

שאלה

בא לפני זוג צעיר מעירנו עם בקשה ושאלה כדלהלן: האם ניתן לגייר בנם? והנה הפרטים: האבא יהודי לכל דבר, בני בנים של יהודים, האישה נוצרית לכל דבר ואין ברצונה להתגייר, אדרבא, היא "מרגישה בבית" באמונתם, רק שהסכימה לנהל "בית יהודי" למען "שלום בית" וגם לתת לבנם "חינוך יהודי". ובכן האבא שואל אם יש לגייר בנו כדי שיוכל להשתלב בקהילה היהודית ולקבל חינוך לקראת הבר מצווה בעוד עשור שנים.

א. מה להשיב להורים לגבי גיור בנם?

ב. האם לקבל את הילד לשיעורים של הנוער בקהילה בלא גיור?

ג. האם לעודד את האישה להשתתף בשיעורים לנשים הנערכים כאן בכל ראש חודש?

תשובה

גיור איננו מעשה שמטרתו לאפשר שילוב בחיי הקהילה (ועריכת בר מצווה) בלבד, אלא הוא חייב להיות כרוך בקבלת עול מצוות. לפיכך, אם המצב בבית המדובר הוא שאין מקיימים בו מצוות בכלל ואין חינוך לכך². אזי אין כל אפשרות בשלב הזה לגיור הילד. משום שלא נראה שיקיים מצוות לאחר מכן, וייתכן שאף יתנגד לכך, אם ילך בדרכה של אימו³. במקרה כזה גם נראה שאין לצרף את הילד לשיעורי הנוער בקהילה, משום שאין לאותה משפחה שום מגמה בכיוון של קיום תורה ומצוות, ואע"פ שכל אנשי הקהילה במצב דומה, מ"מ הדבר יתפרש כהכרה ביהדותו על סמך אביו היהודי, וזה מוביל לנישואי תערובת ולהקלת ראש בכל העניין. ואולם ניתן (ואולי אף רצוי), ללמדו באופן פרטי. לגבי האישה, יש מקום לעודד השתתפותה בשיעור חודשי לנשים, אם יש סיכוי שזה יוביל אותה לחיק היהדות, אבל אם היא מצהירה מראש שאין לה בה עניין, והיא לעצמה נשארת בדתה הנוצרית - אין לצרפה לשיעור, שהרי ייחודו כשיעור לקהילה היהודית.

עז. גיור ילד שאומץ ע"י הורים שאינם שומרי תורה ומצוות

לימה, פרו - טבת תנש"א
שאלה

ילד מאומץ - גיורו על דעת ב"ד. למרות שהוריו מצהירים, אמנם, על רצונם להזדהות כיהודים וגאווה על היותם יהודים, אך מודיעים הם ג"כ שאינם חפצים בקיום מצוות מתוך עיקרון, ולא רק מפאת ההרגל. האם ניתן לגייר ילד זה?

תשובה

גיור כהלכה חייב להיות כרוך בקבלת עול מצוות¹. לפיכך, אם המצב בבית המדובר הוא - שאין מקיימין בו מצוות כלל, ואין חינוך לכך, אין כל אפשרות בשלב זה לגייר את הילד, משום שלא נראה שיקיים מצוות לאחר מכן, ואולי אף יתנגד לכך אם ילך בדרך ההורים².

1 שו"ע יו"ד, סי' רס"ח, סעיף ג'.

2 ואף בדיעבד יש לדון עפ"י הסוגיה כתובת דף י"א, עמ' א', שהגיר אינו תופס.

עח. גיור ילד שנולד לאם נוצריה הממשיכה לחיות עם בעלה היהודי

מלמו, שוודיה - אדר, תנש"א

שאלה

מקרה מאד נפוץ בקהילה: ילד או ילדה (מתחת לגיל בר/בת מצווה) מאמא נוצרית ואב יהודי, הילד/ילדה למד בבית הספר של הקהילה שהוא חינוך יהודי מינימלי רק פעם אחת בשבוע לשעה וחצי; אבל הוא מזדהה כמו יהודי ואומר שרוצה להיות יהודי וגם מאוד רוצה בר/בת מצווה.

אני שמעתי, ואפילו קראתי מאמרים הנכתבים ע"י רבנים אורתודוקסים מארה"ב, שאפשר להקל במקרים כאלו, כלומר - אע"פ שבדרך כלל אנחנו אומרים זכין לאדם שלא בפניו (וכאן לגייר את הילד על דעת ב"ד זה כאילו שזה לא בפניו), וכאן קשה לומר שזה זכות לגייר את הילד שהרי הוא גדל בבית של אינם שומרי מצוות, אבל זה עדיין נחשב לזכות שהוא בין כה וכה יגדל בתוך הקהילה היהודית, וזכות לו להיות יהודי אפילו לא שומר מצוות.

איך הרב רואה את השיטה לגייר את הילדים האלה בהיותם קטנים? האם אפשר להקל בגיור של קטנים יותר מבמבוגרים?

תשובה

גיור איננו מעשה שמטרתו לאפשר שילוב בחיי הקהילה, או עריכת בר מצווה בלבד, אלא חייב להיות כרוך בקבלת עול מצוות¹. לפיכך, אם המצב בבית המדובר הוא שאין מקיימים בו מצוות כלל ואין חינוך לכך², אזי, אין כל אפשרות בשלב זה לגייר את הילד, משום שאין ביטחון שיקיים מצוות לאחר מכן, ואולי אף יתנגד לכך אם ילך בדרכה של אימו³.

(ואע"פ שאומר שרוצה בכך - מ"מ הרי אינו מכיר את היהדות לאשורה, לא לפי מה שרואה בבית ולא לפי החינוך ליהדות, המועט ביותר, שמקבל בבית הספר).

במקרה כזה, גם נראה, שאין לצרף את הילד במסגרות החינוך היהודי לנוער בקהילה, משום שאין לאותה משפחה שום מגמה לקיום של תורה ומצוות, וצירופו למסגרות הללו עלול להתפרש כהכרה ביהדותו על סמך אביו היהודי, וזה מוביל לנישואי תערובת והקלת ראש בכל העניין.

אף בעל האגרות משה⁴ כשהקל לגייר ילדים על דעת ב"ד, כשהאם היתה רפורמית או קונסרטיבית, דיבר דווקא במקרה שלומדים בבית ספר דתי אצל מורים ייראי שמיים, ומצוי שיגדלו להיות שומרי תורה ומצוות.

1 שו"ע יו"ד סימן רס"ח, סעיף ג'.

2 וזה לא יכול להיות אחרת כשהאב נשוי לאישה נוצרייה.

3 ואף בדיעבד יש לדון על פי הסוגיא - כתובות, דף י"א, ע"א - שהגור איננו תופס.

4 אגרות משה אבן העזר, ח"ד, סי' כ"ו, אות ג'.

עט. גיור ילד (לקראת בר-מצווה) שאימו נתגיירה ע"י קונסרבטיבים

מלמו, שוודיה - אדר, תנש"א

שאלה

אם היה גיור של אישה אצל רב קונסרבטיבי עם טבילה וקבלת מצוות בפני בי"ד, ועכשיו רוצים לעשות בר מצווה לילד. האם כדאי לעשות "גיור לחומרא" לילד, זאת אומרת, להטביל אותו עוד פעם במקווה בפני בי"ד אורתודוקסי?

תשובה

קבלת מצוות בזמן הגיור מעכבת, אף בדיעבד¹, ועל כן קבלת מצוות בבי"ד קונסרבטיבי לא תועיל², שהרי הם לא ידרשו מהמתגיירים אצלם שיקיימו יותר ממה שהם מקיימים, ויאמינו בדברים שהם עצמם לא מאמינים³.

וכן בילד שאימו נתגיירה גיור קונסרבטיבי - יש לגייר את בנה שנית על דעת בי"ד אורתודוקסי⁴, ועל כן בנדון דידן - יש לדרוש גיור מהקטן קודם לטקס בר המצווה שלו.

הערה: במקרה של קידושין של גר בגיור קונסרבטיבי, יש לדון בנפרד אולי קידושיו קידושין לחומרא וכד', ואין תשובה זו נוגעת למקרים אלו.

- 1 שו"ע יו"ד, סי' רס"ח, ש"ך סק"ט.
- 2 אגרות משה יורה דעה, ח"א, סי' ק"ס.
- 3 אגרות משה יורה דעה, חלק ב', סי' קכ"ה.
- 4 אגרות משה יורה דעה, חלק ג', סי' ע"ז, סעי' ב'.

פ. קטן שהתגייר - מחאתו לאחר שגדל

מלמו, שוודיה - שבט, תנש"א

שאלה

אם קטן נתגייר, מה בדיוק פירוש העניין של מחאה לאחר שמתבגר?

תשובה

קטן שנתגייר, יכול למחות על גיורו כשיגדל¹, כל זמן שלא נהג בעצמו מנהג יהדות מרגע שגדל², ויש להודיעו שיכול למחות קודם שיגדל³, ואם לא הודיעהו - יכול למחות גם בגדלותו ברגע שיוודע לו⁴.

צורת המחאה - שיאמר שאין רצונו להיות גר, וחוזר לסורו⁵. או שנוהג כגוי מזמן קטנותו, עד יום או יומיים אחר גדלותו⁶.

גם אם מחאתו היתה בזמן קטנותו - מחאתו מחאה אם כשמגדיל עומד במחאתו⁷. כשמוחה - הרי מחאתו מועילה לעשותו כגוי למפרע ולא רק מכאן ולהבא⁸. ובזמן שמגיירים את הקטן - אין חוששים שימחה כשיגדל, ועד שימחה - דיינין ליה כיהודי לכל דבר⁹.

ואע"פ שהשו"ע כתב שכל גר קטן יכול למחות משיגדל, כתבו האחרונים שדין זה - דווקא בגר שבא מעצמו להתגייר, אבל בגר קטן שנתגייר ביחד עם אחד מהוריו - אינו יכול למחות כשיגדל¹⁰.

ואם מתנהג באיסור וכגוי לגמרי - יש שכתבו שאפי' במקרה שאביו ואמו נתגיירו עמו - מחאתו מחאה¹¹.

1 כתובות, דף י"א, ע"א. שו"ע יו"ד, סי' רס"ח, סעי' ז'.

2 כתובות שם, שו"ע שם, סעי' ח'.

3 שו"ת אגרות משה יורה דעה, ח"א, סי' קס"ב.

4 שם, וביש"ש כתובות, פ"א, סי' ל"ה.

5 רש"י כתובות, דף י"א, ע"א, ד"ה יכולים למחות.

6 תוסי' ישנים על הגליון, כתובות, דף י"א, ע"א.

7 שו"ע שו"ע יו"ד, סי' רס"ח, סייק י"ז.

8 שו"ת חת"ס, יו"ד, סי' רנ"ג, פתי"ש יו"ד, סי' רס"ח, סק"ח.

9 שם. וכן כתב בשו"ת אגרות משה יורה דעה, חלק א', סי' קס"ב.

10 שו"ת חת"ס שם.

11 שו"ת אחיעזר, חלק ג', סי' כ"ח.

פא. גר שחזר לסורו ונוהג כגוי - אם עודנו יהודי**טיחואנה, מקסיקו - טבת, תש"ן****שאלה**

גוי שהביע רצונו להתגייר כהלכה, נכנס למקווה, אך לאחר זמן מסויים חזר למנהגים הקודמים - לפי מעשי הגויים - ונתן גבו ליהדות ולמצוותיה. מה הדין במקרה זה, האם יצא מכלל עדת ישראל, והתגיירותו בטלה ומבוטלת?

תשובה

בשו"ע נפסק: "ואם לא בדקו אחריו, או שלא הודיעוהו שכר מצוות ועונשן, ומל וטבל בפני ג' הדיוטות, הרי זה גר. אפילו נודע שבשביל דבר מתגייר, הואיל ומל וטבל יצא מכלל עכו"ם... ואפילו חזר ועבד אלילים, הרי הוא כישראל מומר שקידושיו קידושין"¹. אולם, לפי מה שנראה בט"ז, הולכים לכל צד לחומרא^{2,3}.

1 שו"ע יו"ד, סימן רס"ח, סעיף י"ב.

2 ט"ז, ס"ק ט"ז. ולפי"ז, אם אשתו נתקדש לאחר, יצטרכו גם מהשני.

3 לא הובן מהשאלה, אם הגיור נעשה בבי"ד מוסמך.

פב. הטוען שהוא יהודי (ע"פ דברי סבתו) ואינו מוחזק אצלנו כיהודי

סנטיאגו, צ'ילה - שבט, תש"ן

שאלה

אחת ממטרותינו העיקריות, היא קירוב לבבות, ואכן, בימים אלה הופיע אצלי בחור כבן 23, הטוען כי הוריו (אב ואם) וכן הסבא והסבתא, הינם יהודים. אלא, שלאחר השואה האיומה החליטו לשכוח מיהדותם היי"ע.

הבחור טוען, שבאחד הימים כשקרא ספר על השואה, סיפר זאת לאימו, והיא ניסתה להשכיחו ולהעבירו מן הנושא לחלוטין. הוא המשיך בקריאה, ואף התעניין יותר במקורות הנ"ל, עד כדי ויכוח סוער וריב עם אימו. הסבתא, מצד האם, הרגישה בעניין וסיפרה לו אודות היותם יהודים ניצולי שואה, ואודות החלטתם להינתק מהיהדות ומחברה יהודית לחלוטין. אין בידי הבחור שום מסמך או עדות. לדבריו, בטענה שההורים שרפו הכל, ואף החליפו שמותיהם, ככל גויי הארץ.

שאלתי: איך להתייחס לבחור זה, שהרי הוא עדיין לא מבצע שום דבר, למעשה. לצערי הרב, הרביי הקונסרבטיבי אמר לו, שהוא יתקבל כיהודי, אם יתחייב לשמור על העקרונות שלהם. לכן, אבקש מכת"ר להביע דעתו בני"ד.

נ.ב. הבחור לא נימול. ולפי דבריו, משפחתו המקורית הינה קופרמן-היימברגר מצד האב, ורבינוביץ מצד האם, אשר הגיעו מפולניה.

תשובה

כלל אמרו בפוסקים: "מי שבא לפנינו, ואמר: ישראל אני, נאמן. ואין צריך להביא ראיה על כך"¹. בטעם הנאמנות ישנן מספר שיטות, כדלהלן:

א. מטעם רוב. שרוב הנמצאים באותו מקום הם יהודים². וטעם זה, אינו שייך בנידון דידן, שאותו בחור בא, ממקום שרובם עכו"ם.

ב. "רוב הבאים לפנינו בתורת יהדות, ישראלים הם"³. דהיינו, רוב הבאים לפנינו ואומרים שהם יהודים, הם באמת ישראלים. ויש שביארו טעם זה מכח חזקה. שכיוון שבא לפנינו, ואומר על עצמו שהוא יהודי, מסתברא שכן הוא. שמי שהוא גוי, לא יאמר על עצמו שהוא יהודי⁴, ויש לדון בטעם זה, אם נאמר גם במקרה שהוחזק לנו כנוכרי, שכן, עושה מעשה עכו"ם הוא⁵. וכפי שיוזכר להלן.

ג. "מילתא דעבידא לאגלויי"⁶. שכל דבר העשוי להיגלות בעתיד יש בו תורת נאמנות. ודבר זה, אם יהודי הוא אם לאו, עשוי להיגלות ע"י שכניו, מכריו וכד'. וגם בזה יש לדון בנדון דידן, אם הוא דבר שעשוי להיגלות. שכן, לדבריו, כל סוגי הראיות הושמדו. אלא, שבמציאות של ימינו, ניתן לומר שגם זה, מילתא דעבידא לגלויי הוא, שכן ודאי, שישנם היום אנשים קרובים וכד', שהיו עימם בתקופת השואה ועשוי להיגלות הוא.

העולה מן הנ"ל, שלטעמים ב' וגי' יש מקום להאמינו בדבריו. הוזכר לעיל, שדין זה אינו שייך, היכא שהוחזק לנו כנוכרי עד עתה. שבזה יצטרך להביא ראיה על יהדותו, ולא די בנאמנותו. וכפי שכתבו הפוסקים⁷ ובנדון דידן, יש להסתפק אם בחור זה חשוב כמוחזק לנו כגוי אם לאו, שכן, לדבריו, התנהגותו והתנהגות הוריו, עד עתה, היתה כנוכרים לחלוטין.

ועל כן, יש לרב לעשות תחילה מאמצים גדולים, כדי לברר אם יהודי הוא. דרך הסבתא והסבא, קרובים שלהם וכד', כמו"כ כראיה ייחשב גם מסמך מטעם רשות ממשלתית, המעידה על יהדותו⁸.

נציין, שגם אם היתה ודאות בנאמנותו, כבר כתב הריב"ש, שאף במקום שיש נאמנות לאדם בדבריו - מכוח הפה שאסר וכד' - "אעפ"כ ראוי לדרוש ולחקור היטב"⁹. והנה, אם נעשו מאמצים ולא נתגלו ראיות על יהדותו, יש לעשות גיור לחומרא, בפני בני"ד מוסמך לזה. שכן יש ספק בנאמנותו.

1 לשון הר"ן, פסחים, דף ג', ע"ב, רמב"ן, רשב"א, תוד"ה כמוחזק, יבמות, דף מ"ז, ע"א. וכמו"כ הובא באוצר הפוסקים אה"ע, סי' ב'.

2 פסחים, דף ג', ע"ב, תוד"ה ואנא, רבינו פרץ שם, ועוד בראשונים. חזון איש הלכות ייבום, סי' קי"ז, אות ז'.

3 יבמות, דף מ"ז, ע"א, תוד"ה כמוחזק, ועוד ראשונים שם. ועיין ים של שלמה. שם.

4 כך ביארו את הטעם באגרות משה אה"ע, ח"א סי' ח'. ובפסקי דין רבניים ח"ט, עמ' 358, אות ח'.

5 עיין אגרות משה שם. ובפסקי דין רבניים שם, עמ' 369.

6 ריטב"א, יבמות שם. ובנמו"י שם.

7 שו"ת אחיעזר, ח"ג, סי' כ"ז, ובאגרות משה אה"ע, ח"א, סי' ח'.

8 עולה מתוך פסקי דין רבניים ח' י"א, עמ' 340, מטעם "שטרות העולים בערכאות של גויים".

9 שו"ת הריב"ש, סי' תקי"ד.

פג. עולים מבריה"מ - נאמנותם על יהדותם

מלמו, שוודיה - שבט, תנש"א

שאלה

"יהודים" מבריה"מ שבאו לגור בשבדיה, איך אפשר לוודא שהם באמת יהודים ביחס לקבלת עליות בבית הכנסת ולמנות אותם במניין?

תשובה

כלל אמרו בפוסקים "מי שבא לפנינו ואמר ישראל אני – נאמן, ואין צריך להביא ראיה על כך"¹. מס' טעמים נאמרו בדין זה, ומהם:

א. "רוב הבאים לפנינו בתורת יהדות - ישראלים הם"². דהיינו, רוב הבאים לפנינו ואומרים שהם יהודים - הם באמת כאלה. ויש שביארו טעם זה מכח חזקה. שכיוון שבא לפנינו ואומר שהוא יהודי - מסתמא נאמן, ויהודי הוא. שמי שהוא גוי - לא יאמר על עצמו שהוא יהודי³.

ב. "מילתא דעבידא לאגלויי"⁴ שכל דבר שעשוי להיגלות בעתיד, יש בו תורת נאמנות. ודבר זה עשוי להתגלות על ידי שכניו, מכריו וכד'.

ועל כן במקרה שלנו - כל זמן שלא יצא ערעור על יהדותו, וכל עוד שלא מדובר במעשים המצריכים עדות אחרים על יהדותו, ומעיד על עצמו שהוא יהודי, ומפיק אמון בלב כל רואיו שאכן הוא כך אע"פ שלא יודע עברית, או לא נוהג מנהגי יהדות באופן מלא⁵ ומגיע לבית הכנסת, אפשר לצרפו למניין ולהעלותו לתורה וכד'⁶.

1 הר"ן, פסחים דף ג', ע"ב. רמב"ן ורשב"א, ד"ה מי שבא, תוס' יבמות דף מ"ז ע"א ד"ה במוחזק. וכן הובא באוצר הפוסקים, אבן העזר, סי' ב' סעי' ג'.

2 יבמות דף מ"ז, תוס' הנ"ל. ועיין ש"ש. ויעוי' עוד בשו"ע יו"ד, סי' רס"ח, בש"ך ס"ק כ"א.

3 כן כתבו הטעם באגרות משה אבן העזר, חלק א', סי' ח'. ובפסקי דין רבניים חלק ט', עמ' 358, אות ח'. ואף במקום כגון כאן, שיש לומר שכיזב שהוא יהודי ע"מ שיוכל לצאת ביתר קלות מבריה"מ, ויוכל להיעזר במשרדי ההגירה שמטפלים ביהודים, מ"מ כשהגיע כבר לחו"ל - אין לו סיבה להתקרב אל הקהילה, ולבוא לבית הכנסת, אא"כ הוא יהודי, ואין לחשוד שהוא גוי שממשיך לשקר.

4 ריטב"א, ביבמות שם. ובנימוקי יוסף ט"ז ע"א בדפה"ר.

5 יעוי' חזון איש הלכות יבוס, סי' קי"ז, סק"ח.

6 הערת מרן הגר"ש ישראלי: חקירה נוספת לא תזיק.

פד. "גרים" רפורמים וקונסרבטיבים - תפיסת קידושין והצורך בגט

מקסיקו, מקסיקו - סיון, תש"ן

שאלה

שאלתי הפעם היא, בדבר אדם יהודי שנשא גיורת, שנתגיירה בגיור רפורמי, ונשאה באותו בית כנסת רפורמי. כעת החליטו להתגרש והם מעוניינים להתגרש ע"י אותו "רב". השאלה: האם להשתדל לגרשם בקהילה "האורתודוקסית", מחשש שמא הגיור חל, ומחשש שמא הנישואין ברי תוקף; או אפשר להחליט בבירור שאפילו לחומרה אין לחשוש לגיור ולנישואין?

תשובה

התשובה אינה מתייחסת למקרה הספציפי אלא לגבי גיור ונישואין רפורמים.

א. לפי מה שפסק הגר"מ פיינשטיין, גיור רפורמי אינו כלום. והרי הוא גוי, כמתחילה¹. ואין קידושין תופסין כלל. ואסור להחמיר, להצריך גט².

ב. נישואין ע"י רב רפורמי, אין לחוש להם כלל³. וגרע מנישואין אזרחיים⁴.

ג. אם ביהכ"נ אינו רפורמי במפורש. והראב"י למד בישיבות - באופן שיש לחשוש, שהיו נוכחים ג' כשרים בשעת הגירות ושהיתה שם קבלת מצוות - יש לחשוש לגירות. וכן לקידושין שאח"כ. ולהצריך, לחומרא, גט כדת משה וישראל⁵.

- 1 "שהרי אין מילה וטבילה כדין. ואף אם מל וטבל כדין, צריך קבלת מצוות לפני ב"ד כשר (שו"ע יו"ד, סימן רס"ח, ס"ג). והרפורמים פסולין לעדות, שהרי הם כופרים בתורה מן השמים" - שו"ת אג"מ אבן העזר, חלק ג', סימן ג'.
  - 2 "שהרי זה יהיה כעדות מהרב שסידר הגט שהוא גר ויצא מזה תקלה שישא אשה אחרת יהודית" - לשון האג"מ שם.
  - 3 אין מעשה קידושין כלל. כיוון שנתנית הטבעות נעשית מאחד לשני, וכוונתם למתנות, ולא לקניין. ואף אין לשון קידושין. שהרי לא אמר לה, הרי את מקודשת לי. אלא, משיבים לשאלת ה"רב", שאכן הם מעוניינים בחיי אישות, אך לא בקניין קידושין. שו"ת אג"מ אבן העזר, חלק ג', סימן כ"ה.
  - 4 ששם, יש שחוששים לחזקה. שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. אבל כאן, בני הזוג חושבים שאלו קידושי ישראל, ואינו בועל לשם קידושין חדשים, אלא על דעת הקידושין הראשונים. ועיין באג"מ שהוא לעיל, וכן בתחומין ח"ז, עמוד 249.
  - 5 ועיין עוד בשו"ת מהר"ם שיק אבן העזר, סימן כ"א.
- 6 כיוון שהמדובר בחשש אשת איש לעלמא. ולעומת חשש הרואים (שיחשבו שהוא ישראל), קיים חשש איסור ממש. בפרט, שבכה"ג, שאין מפורסם כרפורמי, אין על כך חשש לרואים.

פה. דין הבחנה בגיורת העומדת להינשא מייד לאחר גיורה

קאלי, קולומביה - אלול, תש"ן

שאלה

אישה צעירה, התגיירה בבי"ד כשר, בעיר אחרת. היא מעוניינת להתחתן עם איש יהודי, מן הקהילה כאן. השניים, אינם חיים יחד כיום, וגם לא בעבר. האם צריכים להמתין ג' חודשים, לשם הבחנה או, האם ניתן לסמוך על העובדה שלא חיו ביחד עד עכשיו, ו/או שתראה וסת, ו/או על בדיקת רופא? המצב כיום, שהיא חיה אצל משפחת היהודי והוא מתגורר בדירה שכורה וזה מקשה על המצב הרגיש. וזה אני סומך עליהם, אם יצטרכו, שישתדלו לעמוד בנסיון. אבל, בכ"ז חושש מהמצב הקשה.

תשובה

גיורת, שלא היתה נשואה קודם לכן, ומבקשת להינשא. אם עדיין לא עברו ג' חודשים מהגיור, יש להקל ולסמוך על ראיית וסת¹, שאינה מעוברת. או, על בדיקת מעבדה לגילוי הריון², ולהתיר לה להינשא.

1. א. נפסק בשו"ע אה"ע, סימן י"ג, סעיף ה' - שאם לא היתה נשואה, אין צורך בהבחנה (מכיון שגם אם זינתה, שמרה על עצמה שלא תתעבר), ותינשא גם ללא הבחנה של ג' חודשים. אך הפתחי תשובה שם, הביא את דעת שו"ת הרדב"ז, שמחמיר.
2. ב. האגרות משה אה"ע, חלק ב', סימן ה', הקל בשעת הדחק, בגר וגיורת, שהיו נשואים קודם לכן, לסמוך על ראיית וסת כדי להתירם להינשא, על אף שבשו"ע נפסק שצריכים ג' חודשים. כל שכן בנדון דידן, שמעיקר הדין נפסק בשו"ע שאין צורך בהמתנה (וכן הסכימו הבי"ש וביאור הגר"א שם).
לסמוך על ראיית וסת הינה מוח' באחרונים, שהרי, יש נשים חולות, שרואות דם, על אף שהתעברו, אלא שהאגרות משה פסק להקל, ונראה שבדיקת מעבדה מוכיחה על חוסר הריון, יותר מאשר ראיית וסת. ולכן בנדון זה (שאינו אלא חומרא, לחוש לדעת הרדב"ז), יש לסמוך על בדיקת מעבדה.

פ. איסור עישון

לוס אנג'לס, ארה"ב - אב, תש"ן

שאלה

מאחר ויש הוכחות מדעיות ורפואיות ברורות שהעישון גורם להרס הגוף ולמוות, האין זה נכון, שבשעת העישון, היהודי המעשן, הורס את השכינה הגרה בתוכו? איך אפשר לסבול הרס עצמי?

תשובה

ללא כל ספק העישון מזיק לגוף האדם.

בהתאם לכך, מתייחסים פוסקי ההלכה אל העישון, כדבר האסור על פי דין, בשני מישורים:

א. הנוק הנגרם לסובבים, שזה איסור מן התורה, כמו שאר דיני ה"מזיק".

ב. האיסור על האדם עצמו.

בתלמוד הבבלי¹ משמע, שיש מחלוקת בין התנאים, אם רשאי אדם לחבול בעצמו. ולהלכה משמע, שאסור לאדם לחבול בעצמו², והרמב"ם שהיה רופא במקצועו כותב³: "וכן, כל מכשול שיש בו סכנת נפשות, מצוות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה, שנאמר: "השמר לך ושמור נפשך". ואם לא הסיר, והניח מכשולים המביאין לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועבר ב"לא תשים דמים". וממשיך בהלכה ה', שם: "הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות. וכל העובר עליהן, ואומר: הריני מסכן בעצמי, ומה לאחרים עלי בכך. או, איני מקפיד בכך. מכין אותו מכת מרדות". ודוגמא שמביא: "לא ישתה בלילה מן הנהרות שמא יבלע עלוקה, והוא אינו רואה".

ונסכם צד זה בשאלתך, בדברי הציץ אליעזר⁴: "על כן נראה, שיש מקום נרחב לאסור העישון על פי ההלכה. וביחוד, להורות בזה איסור מנע, אצל אלה שעדיין לא התמכרו להרגל זה של העישון, שאז קשה כבר הפרישהו".

אך לגבי שאלתך, אם אין בכך חילול השם, נראה, שנוגע הדבר לטעם דאסור לחבול בעצמו.

כותב על כך באר הגולה⁵: "ונראה לי הטעם, שהזהירה התורה על שמירת הנפש, הוא מטעם שהקב"ה ברא את העולם בחסדו להיטיב לנבראים. שיכירו גדולתו, לעבוד עבודתו בקיום מצוותיו ותורתו וכו'. והמסכן את עצמו כאילו מואס ברצון בוראו, ואינו רוצה לא בעבודתו, ולא במתן שכרו. ואין לך זלזול אפקירותא יותר מזה". וכן כותב ה"חפץ חיים"⁶: "אבל, על כל פנים אמרו, שאינו רשאי לחבול בעצמו משום ונשמרתם לנפשותיכם", ועוד, דין הוא, דהלא תבל ומלואה של הקב"ה, ולכבודו בראנו ונתן לכל אחד - בחסדו - כח, כפי דרכו לתורתו ולעולמו. ואיך ירשה לעשות עצמו כפי רצונו, הלא הוא שייך לאדונו".

אם כן, וודאי שבעצם העישון, יש צד של חילול השם ממש. כמו אדם שלא תיקן מידותיו והוא בעל גאוה, ומשים עצמו בעולמו של הקב"ה כבעל הבית.

אך, אין בזה גברי חילול השם ההלכתיים. שזה תלוי בחשיבות האדם והמקום בו נמצא. כדברי הגמרא⁷: "כיצד הוא חילול השם? אמר רב: כגון אני, אם אשקול בשר מהחנות ולא אשלם לאלתר. או כגון אני, - אמר רבי יוחנן - אם אלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין". חילול השם הוא בדבר הנראה לבריות שאינו ראוי לאדם במדרגתו. והעישון הוא חילול השם, אצל מי שהבריות מצפים ממנו, שהתנהגותו תהיה למופת.

אחת הדוגמאות שהביאו בגמרא שם, לחילול השם, כגון שמספרים את מעשיו וחביריו השומעים מתביישים בו. ורואים אנו בחוש, שלא כל אדם שיאמרו לנו שהוא מעשן, נתבייש בו.

והרי, יש דעה הסוברת שמותר לאדם לחבול בעצמו. ואם היה בזה חילול השם ממש, איך אפשר להרשות לחבול "והלא אין חולקים כבוד לרב בחילול השם"?

ובעזרת ד', תעבור גם רוח טומאה זו מן הארץ, וחוט הגאוה הזה יוסר מבין השפתיים של כל בני אנוש, "וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו, ד' אלוקי ישראל מלך, ומלכותו בכל משלה".

1 בבא קמא, דף צ"א, עמוד ב'.

2 רמב"ם חובל ומזיק, פרק ה', הי"א.

3 הלכות רוצח ושמירת הנפש, פרק י"א.

4 חלק ט"ו, תשובה ל"ט.

5 שולחן ערוך חו"מ, סימן תכ"ז, ס"ק צ'.

6 ליקוטי אמרים פרק י"ג.

7 יומא, דף כ"ו, ע"א, בתרגום חופשי.

פז. בדיקת מי שפיר והפסקת הריון

לוס אנג'לס, ארה"ב - אב, תש"ן

שאלה

לזוג נשוי, בגיל הקרוב לארבעים, אשר האישה לא עברה בדיקת מי שפיר מפני סיבות דתיות - ואשר לא היו מבצעים הפלה מלאכותית מסיבות אלו - נולד תינוק עם תסמונת דאון. במקרה והאם תכנס שוב להריון, האם נכון יהיה לבצע בדיקת מי שפיר?

תשובה

א. מותר¹ לערוך בדיקת מי שפיר או בדיקה אחרת, כשיש חשש של תסמונת דאון². ובמיוחד באישה זו, שכבר נולד לה ילד הסובל מתסמונת זו.

ב. לגבי ביצוע הפסקת הריון³ נראה, שאין לקבוע בזה הוראת היתר כללית. אלא, שבהיודע תוצאות הבדיקה, וח"ו מראה הבדיקה בביטחון על עובר הלוקה במום זה, יש לפנות אל רב מורה הוראה. והרב יתחקה היטב על המצב הנפשי של הזוג ויחליט אם להתיר הפסקת הריון.

ג. באם תבוצע הפסקת הריון עדיף לעשות זאת בתנאים הבאים:

1. הפסקת ההריון⁴, תבוצע קודם מ' יום.

2. הפסקת ההריון⁵, תבוצע ע"י שתיית תרופה או הזרקת זריקה.

ד. בכל מקרה⁶ שמבצעים הפסקת הריון יש לקבל הסכמת הבעל, בנוסף להסכמת האישה על כך.

1 ציץ אליעזר, חלק י"ד, סימן ק"א. מכיוון שאנו נוטים, שיש אפשרות להתיר לבצע הפסקת הריון, ישנה אפשרות גם לערוך בדיקה.

2 ציץ אליעזר, חלק י"ד, סימן ק"ב, ששם כתב שאישה שנולד לה כבר ילד כזה, קיים חשש גדול יותר.

3 ההיתר לבצע הפסקת הריון, מסתמך על שיטות הראשונים, שעובר אינו נחשב נפש, והריגתו, לפי רוב האחרונים, הינה איסור דרבנן, ולכן לצורך שאני. רב פעלים, ח"א, חאה"ע, סי' ד'. מהרי"ט, סימן צ"ז, צ"ט. ובשו"ת שאלת יעבץ, ח"א, סימן מ"ג. ובציץ אליעזר הנ"ל. ובספר עמוד הימיני, סימן ל"ב (למרחן הגאון הרב ישראל).

4 ידוע לנו שישנה בדיקה שאפשר לבצעה בשלב מוקדם.

5 ציץ אליעזר הנ"ל.

6 כנ"ל.

פח. השתלת קרנית

קיטו, אקוואדור - אב, תש"ן

שאלה

בפורים שעבר מת ילד בן 9 ר"ל, הוריו בקשו לתרום עיניו לילדה מקומית, לא מקהילתנו, שהזדקקה לחלק מן העיניים לשם השתלת קרנית (CORNEA). הסכמתי לתרומת העיניים בתנאי שיחזירו את חלקי העין הבלתי שימושיים לארון הילד לפני קבורתו. מה הם התנאים שלאורם ראוי לדון, לקבל או לדחות בקשות מסוג זה לעתיד, שלא נדע מצרות?

תשובה

מותר לנתח המת¹ ע"מ להעביר קרנית עינו לאדם סומא².

אולם יש לשמור על קיום התנאים הבאים:

- א. אם מוציאים את העין כולה מגוף המת כדי להוציא ממנה את הקרנית הרי יש חיוב לקבור את העין אחר הוצאת הקרנית יחד עם הגופה. אם אפשר עדיף יותר להוציא את הקרנית בלבד³.
  - ב. יש להיזהר להוציא את הקרנית רק לאחר מיתה ודאית, ויש להשגיח שהרופאים יקפידו על קיום תנאי זה⁴.
  - ג. יש לעשות את הניתוח בכל הכבוד הראוי למת, ולא לגרום לניווול.
  - ד. יש לקבור את המת באותו יום, ולא לגרום להלנת המת.
- תנאים שראוי לשמור על קיומם:
- א. אם האדם תורם זאת מחיים עדיף טפי⁵.
  - ב. שלא לקחת הקרנית מעין של קטן⁶.

- 1 בענין השתלת עור מהמת וכן אם מותר להכין מנות עור מהמת, עיין במאמרו של הגר"ש ישראלי בתחומין חלק א' ועיין עוד בעניין שם חלק ז'.
- 2 פסק זה ניתן ע"י הרב הגאון הרב הרצוג הרב הראשי לישראל לשעבר. נמצא בספר כתבים ופסקים (הוצאת מוסד הרב קוק) חלק ה', סימן קנ"ז. יש שלוש בעיות עיקריות בנושא:
  - א. איסור הנאה ממת.
  - ב. ניוול המת.
  - ג. אי קבורה של החלק הנתרם.
 לגבי הבעיה הראשונה. כתב הרב הרצוג שאין זה נחשב איסור הנאה ממת, משום שברגע שמתחיל ליהנות הווי חי ולא מת. לגבי הבעיה של ניוול המת, כתב שיש אומדנא חזקה, שהיה מוחל על ניוול קל כזה שנראה שאינו דאורייתא (ולכן כתבנו שעדיף שיהא בר מחילה). ובנוגע למניעת הקבורה, אין חשש, שסוף קרנית זו להיקבר. ועוד שאין בה דין קבורה שהרי חוזרת לחיים.
- 3 הגר"ד הלוי בעשה לך רב, חלק ב', סימן נ"ו.
- 4 ציץ אליעזר, חלק י"ד, סימן פ"ד, אמנם הוא אוסר וזהו אחד מחששותיו, ואף שהיתרנו, אנו חוששים לזה.
- 5 הגר"ד הלוי בספרו עשה לך רב, כנ"ל.
- 6 מסקנה מדברי הרב הרצוג שיש אומדנא חזקה, שהיה מוחל. לכן נראה שעדיף שלא לקחת מקטן את הקרנית משום שאינו בר מחילה.

פט. סדר עדיפות להצלה במצב של פיקוח נפש (התקפת גזים ל"ע)

ירושלים, ישראל - מרחשוון, תנש"א

שאלה

אני משמש אחראי לביטחון באולפנא, שבה כ-80 בנות וכ-20 עובדי הוראה. סופקו לי כ-20 מסיכות אבי"כ לצורך תירגול. בינתיים, הן נשארו אצלנו למרות שהבנות כבר תורגלו. במקרה של התקפת אבי"כ (תוך התראה קצרה) - דבר שאני מקווה שלא יתרחש - למי לתת את המסיכות? אני מעריך שהמועמדים לקבל את המסיכות הן כ-80 בנות, כ-8 עובדי הוראה והמזכירה, אך יש רק כ-20 מסיכות!

תשובה

- מן הראוי, להכין חדר אטום, ע"פ ההוראות של השלטונות המוסמכים. ואז, הצורך במסיכות איננו קריטי.
- א. אם הסכנה קיימת בצורה שווה, סדר הקדימויות נקבע לפי חשיבות האדם. כפי שנקבע במסכת הוריות¹.
- ב. אם הסכנה איננה שווה לכולם, כגון, שישנם זריזים וחזקים שיכולים למלט עצמם למקום מסתור, וישנם חלשים (כגון קשישים ותינוקות), שחשופים יותר לסכנה, נראה שאלו שבדרגת הסיכון הגבוהה, קודמים.
- ג. אך נראה, שבנדון דידן קשה לאמוד ולקבוע מי חשוב ממי, ומי בדרגת סיכון גבוהה יותר. ולכן יעשו גורל².

1 משנה בהוריות, דף י"ג ע"א (הסדר הוא כדלהלן: חכם, מלך, כה"ג, נביא, וכי, כוהן, לוי, ישראל וכו'). ועיין מסכת ב"ב, דף ח', ע"א, במהרש"א, בחידושי אגדות, ד"ה אבל. ועיין בספר שבט מיהודה, להגרא"י אונטרמן, עמודים מ"ד וס"ט. ועיין תחומין, ח"ד, עמוד 136, מאמרו של מרן הגאון הרב שאול ישראל. ועיין שו"ת מים חיים להגר"י הלוי ש"י י"ט.

2 בשם מרן הגאון הרב שאול ישראל. עיין בשו"ת חוות יאיר, סימן ס"א, וז"ל: "מפני שקרוב הדבר, שאם הגורל נעשה כהוגן תדבק בו ההשגחה העליונה". עיין עוד שו"ע יו"ד, סימן קנ"ז, בפת"ש, ס"ק י"ג.

צ. שימוש במגן "קלמפ" ומגן "ברונשטיין" במילה

מקסיקו, מקסיקו - סיון, תש"ן

שאלה

נתעוררה אצלנו שאלה דחופה באשר לעושים ברית מילה בעזרת "קלמפ", "מגן ברונשטיין" או כל "קלמפ" אחר, הנסגר (שאינו במגינים הרגילים). רצינו לברר את דעת ההלכה. וכמובן, מה דעתה של הרבנות הראשית בארץ בנדון? מכיוון, שהברית אמורה להיערך בעוד מספר ימים, אודה לכם אם תענו לנו בהקדם האפשרי.

תשובה

הוראת הרבנות הראשית היא¹, שאין להשתמש ב"מגן קלמפ", כדוגמת; "מגן ברונשטיין" או "גומקא קלמפ", או כל "קלמפ" אחר שנסגר, לשם עשיית ברית מילה².

1 כפי שחזרה ונמסרה, בכנס מוהלים, בחודש שבט ה'תש"ן.

2 המכשיר "גומקא קלמפ", נאסר באיסור חמור להשתמש בו למילת בני ישראל, ע"י אגודת הרבנים באמריקה בתאריך כסלו תשי"א. ועיין בשו"ת ציץ אליעזר, לרב א. י. וולדינברג, חלק ח', סימן כ"ט, וחלק י', סימן ל"ח, בטעמי איסור השימוש במכשיר "מגן קלמפ", "מגן ברונשטיין". ומסיים תשובתו: חוב קדוש מוטל עלינו, לאחוז בכל האמצעים לבטל לגמרי ההשתמשות בכלי משחית זה, הנקרא כביכול "מגן", שבל יראה ובל יימצא עוד אצל המוהלים, ולפרסם בכל הדרכים האפשריות, כי כל מי שיראת ד' נוגעת אל ליבו, לא ישתמש במוהל כזה, למילת בנו.

צא. זוג הנשוי זה מכבר ומעולם לא ערכו חופה וקידושין, עריכת חופה וברכות נישואין, ודין כתובתם

מלמו, שוודיה - כסלו, תשנ"א

שאלה

זוג יהודים ספרדים מטורקיה שגרים כאן, היו לגמרי חילוניים כל חייהם, ועכשיו מתחילים להתעניין ביהדות. הבעל לומד איתי באופן פרטי כל שבוע, והם באים ביחד לשיעור, כל שבוע. הבעל אמר לי שאף פעם לא היתה להם חופה וקידושין, והוא עכשיו מעוניין לעשות את זה.

השאלה: יש להם שלשה ילדים, הבת הגדולה בת י"ג. כולם כאן מכירים אותם כזוג נשוי, ובין הקהילה יש כמה יהודים שומרי מצוות, כשרים לעדות, שמכירים אותם כזוג נשוי. כמובן שאפשר ויפה לערוך חופה בשבילם, וגם חשוב שייתן לה כתובה. אבל מה בקשר לברכות אירוסין ונישואין? אם לפי ההלכה כבר יש להם דין זוג נשוי מפני העדות על כך - האם מברכים? האם כדאי לו לקנות טבעת ולתת לה כקידושין? האם כל מה שהוא קונה, זה גם רכוש? האם יש נוסח מיוחד לכתובה כזאת? הם רוצים לעשות את זה בביתם. האם אכן צריכים לברך, צריכים מניין בשביל שבע ברכות מתחת לחופה? האם אפשר לעשות שבע ברכות אחרי הסעודה, ולשבעה ימים, כמו חתונה רגילה?

תשובה

בדבר האישה, המוחזקת בציבור כנשואה לבעלה, אשר לא ערכו להם חופה וקידושין כדת משה וישראל. בוודאי ראוי עתה, לערוך להם חופה וקידושין.

צריך:

א. שיקדשנה, ע"י טבעת שקנה בכספו.

ב. יערכו להם חופה.

ג. יכתבו כתובה.

יש לערוך את החופה¹ כמו חופה רגילה, בברכות האירוסין והנישואין. צריכים להיות להיות נוכחים עשרה² בשעת החופה. יש לכתוב³ כתובה רגילה, והערך הנקוב בה יהא, לפחות, מאתיים זוז (ולא מנה). וכמו כן יש לכתוב במקום האי בתולתא⁴ וכו', האי פלניתא. אין לברך בשבעת הימים, אלא ביום הראשון⁵.

1 נחלקו הפוסקים לגבי נישואין אזרחיים. אך נראה, שבמקום שהיו יכולים לערוך חו"ק כדת משה וישראל, ולא ערכו, אין לחשוש לנישואין כאלה. פסקי דין רבניים, כרך ז', עמ' 44, בדברי מרן הרב ישראל, בד"ה אך.

2 יש לברך הברכות בעשרה, שהרי ברכת חתנים בעשרה - שו"ע אה"ע, סימן ס"ב, סעיף ד'.

3 יש לכתוב כתובת מאתיים זוז, אע"פ שהיא בעולה, מכיוון שהיא בעולת עצמו. כמבואר באגרות משה אה"ע, חלק א', סימן ק"א. ולכתחילה יש להודיעו, שיותר נכון לכתוב כתובת מאתיים. עוד כתב שם, שיש לכתוב גם תיבת "מדאורייתא", אם יש לחוש לקפידא.

4 אם יש לחוש לקפידא, יכולים לכתוב בתולתא. שם.

5 פת"ש אה"ע, סימן ס"ב, סק"ט, הביא בזה מחלוקת בין הנו"ב לבין החת"ס. אמנם נראה, שגם לפי החת"ס שונה המקרה דנן, משום שבני הזוג חיו קודם ביחד. ובכה"ג אולי גם החת"ס מודה.

צב. עדי קידושין במקום שאין בו יהודים שומרי תורה ומצוות

קיטו, אקוואדור - טבת, תנש"א

שאלה

בא לפני זוג צעיר מעיר GUAYAQUIL בחוף של מדינת אקוודור עם בקשה שאערוך בשבילם חופה וקדושין. האשה גרושה עם גט מהרבנות הראשית לישראל. הבעל הסכים להשיג תעודת רווקות ותעודת יהדות ממדינת פנמה. הבעיה היא שבכל מדינת אקוודור אין עוד עד ששומר מצוות. בדיעבד, האם ניתן לערוך את החופה בנוכחות עד מזקני הקהילה של GUAYAQUIL אע"פ שאינו שומר מצוות?

תשובה

לכתחילה, יש לעשות מאמץ למצוא עד שני, הכשר לכל הדעות, לשמש כעד קידושין¹, ואנו מציעים מפאת דחיפות העניין, לפנות לגורמים כגון הסוכנות, חב"ד, וכד' שאפשר ויוכלו לשלוח שליח מצווה שימלא תפקיד זה.

רק בליט ברירה, העצה היא לבחור כעד שני יהודי אשר יש לו קרבה לדת, כגון שבא לבית הכנסת לפחות בשבת, ואיננו מחלל השבת בפני הרב², וטרם מעשה הקידושין יישא הרב דברים בפניה לעד (ולשמירה על כבודו, יוכל הרב לעשות פניה זו במובלע לפניה כללית אף לחתן ולכלה), בדבר סגולתו של יום הנישואין כיום מחילת עוונות, הדורשת מהנוכחים לשוב בתשובה שלימה.

1 עיין דבריו של ערוך השולחן אה"ע, סימן מ"ב אות נ'.

2 עיין בדברי המשני"ב שו"ע או"ח, סימן שפ"ה ס"ק ו'.

צג. סידור קידושין לגר שהתעורר ספק בכשרות גיור אמו

לימה, פרו - טבת תנש"א

שאלה

בנה של גיורת הבא בברית-הנישואין וקיים ספק לגבי כשרות גיורה. ידוע שהרב המגייר היה שומר מצוות אך רב הספק לגבי שאר חברי בית הדין. מפאת השנים הרבות שעברו מאז, קשה הוא הבירור. לאמיתו של דבר, אנוס אני לסדר קידושין אלו. ויועץ אני לשמוע דעתו בעניין זה, לסדר קידושין אלו בלי הזכרת שם ומלכות בברכות.

תשובה

כיוון שנתעורר ספק בגיור - אין לרב לסדר קידושין טרם ש"יבורר" אותו ספק. וזאת לדעת: על אף שסיבות טכניות אינן מאפשרות ידיעת כל נתוני הגיור לאשורן, פעמים שמורה הוראה יפסוק שבנתונים הידועים אין ריעותא המצדיקה לחוש לכשרות הגיור (וא"כ, אף זה אופן ל"בירור" הספק), ופעמים שיצריך גיור לחומרא.

מכיוון שלא ידועים לנו הסיבות להתעוררות חששו של הרב - לא נוכל לתת מצידנו לפסוק בעניין. ומכל מקום, אין לרב לסדר קידושין, אף בלא ברכה וכד'.

ושני טעמים בדבר:

א. במקום שיש חשש אמיתי (להלכה) בכשרות הגיור, עשוי מעשה הקידושין שערך הרב, לשמש בעתיד ראיה לכשרות הגיור, וזה שלא כדין.

ב. במקום חשש אמיתי כנ"ל, יש בעריכת הקידושין מצד הרב, משום הוראת היתר לישראלית שתהא מותרת במי שאסור לה.

צד. דרכים לכפיית הבעל ליתן גט, עריכת חוזה מחייב בנישואין

וינה, אוסטריה - שבט, תש"ן

שאלה

האם מותר לפי ההלכה, לעשות חוזה בזמן הנישואין ולפיו בני הזוג יסכימו לתת גט אחד לשני, במידה שבית דין יפסוק כן. והאם אפשר גם להכניס סכום של קנס?

תשובה

- א. המקרים בהם פוסק בית דין מוסמך על כפיית הבעל למתן גט הם נדירים, בגלל החשש מ"גט מעושה"¹.
- ב. אולם, גם במקרה שבית דין מוציא פסק דין מעין זה, כאן בארץ (ודומה שגם בחו"ל), אמצעי הכפייה היחיד הוא, פסק דין מאסר. וגם זה לא תמיד משפיע². במקרים מסוימים, בית דין כאן הוציא פסק דין, המחייב את הציבור להתרחק, מהמסרב למלא פסק בית הדין. וזהו הנקרא הרחקה דר"ת³.
- ג. ניסוח חוזה טרם הנישואין שלפיו יהיה הבעל, במקרים שבית דין ימצא לראוי, מחויב במתן גט, הוצע ע"י מספר מחברים. אך הנוסחים השונים לא נמצאו ראויים לסמוך עליהם ולהוציאם, מספק היותם "גט מעושה"⁴. במקרה מעין זה, הרי הבעל ייתן את הגט מתוך אילוץ וכפייה. ולמרות שזה נובע מהתחייבותו, אין זה מספיק להיחשב כגט מרצונו, כיון שעכשיו אינו רוצה בכך. אי לזאת, אין בידינו שום נוסח חוזה שיפתור את הבעיה.
- ד. קיימת רק הצעה, שאמנם אינה עונה על הבעיה באופן מלא, אבל יש לה סיכוי, שתצליח להניע את הבעל, לתת גט מתוך הסכמה. זהו נוסח חוזה, המחייב את הצד הנתבע, להופיע בפני בית דין מוסמך, שיוזמן אליו לדיון במתן הגט. בזה אין שום חשש של גט מעושה, כמובן, הואיל והתחייבותו אינה אלא להופיע לפני בית דין, אין בה התחייבות גם אם ייקבע שראוי למלא אחר קביעת בית הדין אפילו יש עליו חובה, מבחינת ההלכה, למתן גט. אכן, אין זו תרופה מלאה. ומכל מקום, כפי שמורה הנסיון, בית דין בהרבה מקרים, מצליח להשפיע על הבעל, לעשות כפי הדרכתו.
- בזה קיימת גם הצעה ספציפית שפותרת את בעית האסמכתא: שני הצדדים כותבים שטרי חוב על סכום גדול, באופן סתמי. בנוסף לכך, כל אחד כותב שטר נפרד, שבו הוא דוחה את זמן פרעון החוב הסתמי, עד הזמן שיסכימו לקבוע⁵. ומצהיר, שהחוב יהיה מחול לגמרי, אם הזולת יופיע לפני בית דין מוסמך, לדון בסירובו לתת גט (או אצל האשה, לקבל גט)⁶.

הערת מערכת

כיום (תש"ס) ישנו נוסח להסכם טרום נישואין שהתקבל להלכה ע"י מרן הגר"ש ישראל, הנוסח הוצע ע"י הרב ויליג משיבת רבי יצחק אלחנן (Y.U.) ישיבה יוניברסיטי, והסכימו לו הגר"נ גולדברג, הרב צימבליסט אב"ד בת"א, הרב גדליה שוורץ אב"ד של הסתדרות הרבנים האורתודוקסים בארה"ב (R.C.A.) ועוד. נוסח זה מומלץ היום ע"י ה-R.C.A. לכל חבריו, שם.

- 1 תוס' כתובת, דף ע', ע"א, ד"ה יוציא. ועיין עוד, שו"ע אבן העזר, סעי' קנ"ד, ובמיוחד סעיף כ"א, ופתחי תשובה, ס"ק ז'.
- 2 קיים מסרב אחד בארץ, שיושב בכלא, כבר עשרים שנה.
- 3 כתוב במרכזי, כתובת פרק המדיר, אות ר"ד: "... מיהו, בכל הני דלא קתני כופין, אלא יוציא ויתן כתובה, לא כפינו, אלא בדברים בעלמא וכו'. אבל הר"מ הכהן אומר בשם ר"ת דנוכל לעשות, שנקבל עלינו גזירה, שלא לישא וליתן עימו עד שיקבל ליתן גט. אבל לנדות, לא וכו'". דין זה מובא בבית יוסף סימן קנ"ד (עמ' ע"ו דפי הטור אה"ע) ד"ה ור"ח כתב. ובשולחן ערוך אה"ע, סימן קנ"ד, סכ"א ברמ"א: "ומי"מ יכולים לגזור על כל ישראל, שלא לעשות לו שום טובה או לישא וליתן עימו". יש מקרה מפורסם בארץ של אדם ידוע, שנמצא כמה שנים תחת האילוץ הני"ל, ומכל מקום לא נכנע.
- 4 אחת ההצעות מנוסחת על ידי הרב יהודה דיק (מופיע בספר יובל, להגאון הרב יוסף דוב סולובייצ'יק, חלק א', דף ר"ח) להכריח גט ע"י קנסות. אך גם זו נדחתה ע"י מרן הרב ישראלי. עיי"ש בשולי המאמר, ועיקר הדחייה, בגלל הבעיה של "גט מעושה". ועיין בשו"ע אבן העזר, סי' קל"ד, ס"ד ברמ"א. (מאוד קיצרנו כי הדברים כתובים וארוכים, והרוצה יעיין במקור הני"ל).
- 5 אם העניין שמפניו חוששים הוא, שיגרש בגירושין אזרחיים ויסרב לגרש בגט כשר, ייקבע שזה הזמן שחייב להופיע לבית דין, או שהזמן יהיה באופן יותר כללי, כשיקבל הזמנה מבית הדין.
- 6 רעיון זה לקוח מהצעתו של הרב דיק הני"ל. למרות שעיקר הצעתו אינה מקובלת לאילוץ מתן הגט, הרי נצרכת היא גם לפי הנוסח הניתן בזה, המחייב להופיע בפני בית הדין, בכדי להתגבר על בעיית האסמכתא. (שלכאורה התחייבו הצדדים לחוב גדול, רק בגלל שחשבו שזה לא יבוא לידי ביצוע). כדמפורש בשו"ע חושן משפט, סי' ר"ז, סעיף ט"ז.

צה. כפייה למתן גט**סן חוסה, קוסטה ריקה - אדר, תש"ן****שאלה**

מה אפשר לעשות במקרה שהבעל לא רוצה לתת גט לאשתו, והם לא גרים ביחד כמה שנים? מדובר בזוג צעיר. היא אומרת שלא נבעלה כלל.

תשובה

אפילו אם הבעל לא בעל את אשתו מעולם, חייבים בגט, אם היתה להם חתונה שנערכה כדין, וצריכים לטפל בזה בבית דין מוסמך.

1. קיימות שלוש אפשרויות כלליות, בדין בעל שמסרב לתת גט:

(1) מותר על פי דין לכופ אותו (וזה נדיר).

(2) חייב על פי דין לגרש. אבל אי אפשר לכופ אותו.

(3) הבעל צודק בסירובו¹.

2. לכן, לפני שאפשר לנקוט בצעדים כלשהם נגדו, צריכים להביאו לפני בית דין מוסמך, לקבל טענותיהם ולדון בחיובו או אי חיובו לגרש. הדינים האלה הם מאוד מסובכים, ואין לבית דין לפסוק, אלא אם כן יש לו ניסיון בנושא הזה.

אם בית הדין יחליט לחייב לגרש, אפשר לעשות הרחקה דרבינו תם. והוא, "לגזור על כל ישראל, שלא לעשות לו שום טובה או לישא וליתן עימו"^{2,3}.

1 עיין בשו"ע אבן העזר, סי' קנ"ד, שבו מרוכזים יסודות הלכות אלה. כמובן שיש על הנושא תשובות רבות. שהרי בעיה זו קיימת בכל דור ובכל מקום.

2 לשון הרמ"א אבן העזר, סי' קנ"ד, סכ"א. ומקורו במרדכי, כתובות, פ' המדיר, סי' ר"ד בשם רבינו תם. זה שונה מנידוי שבו גוזרים על האיש, מה שאין כן כאן, שגוזרים על הציבור, לגבי התייחסותם עליו.

3 עיין לעיל גם בשאלה צג.

צו. כפייה למתן גט**קיטו, אקוואדור - אב, תש"ן****שאלה**

יהודי מקהילתנו נפרד מאשתו ויצא לארה"ב, לחיות עם אישה נוכריה. הוא מסרב לתת גט. הוריו - מוותיקי הקהילה - תומכים בו, לרעת אשתו.

האם מותר להפעיל לחץ על הוריו, בניסיון להכריח אותו לתת לאשתו גט פיטורין?

תשובה

אמצעי ה"כפייה" המסורים בידי פרנסי הקהילה - כגון: אי מתן כיבודים בביהכ"נ או אפילו הוצאה מחברות בקהילה - אין בהם משום אונס, שיפסול הגט כדין "גט מעושה"¹. לפיכך, אין מניעה מהפעלת לחץ מעין זה. לא על הבעל עצמו, ולא בעקיפין, ע"י הפעלת הלחץ על הוריו.²

1 ועיין ברמ"א שו"ע אה"ע, סי' קל"ד, סעיף ה', בעניין עישוי ההורים, במגמה שהבן יאות לתת גט.

2 כיוון, שאף על ההורים רובצת האחריות להתנהגות בנם. עיין סוף מס' סוכה דף נ"ו ע"ב "שותא דינוקא בשוקא דאבוה או דאימיה".

צז. הצורך בגט ל"גרים" קונסרבטיבים שהתחתנו בנישואין קונסרבטיבים

מלמו, שוודיה - כסלו, תשנ"א

שאלה

אישה שהיתה נשואה עם בן-אדם שנתגייר, ע"י רב בשטוקהולם המשתייך לתנועת הקונסרבטיבים בארה"ב. הוא מגייר עם מקווה וקבלת מצוות - לפי הפילוסופיה שלו, כמובן - בפני בית דין של שלושה, שהוא אחד מהם. אני נוהג כאן לא לקבל את הגיור שלו. אבל, לכמה ילדים שאימם נתגיירה על ידו, אני עושה גיור, עם טבילה והטפת דם לבנים. האישה ובעלה הגר חיו ביחד עשר שנים ויש להם שני ילדים, בן ובת. מאז 1987 הם חיים בנפרד, וב - 1988 קיבלו גירושין אזרחיים. הרב בשטוקהולם אמר לה שהיא צריכה גט, אבל בעלה מסרב לתת את זה. עכשיו, היא רוצה להתחתן עם יהודי. האם היא באמת צריכה גט?

תשובה

כדי לענות על שאלתך יש לבחון את שני המעשים שנעשו. ראשית, את הגיור ואם יש מקום לחשוש לגיור, יש לבדוק אם הנישואין נעשו כהלכה או לא¹.

ולכן מבקשים אנו מכבודו לשלוח לנו (אם אפשר) פרטים נוספים על הגיור ועל הנישואין, כגון; תעודת גיור, תעודת נישואין או עדות של עדי הנישואין.

במידה ואי אפשר לברר את הנ"ל - וייתכן שהרב הקונסרבטיבי למד בישיבות וביצע את הגיור, ואולי גם את החופה והקידושין ע"פ ההלכה² - יש לחשוש לגירות, וכן לקידושין שאחר כך, ואין להתירה להינשא אלא ע"י גט, כדת משה וישראל^{3,4}.

1 אם הנישואין לא נעשו כדת משה וישראל - אלא בנישואין אזרחיים - רבו האחרונים שמקילים במקום עיגון, בנישואין אזרחיים, להתיר את האשה ללא גט. ועיין תחומין ח"ז, עמוד 252. וכן פד"ר ח"ז ע" 44.

2 כגון, שהיו נוכחים ג' כשרים בשעת הגירות, ושהיתה שם קבלת מצוות, ועדי קידושין כשרים.

3 כיוון שמדובר בחשש אשת איש, ולעומת חשש הרואים - שיחשבו שגיור קונסרבטיבי הוא טוב - קיים חשש איסור ממש.

4 עיין לעיל תשובה צד.

צח. "כתבו ותנו" בגט**לימה, פרו - טבת, תש"ן****שאלה**

רבו המחלוקות בענייני כתבו ותנו בגיטין, ונוסח ההרשאה. שאלתי, מה עדיף, כתבו ותנו או הקמת בי"ד, ובעזרת סופר כתיבת הגט, במכשיר כתיבה המותר עפ"י שו"ע?

תשובה

מדברי הרב ניכר שמודע לבעייתיות שבכתיבת גט. גם בכתיבת הרשאה ישנם חילוקי דינים רבים¹ ע"כ הרב צריך להעביר את העניין לבי"ד מוסמך המתמחה בענייני גיטין.

1 שבות יעקב ח"א, סי' קי"ד, קט"ו, ואגרות משה אה"ע, חלק א' סי' קט"ז-קי"ט.

צט. דינו של המסרב להופיע לדין תורה**סן חוסה, קוסטה ריקה - מרחשוון, תש"ן****שאלה**

מה דינו של אדם אשר נתבע לדין תורה ומסרב להופיע אליו?

תשובה

אדם הנתבע לדין ע"י ביי"ד המוסמך לכך ע"פ דין תורה ומסרב באופן שיוכר על פי דין תורה כסרבן¹, דינו שמנדים אותו². ויש מקרים, שאף כותבים שטר על זה (כתב סרבנות). מטרת נידוי זה אינו לעונש, אלא כאמצעי לכפות על אותו אדם לבוא לדין, ונראה שאין להטילו כאשר יש ספק ביעילותו³.

בשם הראשונים כתבו, שבי"ד יכולים לכוף גם באמצעים אחרים העומדים לרשותם⁴.

1 עיין בהרחבה שו"ע חו"מ, סימן י"א, ובנושאי כלים שם.

2 שו"ע חו"מ, סימן י"א, סעיף א', ובנוסח הנידוי ותוכנו עיין בטור ובבית יוסף חו"מ, סימן צ"ח.

3 ע"פ כסף הקדשים, סימן כ"ו, סעיף ב'. ובפרט הדברים אמורים בחשש שיעברו אנשים על הלכות נידוי.

4 רבינו ירוחם, מישרים, חלק י"ב בשם הרשב"א.

ק. עדות נגד יהודי בערכאות של גויים

וינה, אוסטריה - כסלו, תש"ן

שאלה

יהודי (ראובן) עשה בתמימות עסק, עם יהודי אחר (שמעון), שמעון רימה את שלטונות המס, בלי ידיעתו של ראובן. כעת מבקשים מראובן עדות, אצל הערכאות. אם ראובן יגיד אמת, אז הוא יכול להזיק לשמעון. אבל, אם הוא ישקר הוא אולי יעזור לשמעון, אבל מזיק לעצמו. האם מותר לו להעיד נגד שמעון, או זה נקרא מסירה. והאם הוא חייב להגיד לשמעון שהוא יעשה זאת?

תשובה

בנדון שלנו יש לדון מצד שני איסורים:

1. אסור למסור ישראל ביד עכו"ם, בין בגופו ובין בממונו וכו'.¹ אך כתב הרמ"א² מי שרוצה לברוח, ולא לשלם לעכו"ם מה שחייב, ואחר גילה הדבר, אין לו דין מוסר, שהרי לא הפסידו, רק שהוצרך לשלם מה שחייב. ואף שאסר הרמ"א לכתחילה, משום משיב אבידה לעכו"ם, שאני נדון דידן שנתבע להעיד³, ולא שמוסרו מיוזמתו. ואפילו בכה"ג כתב "באר הגולה" שם: "כבר פשט התיקון והמנהג שמנהיגי הקהילה עומדים על המשמר, שלא לעשות שקר ועוולה לאומות. ומכריזין ונותנים רשות לפרסם ולגלות להם, על האנשים אשר לוקחים בהקפה או לווים בהלוואה ואין דעתם לשלם וכו'".
2. אסור ליהודי יחיד להעיד אפילו אמת לפני ערכאות, כנגד יהודי אחר, במקום שדיני העכו"ם להוציא ממון ע"פ עד אחד, אא"כ יש חילול השם בדבר אם לא יעיד לו. וכגון; שייחדו העכו"ם להיות עד בדבר⁴. ולזה נראה לדמות נדון דידן, שהתביעה מהערכאות שיעיד, היא משום שהוא שותף שלו בעסק ודומה ל"ייחדו", והווי חילול השם אם לא יעיד⁵. עוד יש לומר טעם נוסף להתיר, שהרי תביעה מהשלטון בענייני מיסים, יש בה "דינא דמלכותא דינא"⁶ ורשאי להעיד בה, אפילו ביחיד^{7,8,9}.

1 שו"ע חו"מ, סימן שפ"ח, סעיף ט'.

2 שם סעיף י"ב.

3 כן נראה לדייק ממש"כ הרמ"א בסימן כ"ח, סעיף ד': "וכ"ש שבי' עדים יכולים להעיד שהרי גם בדין ישראל יתחייב על פיהם". וע"כ מפני שנתבע להעיד דלא יסתרו דבריו למש"כ בסימן שפ"ח.

4 שו"ע חו"מ, סימן כ"ח, סעיף ג'.

5 ועיין ש"ד, סימן כ"ח, ס"ק ז'.

6 שו"ע חו"מ, סימן שס"ט, סעיף ח'.

7 ע"פ תשובת הרשב"א, הובא ב"י חו"מ, סוף סימן שפ"ח, שכתב שם: "ונענש בדיני המלכות אפילו ע"פ קרובים", ע"ש.

8 אמנם יש להעיר בזה, שהרמ"א בסימן שס"ט, סעיף ו' כתב שמבריח מן המכס הווי הפקעת הלוואתו דשרי, וא"כ היה אסור להעיד ע"פ מש"כ הש"ד, סימן כ"ח, ס"ק ו'. ומ"מ משום שיש בזה משום חילול השם וכמש"כ, צריך להעיד.

9 הערה: העובדה שאם יעיד שקר, עשוי להפסיד ע"י זה, אינה שיקול כלל, דאסור לאדם להציל עצמו בממון חברו. (ועיין בעניין זה בריש סימן שפ"ח).

